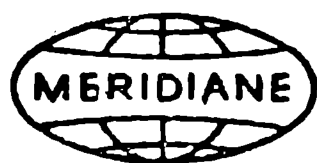
OLGA BERGGOLȚ

Stele în plină zi

Lei 4,10

COLECȚIA

MERIDIANE

Ольга Берггольц

ДНЕВНЫЕ ЗВЕЗДЫ

Советский писатель
Ленинград, 1960

OLGA BERGGOLȚ

STELE ÎN PLINĂ ZI

EDITURA PENTRU LITERATURA UNIVERSALĂ

B u c u r e ş t i — 1 9 6 2

Traducere de
Alice Gabrielescu şi *Eleonora Mircea*

Coperta de *Dumitru Ionescu*

Cuvînt înainte

O cunoşteam pe Olga Berggolţ, demult, ca pe o poetă de puternic temperament liric, de patos revoluţionar şi patriotic, o cîntăreaţă cu accente realist-tragice a suferinţelor Leningradului asediat, cu accente de robust optimism al solidarităţii, omeniei, rezistenţei, încrederii în viitor a poporului sovietic, pe timpul celor mai cumplite încercări ale Marelui Război pentru Apărarea Patriei.

O mai cunoşteam ca pe un curajos publicist, ale cărui articole despre poezia lirică şi rosturile ei în societatea contemporană le urmărisem pasionat cu ani şi ani în urmă.

Cartea „Stele în plină zi", scrisă de data aceasta în proză, nu e mai puţin ca celelalte cartea unui poet, pătrunsă pînă-n ultima ei slovă şi pînă-n cea mai subţire fibră de melodie interioară, de lirism.

In acest sens ea nu este o surpriză. „Stele în plină zi" merge mai departe, mai profund, mai amănunţit pe vechile filoane de aur ale poeziei Olgăi Berggolţ.

Există chiar unele scene din mai vechi poeme, care reapar amplificate, retopite, în noua carte, cum ar fi neuitatul, zguduitorul tablou, măreţ şi simplu, al morţii bunicii, într-o căsuţă de la periferia Leningradului, în plin bombardament hitlerist. Mamă, bunică şi străbunică a unui neam întins, răspîndit în întreaga Rusie, neobosită şi obscură truditoare de o viaţă întreagă, bătrîna se săvîrşeşte din viaţă, cu o uitare de sine sublimă. Ridicînd mîna ei mare şi bătucită, îndreptîndu-şi privirea în direcţia Moscovei, ea binecuvîntează şi cere mîntuirea „cetăţii de scaun".

Critica sovietică, primind cu mare căldură această carte a Olgăi Berggolţ, exprimîndu-şi admiraţia faţă de rara frumuseţe ce iradiază din ea, a renunţat de a o categorisi într-un gen literar sau altul, într-o specie sau alta. Şi cu drept cuvînt, socotim noi.

„Stele în plină zi" e o lucrare autobiografică? Da, fără-ndoială. E o etapă spre Cartea de căpetenie pe care o visează fiecare scriitor? Aşa se pare. O confesiune a unui copil al secolului? Fără-ndoială. O suită de amintiri, de schiţe, de momente trăite, evocate veridic, dens, colorat, cu intransigent respect al adevărului faptic şi psihologic? Un dialog deschis, patetic cu cititorul?

Toate acestea sînt perfect valabile pentru „Stele în plină zi".

Dar mai presus ca orice, mi se pare mie, această carte e o prezenţă etică, cetăţenească, e prezenţa unei conştiinţe care se simte responsabilă faţă de tot, faţă de partid, faţă de patrie, de omenire şi de istorie. Regăsim în această tensiune etică marea tradiţie a literaturii ruse care a făcut din ea purtătoarea celor mai înalte valori estetice şi morale, care a situat-o de un secol şi jumătate în fruntea literaturii mondiale.

Oricît ar părea de stranie apropierea — datorită deosebirilor de stil şi temperament, de amploare şi de profunzime, cît şi datorită diferenţelor ce decurg din etape istorice atît de deosebite — există un patos reţinut, implicit, o duioşie lucidă dublată de umor, o căldură comunicativă, răscolitoare, rusească, o căutare a fericirii pentru toţi, o dragoste pînă la suferinţă pentru pămîntul natal şi oamenii lui, o virilă şi luminoasă melancolie care mi-au amintit nu o dată (în cele mai bune pagini ale acestei cărţi) de Cehov şi de Gorki.

Evocarea orăşelului Uglici cu vraja copilăriei, a călătoriei de la Uglici la Petrograd, vizita la dispensarul tatălui, doctorul Berggolţ, la cîteva ore după ce soţul poetei a murit într-un spital din Leningradul asediat şi înfometat; episodul „prinţesei Varvara", al morţii tatălui şi bunicei le consider drept pagini de antologie mondială.

Dacă cineva şi-ar propune să adune într-un volum cele mai vibrante şi mai autentice mărturii literare ale vremii noastre, ar trebui să includă neapărat un număr de pagini din „Stele în plină zi". E atîta adevăr de viaţă, atîta pasiune concentrată în aceste pagini, încît condeiul şovăie atribuindu-le un epitet ca „literar" sau oricare altul implicînd artificiu, prelucrare, travaliu artistic. Impresia de viaţă e directă, puternică; imaginea se impune ca un document autentic al măreţei revoluţii, al eroicei şi pe alocuri tragicei cronici contemporane.

Autoarea reuşeşte adesea acel lucru de mare preţ pentru orice scriitor: să facă să dispară urmele efortului literar, să topească un conţinut de viaţă bogat, intens, într-o proză densă şi străvezie ca un diamant.

Aşa cum e concepută şi scrisă această carte, ca etapă spre Cartea de căpetenie, ea făgăduieşte o continuare. De

altfel sentimentul cu care o laşi din mîini e cel de regret că s-a terminat prea iute, şi de aşteptare.

Nădăjduim că Olga Berggolţ ne va da în curînd un al doilea volum, în care alte stele nevăzute din adîncul fîntînii, din adîncul vieţii, vor fi învederate şi vor străluci prin undele amintirii sensibile, fidele şi exigente a poetei sovietice.

MARIA BANUŞ

CALATORIE IN ORAŞUL COPILARIEI

VISUL. Nu e om, cred, să nu aibă un vis care se repetă toată viaţa, visul lui cel mai drag şi mai luminos. Nu-l poţi sili, şi nici ruga, să apară. Vine singur, cînd vrea. Se întîmplă să nu-l mai vezi un şir de ani, dar n-ai teamă, va reveni negreşit şi-ţi va sădi, darnic, în inimă, aceeaşi bucurie.

Un vis ca acesta am şi eu. Se face că sînt din nou la Uglici — unul din oraşele copilăriei mele. Aici ne-a adus mama din Petrograd în 1918, pe sora mea şi pe mine. Am stat la Uglici aproape doi ani şi jumătate, în timp ce tata se războia cu albii, undeva departe, în sud. Am locuit în mai multe case, tot pe alte străzi, dar mai îndelung am stat la mănăstirea de maici Novodevici, în baza ordinului de repartiţie primit de la Sovie-

tul orășenesc. A fost ultimul loc unde am stat la Uglici. Ni s-a dat o chilie în corpul de casă cel mai depărtat, clădit pieziș tocmai la capătul zidului mănăstirii; alături era o grădiniță mică, deasă și umbroasă, care năpădise malul unui iaz adăpostit la umbra unor tei falnici. Uneori, cînd ne duceam la școală, în loc să ieșim în stradă, o luam prin coridorul întunecat, tăiat în zidul gros al mănăstirii. Ne era frică, dar cînd începea dezghețul numai așa puteam pleca și veni îndărăt, fără să ne intre apa în pîslari. Școala se afla în cuprinsul mănăstirii, dar la celălalt capăt al ei, într-o clădire roșie de cărămidă, numită mai înainte „casa mare" și care se înălța drept în fața mîndrei și albei catedrale, ale cărei cupole albastre, cinci la număr, erau presărate cu stele mari de aur.

Am stat în chilia aceea o vară, o toamnă și o iarnă — iarna lui nouă sute douăzeci... O, cînd îmi aduc aminte! Serile se scurgeau încet, înghețate toate, la lumina unui opaiț puturos și chior, în dangătul mînios al clopotelor mănăstirii, vuind la doi pași de noi; dorul de Petrograd ne mistuia. Mama ne adusese la Uglici ca să nu murim de foame — așa spunea — dar noi țineam minte că la Petrograd, cu doi ani înainte, mîncam mult mai bine — aveam deseori și salam! — iar în sufrageria noastră atîrna sub tavan o lampă cu abajur. Ne gîndeam la lampa aceea așa cum te gîndești la o ființă vie care ți-e dragă și eram încredințate că ardea încă acolo, la Petrograd, deși mama ne spusese că

bunicul, bunica şi Avdotia, dădaca noastră, stau şi ei, de mult, cu opaiţul, iar de mîncat, mănîncă şi mai prost decît mîncăm noi. Uite, noi avem turtă de răsărită, se întîmplă să mîncăm la masă şi voblă [1], şi unde mai pui tărîţele de ovăz — cîte vrei! — din care se poate face chiseliţă, pe cînd acolo... N-a mai continuat. Ne era peste putinţă să ne închipuim că în toate, în toate oraşele, şi mai ales în scumpul nostru Petrograd, e frig, şi întuneric, şi foamete, ca şi în chilia noastră. Nu, nu, în casa noastră din Petrograd mai arde lampa... Seara, mama pleca de acasă, se ducea să predea la cursurile de alfabetizare deschise la noi la şcoală, unde bătrînele învăţau să citească, asemenea copiilor; noi rămîneam singure, rebegite de frig, în chilia boltită. Clopotele sunau lugubru, ocniţele ferestrelor arcuite se căscau negre. Prin apropiere se afla un cimitir cu mormintele unor schimnici. Maicile care făceau de gardă la noi la şcoală povesteau că, uneori, schimnicii aceia „se scoală din morminte" şi, de nu l-am fi avut pe Tuzik — un cîine roşu mereu hămesit, care se pripăşise la noi peste iarnă — nu ştiu ce ne-am fi făcut. Noroc că o putusem îndupleca pe mama să lase cîinele în chilie. Îi făceam parte, pe furiş, din puţinul nostru. Tuzik ne răsplătea cu o dragoste fără margini şi ne păzea cu sîrg. Înfăşurate în plăpumi şi trăgînd rău-mirositorul opaiţ cît mai aproape de cărţi, cu răsuflarea oprită de teamă

---

[1] *Voblă* — un fel de plătică; trăieşte mai mult în Marea Caspică. (N. ed.).

ca plăpînda lui flacără să nu se stingă (pentru orice eventualitate mama ne lăsa totuşi un băţ de chibrit din rezerva ei), ne făceam lecţiile, iar Tuzik şedea drept în faţa uşii cu triunghiurile urechilor roşcate ciulite bătăios, gata să se repeadă asupra schimnicilor dacă ei vor ieşi din morminte şi vor încerca să spargă uşa.

O dată, totuşi, Musia nu-şi putuse stăpîni un oftat adînc şi ne-am pomenit în întuneric. Iar singurul chibrit ce-l aveam mi s-a frînt în mînă. Am bîjbîit să-i găsim capătul, dar degeaba. Încremeniserăm de groază.

— Acum o să murim, spuse Musia şi vocea îi suna îngroşată.

Răspunsei în şoaptă:

— Nu te teme. Acuşi vine mămica. Auzi? Sună de vecernie. Asta înseamnă că lecţia s-a terminat. Bătrînele nu s-ar lipsi vreodată de rugăciunea de seară...

Eram însă şi mai speriată decît surioara.

Tuzik a venit lîngă noi şi, punîndu-şi labele pe genunchii mei, ne-a lins aferat pe faţă pe amîndouă. Avea o limbă aspră, fierbinte, şi simţiră̦m o clipă suflarea-i caldă. Se purta ca şi cum era cel mai mare din casă.

Urmai:

— Nu mai e mult pînă la primăvară. O să ne ducem din nou la pădure... la subotnic.. să strîngem lăcrămioare pentru farmacie şi conuri de brad pentru uzina electrică. Îţi pare bine c-o să ne ducem la pădure, Musia?

— Vreau la Petrograd, îmi răspunse ea cu aceeaşi voce groasă şi tristă.

— Numai Kolceak e de vină, încercai s-o lămuresc. Știu de la școală! Din cauza lui e foamete, din cauza lui e... tot, tot.

Simțind cum mă sugrumă ura, tăcui înfiorată.

Rămaserăm amîndouă tăcute. Acum întunericul nu ni se mai părea atît de adînc ca în clipa în care se stinsese opaițul și se rupsese singurul băț de chibrit. Se deslușeau vag vatra cuptorului, ca o prispă, pernele de pe pat și cofa cu apă. Minunea o datoram ferestruicilor arcuite prin care se strecura acum în chilie lumina melancolică a lunii, lumină de toi de iarnă troienită.

Și uite-așa, cu Tuzik al nostru, am ieșit din iarnă. Apoi a venit primăvara, atît de frumoasă pe Volga, iar pe urmă am început să-l așteptăm pe tata, să așteptăm să se isprăvească războiul și să ne întoarcem la Petrograd, pentru a regăsi atîtea ființe dragi, și pîinea, și lampa care dădea atîta lumină.

...S-au scurs ani, și o dată cu ei copilăria și adolescența noastră. Dar iată că prin nouă sute treizeci mă pomenesc visînd din nou la chilia aceea, prăpădită și întunecoasă, care ne adăpostise copilăria în anii războiului civil, colțul acela din curtea mănăstirii, străjuit de tei falnici, și mai ales catedrala albă, înaltă, cu cinci cupole, din fața școlii, mă pomenesc visînd așa, de parcă aș fi cunoscut acolo fericirea cea mai pură, mai desăvîrșită, triumfală!

Iată visul. Se făcea că merg și ajung la Uglici. În fața mea se așterne pînă departe o stradă

largă, năpădită toată de o iarbă măruntă, verde. Pornesc pe strada asta și nu știu dacă se apropie zorile, și ziua se îngînă cu noaptea, ori e o seară senină și peste puțin totul va fi copleșit de întuneric. Căci nu numai cerul, dar și văzduhul, tot, chiar și casele, copacii răspîndesc o lumină tremurată, lăptoasă, cu jocuri argintii și cu o geană de azur, acolo, sus. Și iată-mă înaintînd pe această stradă verzuie, licăritoare. Văd albind în depărtare, învăluită în aceeași boare luminoasă, silueta impozantă a catedralei. Trebuie să ajung negreșit pînă la catedrală, căci dincolo de ea se află școala noastră și grădinița, iar în grădiniță voi regăsi teii falnici, fremătîndu-și frunzele rotunde care produc un vuiet de parcă ar fi din tablă. Știu că îndată ce voi ajunge la catedrală, îndată ce voi revedea teii, voi simți o fericire negrăită, deplină. Pașii mă poartă fără istov pe străzile scăldate bizar în lumina crepusculară. Catedrala e tot mai aproape, tot mai strălucitoare, și cu fiecare pas îmi crește presimțirea fericirii. Simt cum tremură, cum vibrează în întreaga mea ființă, tot mai tare, mai puternic ceva sublim, sclipitor, aproape orbitor. Mai am puțin și ajung, cînd deodată, totul se sfîrșește: mă trezesc! De cînd visez acest vis, n-am izbutit niciodată, în toți anii care au trecut, să ajung pînă la „catedrala mea". Și doar au trecut destui. S-au împlinit treizeci și doi de ani de cînd am plecat din Uglici...

Anul trecut am luat o hotărîre: să plec la Uglici și să ajung aievea pînă la catedrală, pînă

la școala noastră, pînă la negrăita fericire văzută în vis de atîtea ori. Simțeam că trebuie să fac asta, neapărat.

Dar înainte de a urma, vreau să povestesc cum ne-am întors la Petrograd. Drumul întoarcerii mi-a rămas întipărit nu în memoria rece care, întrebată, răspunde că într-adevăr cutare sau cutare fapte „au avut loc“, ci în aducerea aminte vie, pe al cărei răboj mai palpită și astăzi ecoul evenimentelor de atunci și simțămintele ce mi le-au trezit. Această ținere de minte, care din amintiri răzlețe înnădește al vieții fir, astfel ca nici una să nu moară, ci, dimpotrivă, să fie veșnic prezente, de parcă s-au întîmplat azi, unii spun că e un blestem, iar alții, dimpotrivă, că e o mare fericire. Se poate să aibă dreptate și unii și alții. Dar numai blestem de-ar fi, tot n-aș renunța la ea.

A VENIT TATA. Aveam zece ani, iar surioara opt, cînd, trezindu-mă din somn într-o dimineață, văzui un militar stînd în mijlocul chiliei, cu spatele la pătucul nostru. Mantaua îi era descheiată, în mîna dreaptă își ținea sacul cu merinde, iar cu stînga o îmbrățișa pe mama. Bătînd-o ușor și mărunt pe umăr, o ogoia încetișor :

— Hai, liniștește-te, liniștește-te...

Un gînd îmi trecu prin minte ca o scăpărare de fulger. Izbucnii :

— Musia, scoală-te ! Nu mai e război ! A venit tata !

Tata se întoarse și făcu un pas spre patul nostru. Încremenirăm de groază: era ras în cap, iar pe fața-i suptă și smolită nici urmă de mustăți. Și doar îl știam că avea o mustăcioară mîndră și un păr ondulat; de aproape șapte ani, de cînd plecase la război să lupte cu Wilhelm, împăratul germanilor, nu-i mai văzusem decît portretul făcut în anii cînd era student și nu ne mai aminteam de loc cum arăta în realitate.

Musia întrebă politicos:

— Matale ești tăticul nostru?

— Chiar eu.

Fără să-și scoată mantaua, se așeză pe marginea patului; ne năpădiră mirosuri străine — de postav, de mahorcă, de fum. Miros de război și de tată... Se pare că nici el nu ne recunoștea și nu prea știa ce-i de făcut cu noi. Îmi puse încetișor mîna stîngă pe creștet, pe urmă o mîngîie la fel pe Musia, fără să lase din mîna dreaptă sacul cu merinde: venea doar de departe, de la război, și poate că tot timpul își ținuse sacul în felul acesta, ca să nu i-l fure hoții sau speculanții. În cele din urmă i-l luă mama din mînă, spunînd:

— Ei, haide, sărută-ți copiii...

Tata nu ne sărută însă.

— Dă-le zahăr, spuse el privind-o țintă pe Musia. Ia din sac.

De trei ani nu mai văzusem zahăr! Îl ronțăiam cu îndîrjire, mai-mai să ne înecăm de plăcere. Și nu ne luam o clipă ochii de la tata: ca să ne obișnuim cu figura lui.

— Tată, îl întrebai, şi foametea s-a terminat? Da, tată? Îmi venea să repet mereu cuvîntul „tată".

— S-a terminat, răspunse el.

— Și o să plecăm la Petrograd, da, tată?

— Desigur. Doar am venit să vă iau.

— Și cînd, tăticule, repede?

— De azi în trei zile.

De bucurie dădurăm un chiot, dar cînd să batem din palme ne pomenirăm cu ele lipite — se încleiaseră de zahăr. Tata zîmbi pentru întîia oară — se mai obişnuise cu noi. Acum — da! începu deodată să semene cu fotografia scoasă pe cînd era student.

— Dar pe Volga nu merg vapoarele! izbucni Musia.

Pe ea n-o amăgeai uşor. Musia era sceptică şi nu-i venea să creadă că puteam avea parte de atîta fericire:

— Atunci, cum o să plecăm?

— Luăm o barcă. Una, aşa, mare de tot. Ştiţi, nu? O să ne ducă pînă la gara Volga. Iar acolo ne urcăm în tren şi du-du-du! — direct la Petrograd.

Rîdea. Rîdeam şi noi, zăpăcite de bucurie, uitîndu-ne cu adoraţie la tata.

De-a doua zi începurăm să ne pregătim de drum. Nişte oameni, săteni după port, pe care nu-i cunoşteam, au cărat în chilia noastră lăzi de placaj şi rogojini legate sul. Mirosurile intrate în odăiţă o dată cu tata se împletiră cu

altele, de lemn proaspăt tăiat, de aer și de rogojină, mirosuri care trezesc nostalgia drumeției, a plecărilor. Îndrăgirăm îndată aceste lucruri noi, neobișnuite într-o casă: ne-am băgat în lăzi și am stat puțin acolo, apoi ne-am înfășurat în rogojini și așa gătite am început să ne plimbăm prin cameră, pînă cînd tata s-a răstit la noi să ne lăsăm de drăcii. Dar și răsteala lui ne-a bucurat, căci se chema că tata nu-i cu noi așa, numai să fie, ci că se purta ca un tătic de-adevăratelea. Și, în general, totul era aievea, fiindcă el a mai adăugat:

— Mai bine ați strînge și voi ce vreți să luați acasă!

Ne zorirăm să trecem în revistă mica noastră gospodărie de copii — cîteva cărți, cîteva jucărioare — dar ne-am pomenit că tot ce pînă mai ieri ne bucura și ne era atît de drag nu era demn de Petrograd. Ce să mai ducem acolo soldații meșteriți din bucățele de lemn, cioburile de sticlă colorată și lingura mare de lemn, înfășurată în cîrpe, pe care o botezasem „micul Vanka". Pe Moș Martin, căruia îi rămăsese un singur nasture din cei doi care închipuiau ochii și care avea burta spartă, îl vom lua, firește, căci el era din Petrograd și venise la Uglici o dată cu noi. Dar cioburile, soldații și pe „micul Vanka" îi vom lăsa aici.

— Pe moșulică îl luăm? mă întrebă în șoaptă surioara.

Răspunsei tot în șoaptă:

— Pe moșulică — da!

Lăsarăm baltă bagajul și dădurăm fuga să-l aducem pe moșulică.

Îl găsisem la începutul primăverii în grădina mănăstirii, între două tufe de măceși încă golașe: ședea acolo chircit — o stîrpitură cocoșată și negricioasă — rezemîndu-se de pămînt cu mînuțele sale strîmbe, cu gîtul răsucit într-un fel ciudat, spre dreapta. Pe fața încruntată a omulețului, împodobită cu o bărbuță ascuțită, plutea o umbră de melancolie. Furișîndu-ne mai aproape, am văzut că nu e un moșneguț adevărat, viu, ci o rădăcină de formă bizară. Adică tot viu era, dar față de noi, față de oameni se prefăcea că e o rădăcină. Noi două, însă, i-am ghicit vicleșugul.

Îi făcurăm moșneguțului căsuță sub un brăduleț mic, dar foarte stufos și mohorît, care semăna cu o colibă. (Nu-l puteam aduce în casă, căci nu era o jucărie, ci o făptură dintr-o altă lume, inaccesibilă oamenilor.) Și a rămas moșneguțul să locuiască acolo, sub brad, ca într-o capiște, în liniște și neștiut de nimeni. Bucățelele de pîine, mici de tot, pe care i le lăsam, le mînca ; bea și apa din căpăcelul de borcan, dar bineînțeles nu cînd eram de față. Nimeni nu știa, în afară de noi, de acest bătrînel și de tainica lui viață. De altfel, nici noi nu izbutisem să surprindem ceva, deși l-am pîndit destul. Dar știam și așa ! Ne povesteam chiar una alteia cum, noaptea, moșneguțul nostru aleargă de colo-colo prin grădină și atinge totul cu mînuțele-i strîmbe, iar uneori se oprește și sapă niște gropițe, care cine știe la ce-i vor fi trebuind.

Cînd aleargă, zici că e o piuliță care se rostogolește, căci picioare n-are! Ne făcea nespusă plăcere, dar ne era și frică să credem cu tot dinadinsul că așa se întîmpla și chiar ne temeam un pic de bătrînelul nostru; totuși ne era tare drag.

Aduseserăm cu noi o cîrpă cadrilată. Pline de evlavie, l-am tras încetișor pe bătrînel de sub brad. Ne era cam frică. Strecurînd o privire în capiștea pustie, m-am încredințat încă o dată că într-adevăr plecăm la Petrograd. Cît despre bătrînel — parcă nici habar n-avea. Cocoșat și negricios, se gîndea la ale lui, iar micuțul lui chip, întors spre noi atît de nefiresc, era încruntat și melancolic ca de obicei. L-am înfășurat repede-repede în cîrpă, să nu-l vadă nimeni. Și ca întotdeauna cînd îl știam în preajma noastră, vorbeam în șoaptă.

— N-o să-l despăturim acasă, nu-i așa, Lialka?

— Da, da, să nu-l despăturim, să nu-l vadă mama.

— Și nici tata.

— Da, așa e, nici tata. A venit tata!

— Ihî. A venit tata. Spune, Lialka, unde o să locuiască bătrînelul la Petrograd?

— Cum unde? La noi în grădină. Musia, tu mai ții minte grădina noastră? Ce mare e, nu-i așa?

— Ihî. O țin minte — e mare de tot! Dar casa noastră din Petrograd e și mai mare. Știi, peste trei zile o să stăm acolo!

Ne priveam uimite și rîdeam de fericire.

— Și acum, repede, repede, să ne facem bagajul.

Îl strînsei la piept pe moșnegutul înfășurat și o rupserăm la fugă spre aripa în care locuiam. Teii din grădina mănăstirii își sunau vesel frunzele rotunde, iar vîntul dogoritor care zbura în întîmpinarea noastră era numai strălucire și parfum de miere. Alergam dinadins cît ne țineau picioarele, cu răsuflarea tăiată de vînt și de bucurie, cînd dintr-un tufiș țîșni Tuzik.

Sărea cînd la mine, cînd la Musia, ni se proptea cu labele în piept, lătrînd tare, cu obidă. Încremenirăm locului ; pricepurăm : Tuzik *știe tot.* Că ne întoarcem la Petrograd, că mama și tata ne-au spus în ajun cu toată hotărîrea că pe Tuzik nu-l putem lua cu noi. A ghicit totul după mirosul nou, străin, ivit o dată cu tata, după miresmele nostalgice ale plecărilor aduse de lăzi și rogojini. Știa, fără îndoială, că-l vom părăsi, totuși... mai nădăjduia ! În ziua plecării, cînd am izbutit să-l strecurăm pe bătrînelul nostru în lada cea mare, la fund, sub rogojină, ferindu-ne cît puteam să nu ne vadă careva din cei mari, cînd aceiași oameni în straie de țară au bătut lăzile și, suindu-le într-un cărucior, au pornit spre chei — cu noi, pe urma căruciorului, alerga Tuzik, plin de luare-aminte, fără să se depărteze o clipă. Era hotărît să plece împreună cu noi la Petrograd. Musia și cu mine tăceam abătute, știindu-ne niște trădătoare, și eu nici nu întorsei capul să mai văd o dată mănăstirea, să mai văd catedrala pe care aveam s-o visez mai tîrziu, ani de-a rîndul, sublimă și inaccesibilă.

Calabalîcul ne era pus într-o barcă mare. Pe mal, tata, slab și nădușit, se îmbrățișa de rămas bun cu prietenii și cunoștințele din Uglici și ne zorea mereu să coborîm în barcă. Ne-am îmbrățișat și ne-am sărutat cu prietenii noștri, dar nu ne înduram să ne despărțim de Tuzik, cățelul care ne fusese tovarăș în chilie, care ne făcuse mai puțin grele nopțile pline de spaime, de foame și întuneric. Cu brațele pe gîtul lui, plîngeam, plîngeam...

Unul din oamenii care ne aduseseră bagajele cu căruciorul întrebă cu un glas tărăgănat:

— Al cui îi cățelul?

— E al nostru, sării eu și ridicînd ochii văzui o față rotundă, blîndă. Ia-l matale, nene! Dar te rog să-i dai de mîncare. Să nu moară.

Omul încuviință din cap:

— Fie. Îl iau pentru copii. Văd că e un cățel zglobiu, taman bun să zburde cu prichindeii.

Pescui un curmei din fundul unui buzunar al nădragilor vărgați, îl legă de gîtul lui Tuzik și luă celălalt capăt în mînă.

— Haide, suiți-vă odată, ne zorea tata. Și nu mai bociți, fetelor, că doar plecați la bunic și la bunică, la Piter!

Coborîrăm și barca se îndepărtă de mal. Tuzik se smucea cu desperare spre noi, apoi începu să latre, să schiaune și să horcăie, de jurai că și el plînge. Iar Musia și cu mine — ce să mai vorbim! Prinsesem a hohoti într-un glas de ți se rupea inima.

— Ei, doamne-ajută, spuse mama. Hai, copii, luați-vă rămas bun de la Uglici. Prin cîte am mai trecut noi aici!

Îmi ridicai ochii umflați de plîns... Ugliciul mi-a apărut tremurător prin pînza lacrimilor, de parcă sta gata să se scufunde în apă. Pe greabănul unui deal povîrnit și foarte înalt, orașul se ridica bătrîn, pitoresc și înveșmîntat în verdeață, străjuit, acolo unde verdeața era mai deasă, de „catedrala noastră" albă, cu cinci cupole albastre, înstelate, și de mohorîtul turn roșu de pe mal, turnul țareviciului Dimitri. Ceva mai încolo se zărea mănăstirea Voskresenski. Orașul, învăluit pe de-a-ntregul în pîcla străvezie a arșiței de vară și privit prin perdeaua lacrimilor, parcă unduia și parcă un puf alb și gingaș se desprindea din pomi și plutea molcom prin văzduh. Și, deodată, se trezi în mine o duioșie neîncercată pînă atunci, pentru orășelul gata să se mistuie în zare. Căci nu aveam să ne amintim numai de „perioada de foamete", dar și de prima bucurie care făcea să-ți crească inima în piept, mîndria subotnicelor la care mergeai alături de comuniști și comsomoliști, cîntînd împreună cu toți „Internaționala" și simțind că ești deopotrivă cu cei „mari", că iei și tu parte cu adevărat la războiul împotriva albilor, împotriva lui Kolceak pe care îl urăști... Dar școala noastră? Dar Tuzik? Dar sărbătorile — mai ales cele de primăvară?

Deși nu-mi dădeam seama atît de limpede ca astăzi, țin bine minte — cu inima îmi amintesc — cum am simțit atunci că las la Uglici ceva deo-

sebit de frumos, luminos, ceva ce nu se va mai repeta niciodată, nici chiar la Petrograd. Și parcă o strună subțire, strălucitoare, tăioasă, ciupită de o mînă nevăzută, prinse a tremura și a suspina în pieptu-mi.

...Drumul pe Volga a durat o zi și o noapte. Ce plăcut a fost noaptea, la început. Mi se părea că, doar cu un pic de dibăcie, aș putea izbuti să prind, ca pe un peștișor, una din steluțele argintii ce licăreau în apa întunecată și caldă. Pe maluri se buluceau luminițe prietenoase, îmbietoare. Deodată însă mă simții toropită de somn. Ne trudirăm mult să găsim un locșor, căci peste tot dădeai de colțuri de lăzi. Pînă la urmă ne ghemuirăm una în alta, ca niște căței, și de bine de rău am adormit. A trebuit să ne deșteptăm însă aproape îndată, căci ajunsesem la țintă. Barca noastră trăsese de-a dreptul la mal, într-un loc unde nu era nici urmă de debarcader. Peste tot stăruia o ceață trandafiriu-vineție. Nu mai puteam de somn și totul îmi părea un vis. Ca în vis ne-am cățărat pe povîrnișul jilav, rece și albăstrit de rouă, ca în vis am ajuns într-o colibă prăpădită, unde o duhoare acră îți tăia răsuflarea. Apoi am mers cu o căruță care scîrțîia asurzitor și cînd soarele răsărea am ajuns la gara Volga și am pășit, cred, pe peron.

Atît mă uimiră cele ce văzui aici, încît îmi trecu pe loc somnul, iar struna cea subțire care plîngea în mine amuți deodată, de parcă ar fi plesnit : ce de omenire era în tot înconjurul gării — și în clădirea cu geamurile împîclite, din care multe sparte, și pe peron, și pe pămîntul gol

unde se aciuiase pe lîngă zidurile gării atîta popor; și totuși, ce mă izbea mai mult, toți, toți, toată mulțimea asta părea să aibă un singur chip! Nici de bărbat și nici de femeie, nici bătrîn și nici tînăr, ci un chip nedeslușit, galben ca lumînările din biserici, cu umbre vineții sub ochi, cu șuvițe de păr cenușiu, năclăit... Aveam să reîntîlnesc mai tîrziu acest chip pe afișele Comitetului pentru ajutorarea înfometaților. Unii zăceau, sleiți, pe scîndura goală sau pe pămînt, alții ședeau, alții, rămași în picioare, stăteau pe loc, deși se părea că tot acest norod se frămîntă, viermuiește, țipă; vălmășagul acela de oameni cu pielea vînătă și gălbejită, cu chipuri gemene, țipătul acela înmănuncheat, monoton, tînguitor, plînsetele sfîșietoare ale pruncilor, mirosul înecăcios de urină și fum — totul întruchipa icoana unei cumplite restriști, era imaginea vie a urgiilor dezlănțuite.

Mă străfulgeră un gînd: „Asta arată că s-a terminat războiul... Se duc acasă, toți... Ca și noi, la Petrograd. Toți, toți, la Petrograd... Sîntem ca ei, la fel, cu toții plecăm la Petrograd, la Petrograd." Și, deodată, am simțit că mă mistui în acest vălmășag, am simțit limpede că răzlețită de el nici nu exist.

Ne așezarăm și noi împreună cu mama pe dușumea, între ceilalți, înghesuite lîngă o femeie galbenă la față și care semăna leit cu mămica noastră, încît mă și speriai. Nu puteam să-mi iau ochii de la ea. Am stat mult acolo, pînă seara, tot uitîndu-mă la oamenii descărnați de foame; îi priveam cu o curiozitate nepotolită, neîncer-

cată pînă atunci, sorbeam cu întreaga mea ființă vuietul și geamătul mulțimii și mă dăruiam toată, cu teamă dar și cu o stranie încîntare, unui simțămînt nou, nedeslușit și copleșitor — simțămîntul vieții.

Urcarea în vagoane a fost ceva înspăimîntător. Totul se amestecă, se învălmăși; credeai că acum-acum vom pieri cu toții. În cele din urmă, tata ne săltă, pe mine și pe Musia, pînă la fereastra vagonului. Cineva dinăuntru ne prinse în brațe și ne aruncă pe amîndouă pe polița de sus, ca pe niște saci. După asta, cei care apucaseră să intre în vagon începură să-i împingă înapoi pe aceia care se luptau să se vîre și ei pe fereastră; la flacăra palidă, pîlpîitoare a lumînării, țipetele, gemetele și forfota mulțimii alcătuiau un spectacol și mai înfiorător, și mai trist decît cel de la gară. Pe mine însă mă fură somnul de îndată ce simții sub cap scîndura poliței...

POVESTEA LUMINII. Simt parcă pe obraz atingerile iuți, mîngîietoare ale unei lăbuțe răcoroase și catifelate.

„O veveriță", îmi spun, fără să mă mir și îndată îmi apare în vis o pădurice de pini portocalii, înalți și drepți ca lumînarea, între care dorm nemișcate umbrele, iar petele de soare stau atîrnate în aer ca niște oglinzi. E groaznic de cald. Mîinile și obrajii mi se lipesc de rășina copacilor. Soarele, rășina încinsă, portocaliul aprins al pinilor — toate acestea dogorăsc, te

înnăbuşă. Iar veveriţa mă mîngîie cu mişcări iuţi, gingaşe, gîdilîndu-mi obrazul cu firişoarele blăniţei răcoroase, prefirîndu-mi harnică şi dibace şuviţele de pe frunte.

— Veveriţo, scumpo, bîigui eu rîzînd cu o nespusă încîntare, acuşi te prind şi te duc la Petrograd...

Îmi duc mîna la faţă şi deschid ochii. Şi îndată încep să privesc şi să ascult, să privesc şi să ascult cu nesăţioasa curiozitate ce s-a trezit în mine în ajun, la gară...

Roţile trenului cîntă pe şine: taca-tac, taca-tac... Lumina zorilor leşietice se strecoară sfioasă şi parcă nedumerită în vagon. Mă uit în jos: Oamenii, care astă-noapte zbierau ca nebunii şi se înghionteau cu brutalitate, dorm. Nu pricep cum de s-a găsit loc pentru fiecare. Dorm cu toţii. Dorm şezînd, ghemuiţi cu încredere unii în alţii, dorm cu fruntea plecată pe genunchi, cu faţa îngropată în palme, sau cu degetele împletite la ceafă. Între spinările încovoiate, toate la fel, nu-i recunosc pe tata şi pe mama. Dorm şi ei ca toţi ceilalţi. Aşa cum şed gîrboviţi, nemişcaţi, cenuşii, par cufundaţi într-o chinuitoare îngîndurare, şi priviţi de aici, de sus, seamănă cu nişte bolovani mari, rotunzi, mîngîiaţi timid de zorile mohorîte.

„Doarme regele Arthur şi în somn adînc sînt cufundaţi cavalerii mesei rotunde" — îmi răsună deodată în minte, solemn şi trist, fraza citită nu ştiu unde. Ce bine se potriveşte! îmi zic în gînd.

Dorm osteniţi, muţi, înţepeniţi parcă pe vecie într-o gravă meditaţie şi, dormind, gonesc spre Petrograd. Doar cînd şi cînd tăcerea e străpunsă de un geamăt, sau de vorbe rostite halandala, ca în delir — la aceştia începea poate febra exantematicului !

„Şi în somn adînc sînt cufundaţi cavalerii mesei rotunde... Dar ce-i cu veveriţa ?" Lăbuţa ei îmi mîngîie mereu obrazul. Aha, fereastra s-a lăsat puţin, şi vîntuleţul zglobiu din faptul zilei năvăleşte în vagonul încins de căldură. Deschid gura mare şi, oprindu-mi răsuflarea, mă căznesc să prind cu buzele fierbinţi adierea înviorătoare... Nu, nu dorm toţi : jos, chiar sub poliţa mea, aşa încît nu pot să-i văd de la locul unde stau, tăifăsuiesc cu glas scăzut doi bărbaţi. Afară se aşterne pînă în zarea depărtată şesul pîclos, pustiu şi mohorît. O căsuţă înnegrită de flăcări o zbugheşte pieziş din calea trenului. Ceaţa se îngroaşă, fierul bubuie surd : trecem agale pe un pod. Prin faţa vagonului defilează încet grinzile negre, ude, ale fermelor, iar la capăt — santinela proţăpită pe o ieşitură ciudată a podului, semănînd cu o pasăre zbîrlită. Omul saltă capul şi se uită drept la mine. Privirile ni se întîlnesc, se împletesc... Jos, mult sub fermele podului, sticleşte mocnit apa — e un rîu. Rece, nearătos şi aburind se pierde între ţarinele goale. Doar ici-colo desluşeşti prin ceaţa dimineţii tufe răzleţe. O fărîmă de secundă simt desluşit, dureros de sigur, că toate acestea le-am mai văzut : şi pămîntul, şi rîul învăluite în negură, şi privirea aceea a unui

necunoscut, o privire venită din gol și din ceață pentru a mă ținti drept în ochi...

— ...Și, precum îți spuneam, măi, frate, trudește pe malul rîului ăstuia puzderie de norod — auzii de sub poliță un glas de bărbat, tărăgănat, tainic și nițeluș răgușit și șuierător, ca al tuturor povestașilor în nopțile lungi, cred. Omenire puhoită din toate ungherele Rusiei, muncitori de rînd sau meșteri în pietrărie: unii sparg piatra, alții o cioplesc, o taie cuburi-cuburi, alții o cară cu roaba... ca pe vremea lui Petru cel Mare.

— Știu, îi răspunse un glas de om mai tînăr, obosit și șovăitor.

— Și au adus ei acolo, măi, frate, o mașină, să tot stai să te minunezi. A mai... a mai grozavă mașină din cîte-s pe lume, s-o știi de la mine. S-o vezi cum scurmă pămîntul cu gheara — așa, un fel de căuș — ș-apoi ridică în sus ce-a săpat... Ei, ia spune, cît crezi că ridică mașina asta ? Ce zici ?

— Ei, cît ?

— Păi, cam o sută de care dintr-o dată ! Pricepi ?! Nu-i pasă că-i vară, că-i iarnă, orice pămînt ți-l ridică. Și iarna, știi doar cum e de la o vreme — ger și foamete... În ierni ca astea, pămîntul — ca fierul de tare ! Ea însă, mașina, îi dă înainte. Sapă pămîntul pînă la piatră și apoi mi-l movilește și mi ți-l grămădește — munte ridică, nu alta !

— Și la ce toate astea ?

Omul care vorbea trase adînc aerul în piept, ca și cum i s-ar fi tăiat răsuflarea de încîntare, și glasul i se făcu blînd și duios, senin aș zice ;

cred că așa se înseninau glasurile povestașilor, cînd ajungeau cu basmul la locul unde vrăjile se destrămau.

— Tii, da prost mai ești, flăcăule, după cîte văd. Cum adică „la ce!?" Păi o să se facă acolo o cădere de apă! Una mare de tot, cascadă îi zice! Pricepi? Și atît de puternică o să fie cascada aia, că o să avem de la ea lumină. Ca de la dumnezeu. Volhovstroi îi spune, frăție, Volhovstroi, bagă-ți în cap.

— Și lumina de care zici o să fie multă?

— Ehei, flăcăiaș! Auzi întrebare! Se va revărsa peste toată Rusia, să nu rămîie un ungher în întuneric. Lumină albă, strălucitoare, ca ziua. Știință, ce mai! Sau, mai simplu, e-lec-tri-că... Dar acu mai bine nu te căzni să rostești cuvîntul ăsta, că tot n-ai să dovedești.

— Asta-i bună! se supără fără veste tînărul. Ba îl rostesc, ascultă aici: E... e-le-cti-că... Da ce crezi matale, moșule...

— Eu nu cred nimica! exclamă veselindu-se în ascuns unchiașul. Eu atîta zic: învață, frate, cată de pătrunde toate cele cu mintea... Electricitatea asta îi strașnică putere. Poate orice. Strujește metalul, fie el cît de tare, face mașinile să meargă și, cel mai de seamă lucru, ăl mai de frunte, este că ară, flăcăule, ară! Și nu ca alde noi, dă-i, dă-i, cu plugul de lemn, ci mii de verste deodată. Putere și lumină, ca de la cel-de-sus. Putere și lumină.

Oftă răscolit și amuți. Roțile își reluară cîntecul. Incremeniți ca într-o adîncă îngîndurare

dormeau toţi vlăguiţi, pîndiţi de exantematic, cu spinările rotunde şi nemişcate în somn, gonind spre Petrograd.

— Răbdăm de foame şi de frig, da barem să avem lumină, rupse tăcerea vocea tristă şi obosită a tînărului. Pe lumină totul ţi se pare mai uşor. Aşa-i, moşule?

— O fi, încuviinţă celălalt cu nepăsare şi izbucni deodată, din nou inspirat: şi cînd o ţîşni de la Volhovstroi, o să potopească Rusia toată, să zici că-i o mare de lumină şi strălucire! Aşa a dat poruncă Lenin.

PETROGRADUL. Pe la amiază, iată-ne ajunşi la Petrograd, în cartierul nostru de după Bariera Nevei. Şi aici constatarăm cu uimire că nu e de loc uriaşă, aşa cum am visat-o aproape trei ani, casa noastră din Petrograd, ci mult mai mică, ba chiar foarte mică... Nu pricepeam şi pace cum de s-a împuţinat aşa în timpul cît locuisem la Uglici.

Cît despre grădină — toată grădina o alcătuiau patru mesteceni care ţineau de urît la ceea ce mai rămăsese dintr-un chioşc. N-am mai găsit nici gardul cel verde, cu inimioare despicate în fiecare scîndură.

— De greu ce-am dus-o, l-am pus pe foc, mărturisi bunica şi începu să plîngă.

Pentru prima oară jelea grădina pierdută. În locu-i apăruse o alta — grădina de zarzavat a tuturor locatarilor, împrejmuită cu paturi ruginite şi cu firme de tablă, roase şi ele de rugină.

Era mică de tot, ceea ce însemna că şi grădina noastră fusese mică. Două-trei locatare noi, pe care nu le cunoșteam, muşuroiau cartofii.

Așadar, moșneguțul nostru n-avea unde să stea. Trei zile a locuit în sufragerie, după sobă, înfășurat în zdreanța cu pătrățele. Apoi, prinzînd un moment cînd rămăsesem singure în casă, l-am scos de acolo, l-am desfășurat cu o adîncă sfială și l-am așezat pe un scaun. Dar, ia te uită! Priveam uluite: ceea ce vedeam noi nu era moșneguțul, ci o biată rădăcină scălîmbă, care, ce-i drept, era aceeași de la Uglici — îi recunoșteam și crenguțele repezite în lături, pe care le socoteam mînuțele moșneguțului, recunoșteam și boțul cu bărbuță care fusese chipul lui mînios și îngîndurat. Toate erau la locul lor, dar de bătrînel nici urmă. Dispăruse parcă undeva pe drum, lăsîndu-ne ceva slut, neînsuflețit. L-am sucit și l-am învîrtit — privindu-l și din lături, și din spate, apoi ne-am lungit amîndouă pe dușumea și l-am pîndit de acolo, printre gene, doar-doar... Nimic! Un ciot. Adio, moșneguț! Musia mai deslușea bărbuța și silueta bătrînelului, eu însă nu vedeam decît un ciot hidos. Aveam să înțeleg abia mult mai tîrziu că suferisem o grea pierdere.

Cu mîna mea am băgat în sobă, pe furiș, ceea ce fusese odată moșneguțul nostru...

Poate s-a întîmplat așa — cu moșneguțul sau cu noi — pentru că la Petrograd ne aștepta o mare și nesperată bucurie: cu puțin înainte ni se instalase în casă lumină electrică, și bătrîna lampă suspendată răspîndea o lumină și mai vie

ca înainte de plecarea la Uglici! Ce bine că n-am crezut-o pe mama, cînd ne spunea că în anii aceștia a fost peste tot frig și întuneric, ca și în chilia noastră. E drept că numai seara se dădea drumul la curent, dar cînd bunicul a pus mîna pa comutator, care s-a răsucit cu un țăcănit ușor, și sub vechiul abajur verde s-a aprins o luminiță prietenoasă, parcă și în mine ar fi țăcănit și s-ar fi ițit o luminiță, și m-am simțit atît de bine!

Foarte tulburată, l-am întrebat încetișor pe bunic, ca și cum ar fi fost vorba de un mare secret:

— Spune, bunicule, e... e de la Volhovstroi?

— Ce vorbești, Oliușka! Volhovstroiul abia se construiește... Ehe, cînd o să fie gata hidrocentrala de acolo, ce, așa lumină o să avem? N-o să stăm cu un bec chior ca ăsta, de șaisprezece lumini... O să avem becuri mari, uite-așa, rotunde, luminoase și o să se dea curent toată ziua. Și asta pretutindeni, nu numai la noi...

Și atunci fericirea mea a fost și mai mare. Bunicul repeta aproape cuvînt cu cuvînt ceea ce spusese unchiașul din tren despre Volhovstroi. Prin urmare nu mințise și povestea cu Volhovstroiul era adevărată, iar dacă era adevărată, înseamnă că așa va fi totul... Peste tot va fi lumină din belșug, nu se va mai pomeni nicăieri de frig, întuneric sau foamete, și nici de gări ca Volga, nici de oameni înspăimîntători ca acei pe care-i văzusem adunați acolo. Nicăieri nu vor mai fi asemenea oameni, nici la Petrograd, nici la Uglici! Într-o fărîmă de secundă tot ce văzu-

sem în ultimele douăzeci și patru de ore — convorbirea din vagon, tot drumul nostru la Petrograd, de la început pînă la sfîrșit — mi s-a perindat în gînd, scenă după scenă, cu o claritate extraordinară, și am înțeles pe dată, nu cu mintea, ci altfel, intuitiv, că de acum înainte toate acestea vor sălășlui și în mine, făcînd una cu ființa mea, ca o prezență veșnic vie.

SAPATE IN MEMORIE. Așa a și fost. Drumul de la Uglici la Petrograd s-a înrădăcinat în mine altfel decît o amintire oarecare. Cu anii, această aducere-aminte, de neșters, fremătînd de vie, se întregea și devenea mai bogată, *trăia* tot mai intens, și tot ce aflam nou, tot ce se îi nădea sau era în raport cu ea devenea și trecutul *meu, din vremea aceea.*

După cum am aflat mult mai tîrziu, cam tot în anul în care ne-am întors la Petrograd — nu este exclus să se fi potrivit și zilele — a venit să-mi cunoască patria celebrul scriitor englez Herbert Wells, autor de romane fantastice. Am citit cartea în care el descrie această călătorie.

A urmat același drum de fier spre Petrograd, a văzut aceleași femei, aceiași bărbați și copii. Ne-a văzut pe *noi*. Numai că noi trăiam, iar el privea. Așa cum ar fi urmărit un spectacol de la fereastra compartimentului său separat, din vagonul confortabil în care călătorea cu fiul său, cu serviciul englezesc de cafea, cu pledul și conservele ce și le adusese din Anglia. Il însoțea un marinar, ce-i „fusese atașat la Petrograd“ și pe

ai cărui piept se încrucișau benzi de mitralieră. Marinarul veghea cu străşnicie ca nu cumva să-l jignească cineva sau să-l supere pe ilustrul oaspe. În gări se repezea să-i aducă apă clocotită, într-un „ceainic de argint cu monograma țarului“, atît de „superb“, încît Wells n-a mai putut să-l uite... Marinarul îi aducea apă pentru ceai în gări, ca Volga bunăoară. Scriitorul englez era revoltat că nu călătorea cu expresul, cum ar fi vrut, ci cu acceleratul, şi-l sîcîia neîncetat pe marinarul cu ceainic de argint — era un marinar din flota baltică — cu tot felul de pretenții de ordin politic... „Mi-am dezlegat baierele gurii, a scris el mai tîrziu, şi i-am vorbit însoțitorului meu ca de la marinar la marinar ; i-am spus tot ce gîndeam despre rînduielile din Rusia...“ Pe scriitor îl scoteau din fire răspunsurile marinarului care, „după ce asculta caustica-mi orațiune, îmi servea o frază stereotipă, caracteristică pentru starea de spirit din Rusia de atunci : — Vedeți dumneavoastră, spunea el politicos, totul e din pricina blocadei ! Blocada la care iau parte paisprezece state...“ Autorul „Războiului lumilor“, care a descris lupta dintre oameni și marțieni, nu pătrundea *sensul* răspunsului politicos și „stereotip“ al marinarului : „Vedeți dumneavoastră, totul e din pricina blocadei !“ Și astăzi mă gîndesc ce greu i-o fi venit matrozului aceluia să nu răspundă „marinărește“ la nemulțumirile romancierului... Pe atunci, pînă și noi, copiii, cîntam încă la Uglici cum e îmbrăcat Kolceak într-un „veston englez“... Cîtă dragoste îi păstrează copilăria mea

acestui marinar necunoscut, despre a cărui existență am aflat după ani și ani, și cum nu vrea să-l ierte pe celebrul scriitor — mai severă decît maturitatea mea! Știu că Herbert Wells n-a putut auzi o discuție ca aceea surprinsă de mine în drum spre Petrograd, dar tocmai în acea perioadă îi vorbise despre Volhovstroi însuși Lenin! Iar celebrul scriitor fantast îl plîngea cu îngăduință pe „visătorul de la Kremlin", stăpînit de „utopie electrică". Și cartea pe care a scris-o el, în acei ani, despre patria mea, și-a intitulat-o „Rusia în beznă". Numai așa o vedea, cufundată în beznă, și viitorul ei îi apărea la fel de întunecos. Și totuși Herbert Wells n-a fost cel mai rău dintre străini, ba chiar ne arăta o oarecare simpatie. Cît se mîndrește în schimb copilăria mea cu acei tovarăși de călătorie, necunoscuți, din vagon — țărani ruși cărora viitorul patriei le apărea scăldat în lumină — cît se mîndrește copilăria și viața mea toată cu Vladimir Ilici Lenin, care nu numai că a visat, dar a și început să dea viață în acei ani visului luminos și puternic, vis nutrit de popor. Cu ei să te mîndrești întotdeauna, viața mea, și simțămîntul acesta fără prihană, discret dar nu ascuns, să te pătrundă toată. Să te mîndrești întotdeauna cu ei și să nu-i uiți, orice ți s-ar întîmpla ție, țării, poporului!

Planul GOELRO a fost gata pînă în decembrie 1920 și, înfățișîndu-l la cel de-al VIII-lea Congres al Sovietelor, Gleb Maximilianovici Krjijanovski a făcut să se aprindă harta Republicii Sovietice Federative Socialiste Ruse cu „centrele și regiunile sale"; harta scînteia atît de

tare, încît delegații abia îi puteau îndura strălucirea. Se prea poate să se fi întîmplat asta chiar în seara aceea de pomină cînd, din pricina surioarei mele, care nu-și putuse stăpîni un oftat, s-a stins în chilia noastră opaițul, iar ultimul băț de chibrit s-a rupt. Ghemuite de spaimă una în alta, învăluite de întuneric, nici nu bănuiam că în acele clipe, departe, la Moscova, scînteia harta Viitorului — a viitorului nostru. Partidul îl hotărîse, partidul îl vedea, luminosul viitor.

Toate aceste lucruri, care astăzi sună a legendă — călătoria lui Wells, întrevederea lui cu Lenin, scînteietoarea hartă prezentată la Congresul al VIII-lea al Sovietelor — le-am aflat mai tîrziu. Împletindu-se cu anii mei fragezi, le-am socotit, mîndră, ca fiind una cu copilăria mea, ca un bun ce-i aparține. Și aceasta încă din anii tinereții comsomoliste, în primul cincinal, cînd munceam pînă la uitare de sine la „Elektrosila", care executa comenzile Dneprostroiului marea centrală de pe Nipru. Copilăria, viața mea aveau să devină și mai bogate după douăzeci de ani, mai precis în ianuarie 1952, cînd toate acestea mi le-a povestit însuși Gleb Maximilianovici Krjijanovski. Am stat la el o seară întreagă în ajunul zilei în care plecam pentru întîia oară acolo unde se săpa canalul Volga-Don.

CAVALERUL LUMINII. Mic de stat, uscățiv, vioi. Pe cap, o tichie neagră de academician. Fața smeadă pe care strălucesc argintii smocurile

triunghiulare ale sprîncenelor, pereche bună cu smocurile mustății și bărbuței. Ochi imenși, întunecoși, vii și inteligenți. Așa l-am văzut pe omul care începuse să lucreze alături de Vladimir Ilici Ulianov în „Uniunea de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare". Fusese împreună cu el în Siberia, în deportare, scrisese veșnic tînăra „Varșaviancă" [1], fusese unul dintre conducătorii lucrărilor legate de crearea planului GOELRO — unul din acei campioni ai electrificării, pe care Lenin îi numea „cavalerii luminii".

La rugămintea lui Gleb Maximilianovici, am descris cum arată acum strada Alexandrovskaia, dincolo de Bariera Nevei, unde la sfîrșitul secolului trecut Lenin și cu el veneau la întrunirile primelor cercuri muncitorești. Căsuța de lemn în care se țineau adunările se păstrase, dar pe mijlocul străzii, pavate cu pietre mari, pămîntul se lăsase puțin și astfel plopii semeți, înșirați ca un zid de o parte și de alta, se înclinau mult, toți deopotrivă, unii spre alții, gata-gata să-și înmănuncheze coroanele, împletind parcă un umbrar verde, viu, peste drumul pe care Lenin își purtase pașii în tinerețe...

— Parcă-l văd... așa cum era atunci! rosti încet Gleb Maximilianovici.

Dragostea nespusă care făcu să-i tremure glasul și se putea citi și pe chipu-i expresiv lumină parcă totul în jur.

---

[1] *Varșavianca* — cîntec revoluționar polonez foarte răspîndit în Rusia la începutul secolului; versiunea rusească a cîntecului aparține lui G. M. Krjijanovski. (N. ed.)

— Sînt mîndru că, încă de la început, l-am urmat. Și de atunci am mers după el toată viața. Știi, scai m-am ținut... Cît suflet a pus el în planul nostru GOELRO, cît am discutat noi despre acest plan, chiar în camera asta...

— Cum, Vladimir Ilici venea aici? În camera asta?

— Cum să nu! confirmă plin de voie bună Krjijanovski. Și încă destul de des — și singur, și cu Nadejda Konstantinovna... Stătea întotdeauna în același loc, pe același scaun pe care șezi dumneata...

Fără să vreau, sării în picioare și, înfiorată, cercetai acum cu alți ochi camera modestă care adeverea înțelepciunea stăpînului.

— Stai jos, stai jos, mă îndemnă el cu glasul și cu gestul, nu face nimic... aici totul îmi amintește de el... A fost un visător, un visător genial, îndrăzneț și, uneori, plin de neastîmpăr — mă rog, ca rusul! Și aflā că nu înțelegea numai ca om de stat ce însemnătate are electrificarea, dar era și îndrăgostit de ea, ca un adolescent, iubea Volhovstroiul său... Da, Volhovstroi a fost copilul său. Copilul iubit.

Îmi aruncă o privire severă:

— Sper că ai fost la Volhovstroi, nu?

Cum să nu-i povestesc, măcar pe scurt, lui Krjijanovski că fusesem într-adevăr la această hidrocentrală cu numai trei săptămîni înainte, cînd primul născut al electrificării împlinise douăzeci și cinci de ani. Am avut extraordinarul noroc să aflu acolo întregirea vie, sublimă a legendarei povești adevărate pe care o auzisem,

copilă fiind, în anul foametei, în trenul acela înfricoșător. I-am cunoscut pe fiul și pe nepotul omului care adusese în nouă sute douăzeci, din Petrogradul roșu, mașina aceea, „a mai grozavă mașină din cîte-s pe lume“, care sapă pămîntul pînă dă de piatră, mașină despre care vorbea cu atîta înflăcărare și nădejde bătrînul din vagon. O adusese un muncitor de la uzinele Putilov — adevărat muncitor petrogrădean, pe nume Alexei Vasilievici Vasiliev, iar mașina „a mai grozavă“ era un escavator No. 25 care nu ridica dintr-o dată mai mult de jumătate metru cub de pămînt. Departe de tot de titanii săpători pe care-i avem acum!... În acei ani însă, el apărea țării mele mare de tot, așa cum vedeam și eu în gînd casa noastră din Petrograd... Iar cînd șantierul Volhovstroi a devenit centrală, Alexei Vasilievici s-a întors la Petrograd — care nu se mai numea așa atunci, ci Leningrad — la uzina „Krasnîi Putiloveț“, iar fiul său, Vasili Alexeevici, venit aici tot în nouă sute douăzeci, a rămas la centrala proaspăt intrată în funcțiune. A luat de nevastă, cum spunea el, „o rusalkă volhoviană“ — o fată din satul Duboviki, sau mai degrabă din fostul sat cu acest nume, căci după construirea barajului l-au înecat apele Volhovului. Iar cînd li s-a născut un fiu, în anul cînd a pornit centrala, l-au numit Alexei, în cinstea bunicului care muncise aici printre primii constructori ai Volhovstroiului. În anii Marelui Război pentru Apărarea Patriei, familia Vasiliev n-a părăsit hidrocentrala, a îngrijit-o și a păzit-o, gata s-o apere de dușman pînă la ultima suflare.

Şi, cu toate că nemţii se aflau doar la o zvîrlitură de băţ, năpustind deasupra Volhovstroiului bombe şi obuze, micul grup de apărători — personalul centralei — a sărbătorit solemn a cincisprezecea ei aniversare, în decembrie patruzeci şi unu, iar nu mai departe decît în ianuarie au început să o reconstruiască, pentru a da curent Leningradului. Pe atunci Alexei Vasilievici, bătrînul muncitor de la „Krasnîi Putiloveţ“, lucra la uzina „Kirov“ din Leningradul asediat. A murit de foame la postul său, în uzină, în ianuarie 1942.

Această poveste, demnă de un poem, i-am istorisit-o lui Gleb Maximilianovici în şi mai puţine cuvinte decît aici. Ardeam de nerăbdare să-l asaltez cu întrebări şi să-l ascult. Tot mai însufleţit, întinerind parcă, mi-a vorbit despre Lenin, despre întrevederea lui Ilici cu Wells. Lenin făcea mare haz. Spunea: „N-a priceput nimic!“ Mi-a vorbit şi de Congresul al VIII-lea al Sovietelor, cînd făcuse să scînteieze harta electrificării Rusiei. Pînă la urmă l-am întrebat totuşi dacă era adevărat că, pentru a putea aprinde harta, trebuise să întrerupă curentul în toată Moscova.

— Nu, mi-a răspuns el, cu aerul cel mai serios din lume, nu chiar în toată. Intr-o cameră anume din Kremlin a continuat să ardă un beculeţ de şaisprezece lumini... Doamne, ce emoţii am avut în seara aceea! Mi se spusese să vorbesc cel mult patruzeci de minute... Ori, planul — poftim, volume întregi!... Nimic! Patruzeci de minute, atît. Mă duc la Vladimir Ilici şi-i zic: „Mă

fac de rîs, Vladimir Ilici". Zîmbește. „Ei lasă, lasă. Fii calm. Înainte de a citi referatul, bea o ceșcuță de cafea tare — așa fac și eu uneori, cînd am emoții." I-am urmat sfatul, dar n-a ajutat de loc... Și iată-mă prezentînd referatul. Minutele se scurg, dar mai am atîtea de spus... Închei și simt că n-am spus mai nimic! Aprind harta Federației ruse — de data aceasta toată — rostesc ultimele fraze. Pentru mine nu mai există nici umbră de îndoială: m-am făcut de rîs! (Gleb Maximilianovici se ia cu mîinile de cap și în ochi i se citește cea mai autentică groază.) M-am făcut de rîs! Furișez o privire, așa cu coada ochiului, să văd ce zice Lenin! Și ce văd? Vladimir Ilici dă din cap și-mi zîmbește. Nadejda Konstantinovna surîde și ea... Iar din sala cufundată în semiîntuneric izbucnește o larmă căreia nu-i înțeleg pricina... Cînd mă uit bine, ce văd? Delegații se ridică unul după altul de la locurile lor și, cu ochii țintă la harta scînteietoare, o aplaudă... Auzi? O aplaudă! Iar Lenin pare așa de mulțumit! Zîmbește într-una și aplaudă și el... Ei, zic, pare-se că a mers.

Rîse — un rîs tînăr și fericit — legănîndu-și tichiuța de academician, de parcă s-ar fi dojenit singur în gînd pentru îndoielile și temerile sale de atunci. Trecutul acesta, greu și sublim, rămăsese veșnic viu în memoria lui — în memoria simțămintelor — devenise o parte din ființa sa... Făcu doi-trei pași prin cameră și, după o scurtă tăcere, reluă adînc tulburat:

— Da, prin multe mi-a fost dat să trec pînă să văd planul terminat... Apoi l-am bătut la mașina de colo, o vezi?

Îmi arătă un Remington mare, model vechi, acoperit cu o husă boțită și cam uzată.

— Ehe! Cîte și mai cîte nu s-au petrecut. Cu unii specialiști bătrîni a trebuit să fac pe îmblînzitorul de tigri... O anumită noapte însă n-am s-o uit cîte zile-oi trăi! Tocmai atunci terminam prefața la „Planul de electrificare"... Ultimele rînduri le adresam fericiților care ne vor urma după ani și ani. Spuneam acolo că oamenii admirabili, multilateral dezvoltați, talentați și inteligenți ai viitorului vor găsi fără îndoială în lucrarea noastră destule greșeli, scăpări, idei neduse pînă la capăt... Și-i rugam să ne ierte, deoarece noi am făurit acest plan imperfect, cel dintîi, în condiții grele, asediați de paisprezece state, trebuind să luptăm cu intervenționiștii, copleșiți de ruină, frig și foamete. Și, știi, cînd am încercat să-mi imaginez omul extraordinar, fericit, al vremilor ce vor veni, omul căruia îi adresam în gînd cuvintele mele, mi-au dat lacrimile... Da... Stăteam singur în mijlocul acestei camere și, cu mîinile încleștate, uite-așa, plîngeam de dragoste și de admirație pentru omul vremilor viitoare, și ce n-aș fi dat să pot strecura o singură privire în viitorul acela îndepărtat, căruia noi îi puneam temelia...

Rămase nemișcat în mijlocul camerei, un bărbat mic de statură și foarte, foarte bătrîn, mai bătrîn decît becul electric, decît automobilul, avionul, un om care a fost ajutorul nemuritoru-

lui Lenin, viteazul cavaler al luminii. Stătea cu mîinile împreunate, iar ochii îi erau strălucitori și umezi. Retrăia noaptea aceea de extatică încîntare în fața viitorului. Privindu-l, mă simțeam cuprinsă de o tulburare gravă, aș spune severă, și eram să-l întreb :

„Cînd ați plîns atunci, vă gîndeați și la dumneavoastră înșivă, cel de acum... La prezentul nostru, la ziua de astăzi, așa cum este ea, cu tot ce cuprinde..."

Dar n-am spus nimic. Emoția înălțătoare pe care o simțeam nu încăpea în cuvinte.

CARTEA DE CAPETENIE. De atunci, din noaptea în care Gleb Maximilianovici visase cu răsuflarea tăiată să poată „strecura o singură privire" în viitor și puțin timp după aceea aprinsese — s-o vadă toți ! — scînteietoarea sa hartă operativă ; de la plecarea noastră din Uglici, de la primul simțămînt al *vieții,* vag perceput în gara înfometată de pe Volga ; de la noaptea petrecută în vagonul bîntuit de exantematic, unde am surprins fantastica povestire despre Volhovstroi ; de cînd ne-am întors la Petrograd, unde găsisem atît de împuținată casa în care ne născusem și unde pierise moșneguțul nostru (optică magică a copilăriei), unde adolescența tulburătoare, care te înfioară ca zorile, s-a afirmat în noi o dată cu primul bec electric aprins în casa noastră veche — s-au scurs treizeci și doi de ani. Și nu există ceva despre care aș dori să scriu mai mult, decît despre acești treizeci și doi

de ani din viața mea, deci și a tuturora, căci nu pot despărți aceste vieți, așa cum nu poate fi despărțită respirația de aer.

Am credința că fiecare scriitor, sau negreșit cei mai mulți dintre ei, au o Carte de căpetenie. Cartea lor cea mare, care se află totdeauna în viitor. Cartea la care țin cel mai mult, pe care o poartă în suflet, o simt ca pe o chemare căreia nu i te poți împotrivi. Și n-ar fi exclus ca uneori, cînd e singur, scriitorul să-i soarbă în gînd, înfiorat de încîntare, slovele pe care deocamdată numai el le poate cunoaște. Se întîmplă ca nici să nu bănuiască de mai înainte în ce *formă* se va întrupa cartea — va fi un poem, o suită de versuri, un roman, sau poate memorii — dar știe precis *ce* va fi în esență, știe că *el însuși*, viața sa, îi va fi pivotul, și mai cu seamă, viața sufletului său, drumul străbătut de cugetul său, formarea conștiinței sale — și toate nedespărțite de viața poporului. Cu alte cuvinte, Cartea de căpetenie a scriitorului, în orice caz Cartea *mea* de căpetenie va trebui să fie expresia cea mai deplină a înaltului adevăr al *vieții noastre a tuturora,* prefirat prin inima *mea.* Cartea de căpetenie trebuie să înceapă, cred, cu copilăria, să pornească de la izvoare, de la primele impresii — cele mai pure, fundamentale — care, în cazul generației mele, se împletesc atît de fericit cu primii ani ai societății noastre noi — deci tot cu copilăria! Cartea de căpetenie trebuie să fie scrisă în acele culmi ale maturității, cînd scriitorul mînuiește condeiul cu o neînfricare și libertate lăuntrică deplină și aducătoare de bu-

curii, cînd a dobîndit o nestrămutată încredere în el însuși, și sentimentul acesta nu-l mai părăsește nici cînd se află în văzul tuturor, și nici cînd e singur cu el însuși; cînd toată grija lui este de a izbuti să redea viața întreagă, și a lui și a tuturora, cît mai bogat și mai *unitar*, nu în episoade accidentale, ci în ansamblu, adică în însăși esența ei, nu în adevărul caracteristic unui eveniment anume, ci în adevărul diriguitor al istoriei. Cartea de căpetenie se sprijină pe temelia sentimentului unic, clar și atotcuprinzător, adică pe temelia măreței noastre idei, devenită toate cele cinci simțuri ale omului, plus simțul cu totul aparte, artistic, al omului de litere, care le înmănunchează pe toate celelalte. În Cartea de căpetenie este dezvăluită deschis și veridic formarea, creșterea și maturizarea acestei idei-sentiment, adică a concepției și a înțelegerii comuniste a lumii, este înfățișată lupta purtată pentru această concepție — cu împrejurările, cu noi înșine, cu rămășițele trecutului din noi și din jurul nostru, cu dușmanii, iar uneori și cu prietenii.

Năzuința de a crea o astfel de carte nu intră oare în conflict cu misiunea de bază a scriitorului — aceea de a oglindi într-o formă artistică realitatea obiectivă și de a cultiva în cititor concepția comunistă despre lume? Nicidecum, pentru că literatura trebuie să oglindească (mai precis — să exprime) lumea lăuntrică, spirituală a omului nostru, dinamica sa complexă și variată, care pe de o parte e determinată de faptele omului, participant activ la viața societă-

ții, pe de altă parte îi determină faptele. Pentru scriitori nu poate fi misiune mai înaltă și mai nobilă. N-ar avea rost să enumăr victoriile (spunînd succesele ar fi prea puțin!) repurtate de marea literatură sovietică pe acest tărîm; aceste victorii sînt binecunoscute, și în înaintarea noastră ne putem sprijini pe ele cu toată nădejdea. Eu una, de aș fi întrebată dacă pot indica astfel de cărți, m-aș referi, înainte de toate, în poezie la „Despre asta" și „În gura mare" de Maiakovski, iar în proză — la „Așa s-a călit oțelul" de Nikolai Ostrovski.

Aceste opere năruie cu o forță calmă și de nebiruit absurdele încercări de a opune confesiunea predicii.

Capitolul final, înflăcărat și deosebit de propagandistic, al poemului „Despre asta" — „Petiția" — străbătut de patosul încrederii neclintite în viitor, în „secolul treizeci", care „va lăsa în urmă puhoiul de fleacuri ce ne-omoară", și în oamenii minunați ce vor trăi atunci, ruga ce le-o adresează („redă-mi viața"), dorința-i arzătoare de a trăi printre ei „de m-ar pune chiar și fiare să păzesc" („să strecor o singură privire", visa Krjijanovski) — tot acest capitol se întemeiază pe cuprinsul premergător al poemului, în care autorul, fără să se cruțe de loc, își dezvăluie inima, forul lăuntric cu toate frămîntările și suferințele, cu lupta dusă împotriva „urmelor robiei ce-a sădit în noi trecutul"; forul lăuntric care nu numai că reflecta, dar a simțit trecînd prin el, cînd cu durere, cînd cu bucurie, complexele procese sociale ale timpului. Încercă-

rile mic-burgheze de a dezlănţui în anii n.e.p-ului ofensiva împotriva „şirurilor noastre cu steag roşu-n frunte" trezesc în inima poetului un sentiment profund intim, cum ar fi *gelozia* faţă de iubită (dar o gelozie reală, omenească). După cum a mărturisit însuşi Maiakovski, el a scris poemul „din motive personale care privesc viaţa de toate zilele a tuturora". *Puterea de convingere,* rolul propagandistic al capitolului final, cel mai optimist, se întemeiază pe *încrederea* nestrămutată a poetului în adevărul idealurilor sale, încredere trecută şi verificată prin multe încercări şi pe care a exprimat-o cu o sinceritate necruţătoare, de adevărată confesiune.

Toate acestea se referă şi mai bine la poemul „În gura mare", care nu numai propagă, dar face de-a dreptul agitaţie pentru o artă socialistă, partinică, combativă — este într-adevăr un poem care propovăduieşte, asta e expresia potrivită. Maiakovski însă propovăduieşte această artă nu exterior, ca pe ceva sublim, dar existent în afara lui, ci o socoteşte drept *o cauză proprie* a vieţii sale, propagînd-o prin forţa exemplului personal. El îşi deschide larg inima cititorului, îngăduindu-i să privească în ea pînă în adîncuri. E atît de încredinţat de adevărul cauzei sale, al artei pe care o propovăduieşte, încît nu şovăie să declare: „de propagandă şi agitaţie şi mie mi s-ar putea-ntîmpla pe nas să-mi vie" [1]. Iar mărturisirea deschisă, aspră, care urmează îndată:

[1] Vezi *V. Maiakovski.* Opera poetică (Poeme), Editura pentru Literatură Universală, 1961, pag. 417. În romîneşte de Cicerone Teodorescu.

Dar, stăpînindu-mă, eu calc
cu pasul greu
chiar pe gîtlejul
cîntecului meu...[1]

sau mesajul la fel de sincer, adresat urmașilor îndepărtați și fericiți:

Pentru voi,
care sînteți
voioşi, sănătoşi,
Poetu-a şters,
cu limbă de-afişe şi placarde,
cu limbă
ce usucă şi arde
urma scuipaţilor tuberculoşi...[2]

nu vin de loc în contradicție cu rîndurile pline de mîndrie ce încheie poemul:

vreau cărţile-mi
pătrunse de spirit de partid
— pe toate-o sută —
vreau să le ridic
...drept cel mai bun al meu
carnet de bolşevic![3] —

ci, dimpotrivă, le îndreptățesc pe deplin, cîștigînd încrederea nemărginită, totală a cititorului.

Imensa și nepieritoarea valoare educativă a cărții lui Nikolai Ostrovski „Așa s-a călit oțelul",

---

[1] Ibidem, pp. 417—418.
[2] Ibidem, pag. 422.
[3] Ibidem, pag. 423.

care și astăzi continuă să formeze sufletele unor generații întregi (deosebite de pe acum de generația lui Ostrovski!), carte străbătută de la prima pînă la ultima filă de spirit de partid, se întemeiază tocmai pe faptul că, făurind personajul Pavel Korceaghin, propagîndu-l, Ostrovski i-a împrumutat viața sa, sufletul său. Sufletul bogat și generos al unui comunist, al celui mai bun „copil al secolului". Și n-are însemnătate că „spovedania unui copil al secolului" nu vine direct de la autor și nici măcar nu este narată la persoana întîi — am arătat mai sus că formele în care se întruchipează Cartea de căpetenie pot fi cele mai diferite... Nu știu în ce proporție se va fi împletind realitatea cu invenția și cu ficțiunea în admirabila trilogie a lui Feodor Gladkov („Povestea copilăriei mele", „Volnița", „An de restriște"), dar am credința că acest scriitor a izbutit să creeze Cartea sa de căpetenie, că aici el vorbește într-adevăr despre el însuși, despre viața lui — „din motive personale care privesc viața de toate zilele a tuturora" — atîta adevăr măreț, omenesc, luminos, atîta viață trăită respiră paginile acestei trilogii, cu atîta libertate artistică este scrisă. Intr-adevăr, Cartea de căpetenie nu se teme nici de eroi tipizați, nici de împletirea realității cu născocirea și nici de ficțiunea pură. Ea nu renunță la nici unul din miracolele artei și, în primul rînd, nu lasă la o parte nici pentru o clipă mărețele sarcini ale propagandei comuniste. Dar în aceste cărți, propaganda-predică comunistă înseamnă înainte de toate împărtășirea activă a propriei

experiențe sufletești și de viață, dobîndite în lupta întregului popor pentru făurirea unei societăți noi, clădită pe dreptate și tocmai de aceea fiind trebuincioasă compatrioților; înseamnă a sădi cu stăruință în rîndurile cititorilor marele adevăr al vieții pe care el, scriitorul, l-a pătruns. Noi, propagandiștii, „mobilizați, chemați sub arme de partid", ne mîndrim cu misiunea noastră și, visînd la Cartea de căpetenie, visăm să ne dăruim toate forțele, cu maximum de folos, cauzei partidului, cauzei întregului popor. Nu maximum de exigență, ci dimpotrivă, exigența minimă taie elanul artistului care simte că e în stare de mai mult, care visează înfăptuiri mărețe în numele artei. Dar exigența poporului față de noi este maximă și ei îi sînt subordonate toate meditațiile, disputele și discuțiile noastre literare.

Incercările de *a separa* confesiunea de predică, de a le *opune* pe una celeilalte și, în sfîrșit, de a *prefera* confesiunea predicii — sau viceversa — stîrnesc un energic protest lăuntric nu numai pentru că sînt vădit străine și dăunătoare cauzei literaturii sovietice, dar, aș zice, și printr-un fel de ignoranță bătăioasă. E clar ca bună ziua că autorii unor asemenea tentative nu iau în seamă, nu prețuiesc sau chiar ignorează cu desăvîrșire experiența marilor clasici ruși și a literaturii sovietice, care n-au despărțit niciodată confesiunea de predică, dimpotrivă, au căutat să folosească forma spovedaniei ca fiind una dintre cele mai puternice arme ale propagandei, adică ale propovăduirii. Am mai vorbit despre mărețul exemplu

personal, mai bine zis despre actul de eroism al lui Maiakovski. Dar trilogia autobiografică a întemeietorului literaturii sovietice, Gorki — „Copilăria", „La stăpîn" și „Universitățile mele" — nu este oare totodată și o magistrală, nimicitoare propagandă a urii împotriva lumii filistinilor, a lumii precupeților care face din om neom, o înflăcărată propovăduire a omeniei, țintind viitorul ?

Gorki este și aici publicistul, tribunul, propagandistul din „Cîntecul șoimului", din „Mama" și din toate celelalte opere ale sale. Un scriitor adevărat, contopit cu viața și lupta poporului, nu are de ce să se teamă să scrie despre el însuși, despre viața sa. Nu există primejdia ca el să se cufunde în contemplarea propriului său buric, să se piardă în confidențe mărunte. Dezvăluindu-ne inima lui, chiar și frămîntările ei cele mai tainice, ne va dezvălui negreșit inima poporului.

...„Amintiri și cugetări" [1] — iată o carte cu care pot sta de vorbă, cum fac desigur foarte mulți literați, aproape zilnic, de fiece dată cu o emoție și o uimire nouă. Ce îmbinare curajoasă și firească a narațiunii celei mai intime privind „amețeala inimii" cu prezentarea cotiturilor sociale din Europa ; cu cîtă dragoste înțeleaptă și exigentă sînt înfățișate chipurile reprezentanților progresiști ai epocii, luptători împotriva tiraniei

---

[1] Operă monumentală cu caracter literar, memoralistic și publicistic a cunoscutului democrat revoluționar, filozof materialist și scriitor rus A. I. Herzen, cronică a vieții sociale și luptei revoluționare din Rusia și din Europa Occidentală în anii 1812—1864. (N. ed.)

țariste, în juxtapunere cu caracterizările și „portretele“ nimicitoare, de pamflet, ale satrapilor țariști; de o parte ura năprasnică împotriva lui Nicolae I, de alta durerea pentru obiditul popor rus și încrederea în nesecatele lui forțe! Despre toate acestea se scrie în carte cu acea sinceritate principială, cu pasiune personală, cu „subiectivitatea“ care constituie una din laturile esențiale ale partinității artistului. Aici totul este pătruns de sîngele inimii și totul este propagandă de o putere zdrobitoare! Aici nu mai ai cum să opui confesiunea propovăduirii; aceasta și este tradiția pe care — susțin — literatura sovietică a continuat-o și a aprofundat-o pe o bază ideologică nouă, prin mijloace noi, și pe care trebuie s-o continue și s-o aprofundeze și de acum înainte!

Nu am de loc intenția să afirm — repet și subliniez — că orice Carte de căpetenie trebuie *neapărat* să îmbrace forma unui jurnal, a unor memorii, că ea trebuie să fie autobiografie pură, și nici nu susțin că orice autor poate și trebuie să creeze o astfel de carte, într-o astfel de formă. Dar dacă ar fi să vorbim despre felul în care trebuie să se prezinte Cartea de căpetenie, a cărei apariție o doresc nespus, laolaltă cu numeroși scriitori și cititori, Cartea de căpetenie pe care visez și eu s-o scriu, și care va trebui să fie opera întregii mele vieți, mi-o închipui semănînd cel mai mult tocmai cu „Amintiri și cugetări“, acest *roman* genial consacrat spiritului omenesc, roman fără egal în literatura universală. Literatura sovietică însă trebuie să creeze

și ea o astfel de operă. *Mi* se pare *uneori* că totul e gata pentru apariția ei. *Mi* se pare uneori că simt umărul unui „Herzen al nostru", care ne-ar fi la fel de necesar ca și un Gogol sau un Șcedrin. De orice ar avea trebuință i-aș da, chiar și viața, iar numele meu n-are decît să se dizolve fără urmă în numele său. Aș fi fericită să-i prindă bine fie și numai un rînd scris de mine, o singură notă de jurnal, un singur gînd sau simțămînt!...

Scriitorul își creează Cartea de căpetenie tot timpul, cîteodată din copilărie. Cel mai adesea e un jurnal, pe care îl scrii fără să ai în gînd, firește, publicarea lui solemnă în timpul vieții tale. Pentru unii, jurnalul este o necesitate. Nu necesitatea de a se „autoadmira" sau „autoscormoni", cum își închipuie filistinii, „rezervații" și scapeții din literatură, ci sesizarea, la început instinctivă, iar cu trecerea anilor tot mai conștientă, a semnificației vieții tuturor, care străbate și viața ta, sau, am putea spune mai nimerit, a semnificației propriei tale vieți, nedespărțită de viața tuturor.

Se înțelege că jurnalul nu este un atribut exclusiv al scriitorilor. De notat că în unele perioade, atît la literați cît și la neliterați, necesitatea de a ține un jurnal devine imperioasă. Astfel, un număr imens de leningrădeni de cele mai diferite vîrste, profesii și situații au ținut un jurnal în timpul asediului. Am citit o sumedenie de aceste jurnale scrise în timpul blocadei la lumina chioară a opaițelor, cu mîinile băgate în mănuși și atît de slăbite, încît abia țineau

condeiul (sau mai des creionul, căci cerneala îngheța). Unele însemnări le-a curmat la mijloc moartea. Victorioasa tragedie leningrădeană te dogorește și te îngheață de pe nenumăratele file ale acestor jurnale, unde omul și-a destăinuit cu deplină sinceritate preocupările, strădaniile, durerile și bucuriile de zi cu zi. Aici tot ce este „profund personal“, „intim“, devine totodată și general, al tuturora, iar tot ce este general, al întregului popor, devine profund personal, cu adevărat omenesc. Istoria a prins a vorbi deodată graiul simplu, obișnuit, în care se exprimă oamenii în viața de toate zilele.

Am spus că de obicei literatul își scrie Cartea de căpetenie tot timpul, spre ea își poartă pașii, la ea visează neîncetat. Foarte des îți spui: „În ceeace scriu acum, am pus în sfîrșit esențialul. Aici îmi voi dezvălui gîndurile cele mai intime și mai prețioase, folositoare concetățenilor mei, va fi Cartea mea de căpetenie. O scriu...“ Dar, după ce ai scris-o, constați că nici de data aceasta nu e cartea visată, ci doar te-ai mai apropiat cu un pas de ea, ori te-ai depărtat. Și astfel Cartea de căpetenie rămîne o veșnică ciornă, un concept. Căci ea se află într-o perpetuă mișcare, în unison cu mersul vieții, cu dinamica și dezvoltarea conștiinței scriitorului. Indiferent de tema ce-o tratează, cu fiecare mișcare a vieții și conștiinței ea asimilează tot mai mult, necesitînd într-una completări, chiar și retrospective, atunci cînd trecutul a reînviat într-o ipostază nouă. Viața însăși și adevărul pe care ea îl cucerește supun în permanență Cartea de căpetenie

unor riguroase corectări. Cartea se ramifică, lăstărind opere de sine stătătoare, care nu reprezintă decît un amănunt al ei, dobîndește o puzderie de note de subsol, un roi de însemnări marginale, referindu-se la cele scrise, la cele tipărite, sau uneori doar concepute și abia schițate. Și poate tocmai aceste note, însemnări și meditații împărtășite jurnalului vor deveni odată fundamentul, „vor sufla suflare de viață“ viitoarei cărți care va deveni astfel cea de căpetenie. Sau te pomenești că ea așa o să și rămînă, o veșnică ciornă, și poate tocmai așa trebuie tipărită?

...Ca toți scriitorii, am și eu o Carte de căpetenie, care așteaptă să fie scrisă; crîmpeie din ea s-au risipit în lucrările — versuri și proză — care au și văzut lumina tiparului, sau se află în ciornele din sertar, sau numai în inimă, în memorie. Dar simt tot mai mult dorința de a le aduna pe toate, pentru a încerca să le strîng mănunchi și să le dau trup. Mai mult ca sigur că nici de data aceasta nu va fi Cartea visată, dar în viața mea și în viața noastră a tuturor a venit vremea cînd, începînd o lucrare, de orice fel, fie și gazetărească, e cu neputință să nu te gîndești la Cartea de căpetenie, să nu nădăjduiești că asta este calea ce duce spre ea, ce te apropie de ea, de n-ar fi decît cu un pas, dar te apropie într-adevăr.

Cartea de căpetenie, repet, trebuie începută cu copilăria, cu primele pagini ale vieții... Iată ce m-a readus anul trecut în orașul anilor dintîi, în orașul celui mai frumos dintre vise, pe urmele Cărții mele de căpetenie, care tot mai e încă în

ciornă, care tot mai așteaptă să fie scrisă... Ca niciodată simt nevoia să încep de la început, pornind de la izvoarele conștiinței, să încep cu trecutul îndepărtat dar veșnic viu — al meu și al țării mele. Dar ceea ce ați și citit și veți mai citi în aceste pagini tot nu este Cartea de căpetenie și nici ceva din ea, ci abia pentru ea, doar pași spre ea, niște ciorne ale ciornei, ale veșnicei ciorne. Întrucît însă astăzi mulți își îndreaptă pașii spre Cartea lor de căpetenie, cele ce voi scrie vor ajuta poate căutărilor comune? Pînă una alta, vreau să povestesc aici cum am revăzut orașul copilăriei. Atît.

„E AL MEU". Așadar, anul trecut, într-o zi azurie de iulie, „Gheorghi Sedov" — o mică motonavă — se dezlipi de cheiul de la Himki și porni în cursă. Avea să străbată canalul Moscova și apoi să-și continue drumul pe Volga, spre Uglici.

Așteptam, resemnată, sfîrșitul nenumăratelor manevre de coborîre prin ecluze, încercare prin care mai trecusem o dată pe acest canal. Ca și atunci, ori de cîte ori motonava era scufundată în peștera întunecoasă a ecluzei, mi se părea că n-o să mai scăpăm de aici. Cînd am ajuns pe Volga, tocmai se înălța în pacea cerului străveziu de senin o lună mare, dolofană, de un auriu rumen. Către apus abia se mai lămurea o geană trandafirie. Peste întreaga fire se așternuse o tihnă negrăită, și blînda natură rusă, prietenoasă, nu copleșitoare și nici impresionantă prin fru-

museţe sălbatică, ci de o duioasă simplitate, îşi dăduse porţile în lături şi se oferea toată, cu dărnicie, privirilor şi inimilor noastre... „Primeşte-mă-n zările tale imense, nu pot nici trăi, nici să plîng fără tine!“ Şopteam ca o rugă versurile lui Blok. Cît de adevărat e: nu pot nici trăi, nici să plîng fără tine. Dacă însă exişti, toate se vor împlini, vor reveni toate, chiar dacă acum pare cu neputinţă. Chiar dragostea va reveni... Versurile —ale mele şi ale altora — aci se înălţau ca o creastă de val la suprafaţa gîndului, aci dispăreau. Versuri despre una, despre alta, despre multe...

Cele despre patria şi dragostea mea
Le duc cu mine şi nu le despart...

despre „nunta de aur“ :

Pe cea de aur, şi nici măcar pe cea de-argint,
Noi n-o s-o apucăm — cum să mă mint? —
De nunta de oţel avurăm parte,
Şi am serbat-o la un pas de moarte.
Şi-această nuntă de război, nuntă de-oţel,
N-o dau pe cea de aur... Şi-azi te iubesc la fel...

despre clopotniţa din Kaleazin:

Şi cum se-avîntă, albă toată,
Spre-un cer cu nourii uşori,
Chemînd, în unde,-azur şi nori,
Făcînd oglinda-i din azur,
Iţi pare că, pe gînduri dusă,
Zîmbeşte, mîndră-n visu-i pur,
De vechea-i frumuseţe rusă,

Ți-ar spune: — „Mă vedeți, viteji,
Frumoasă sînt, a voastră sînt!"
Oraș Kitej, oraș Kitej,
Răsari din ape cu avînt...

Micuța noastră motonavă ocolea cu băgare de seamă și fără zgomot — aș spune cu adînc respect — clopotnița orașului rămas pe jumătate sub ape. Scăldat în lumina blîndă a clarului de lună și oglindit tot în apă, pînă la cupolă, era atît de frumos, încît îmi venea să întind mîna, cum făceam în copilărie, și să strig „E al meu!".

Aveam noi în copilărie un joc la Uglici... aș zice, de fapt, că era ceva serios, nu un simplu joc: dacă vezi ceva care te impresionează — un om frumos, o căsuță mai deosebită, sau bunăoară dacă descoperi în pădure un colțișor care ți se pare nemaivăzut, e destul să întinzi mîna și să strigi: „Stai! E al meu!" ca să și devină al tău, și atunci faci cu el ce vrei. Dacă e o clădire, o casă, de pildă, o populezi cu cine-ți place și ai dreptul să povestești despre acești locatari cum trăiesc ei acolo, cum sînt camerele sau ce ai să faci cînd ai să locuiești tu în acea casă. Dacă e un om, ai libertatea să-ți închipui despre el tot ce-ți trece prin minte, poți născoci orice întîmplări din viața lui. Pe scurt, cu lucrul care a devenit al tău, poți face în închipuire tot ce vrei. Principalul este că tabloul, orașul, omul, sau mai știu eu ce, îți aparține, și nici unul din copii nu va mai rîvni la el, căci toți știu că e al tău, după cum știi și tu. De asta nu se îndoia nimeni. Și

astăzi îmi mai aduc aminte de această credinţă nestrămutată că ai asupra cutărui sau cutărui lucru un drept de posesiune intangibil. „Al meu" era tabloul lui Kuindji „Noapte cu lună pe Nipru" ; „a mea" era Tania Kozlova din cursul superior — avea o figură rotundă, tipic rusească, şi ochi mari, cuminţi, de un albastru cenuşiu. Nu se putea spune că era o frumuseţe, mai era şi puţin cîrnă, dar nu-ţi puteai lua ochii de la ea, atît era de simpatică ! Şi ea nici nu bănuia că „e a mea". Cînd am citit cărţile Klavdiei Lukaşevici şi ale lui Staniukovici despre apărarea Sevastopolului, au devenit ai mei Sevastopolul, matrozul Koşka şi amiralul Nahimov. Musia murea de invidie, şi cînd i-am cedat, mărinimoasă, pe francezi şi chiar pe Napoleon, n-a vrut să primească, zicînd „ce să fac cu ei..." Tot „al meu" era şi pîrîiaşul din pădure care se ivea zglobiu de sub o piatră verde, năpădită de muşchi, de ţi se părea îmbrăcată în pluş. Un pîrîiaş străveziu de limpede, care strălucea de-ţi lua ochii şi mormăia tot timpul. Mormăia şi bombănea cu glas de om. Mai ales îndărătnicul „Ba am să fiu, ba am să fiu", pe care-l repeta într-una o voce groasă, se desluşea clar de tot. Nu spunea ce anume vrea să fie. Poate vreo uriaşă cădere de apă, dar undeva, departe, unde noi n-am fi putut ajunge. Da, am avut în copilărie atîtea comori, atîtea „ale mele", că nici nu mi le pot aminti... Tot al meu a fost şi „arcul din Valdai", aflat în turnul ţareviciului Dimitri din Uglici, dar despre acesta voi povesti în altă parte...

DOUĂ ÎNTÎLNIRI. De cum s-a crăpat de zi, orașul copilăriei s-a ridicat din ceață prin perdeaua subțire, ca de tifon, a ploii calde, mărunt cernută, s-a arătat învăluit într-o lumină stranie, licăritoare, aidoma ca în visul pe care-l visam mereu un lung șir de ani. Cînd l-am văzut de departe, încă înainte de a fi intrat sub falnicul arc al ecluzei, sus, în dreptul celebrei hidrocentrale, clădire enormă, dreptunghiulară, aproape nudă prin arhitectura ei, cu o bogată și ordonată grădină de flori, așternută la poale — am simțit născîndu-se în mine nu emoția, ci o tăcere încordată, întrebătoare.

Orășelul meu nu se mai înălța ca odinioară, pe un povîrniș verde, amețitor de repede: apele ridicate de baraj aproape că atingeau grădina publică, turnul țareviciului Dimitri și bisericuțele străvechi de pe țărm; mi s-a părut mic de tot, dureros de mic. Aveai impresia că a coborît spre apă și a poposit, ostenit, pe pămîntul care pe alocuri se lăsase sub greutatea lui. Bănuisem de mult că îl voi vedea astfel; după cum am aflat mai tîrziu, orașul intră cu adevărat în pămînt, iar în parte a și intrat în apă. Această terminologie folosită pe șantierele hidrotehnice — a intra în pămînt, a intra în apă, a se duce la fund — redă desăvîrșit situația. A intrat în apă străvechea mănăstire sf. Paisie din care, în vremuri de restriște, au fost respinse atacurile leșilor, a intrat în apă slobozia Spasskaia, s-a rărit bătrînul codru din partea dimpotrivă. Iar multe clădiri din Uglici, mai cu seamă cele rămase din vechime, intră în pămînt: de cînd cu lacul de acumulare,

s-a ridicat mult nivelul apelor subterane şi solul şi-a pierdut rezistenţa de acum cîteva veacuri, cînd au fost durate aceste biserici, turle şi mănăstiri; totuşi, ele nu şi-au pierdut nespusa lor frumuseţe şi-şi înalţă, blînd dar îndărătnic, deasupra apei, cupolele acum stinse.

...Nu era încă ora cinci dimineaţa cînd, somnoroasă, portăreasa de serviciu a hotelului — o clădire de lemn cu giurgiuvelele ferestrelor dăltuite cu dichis — mi-a dat o cameră mică, lunguiaţă, mobilată sumar: un pat unde se ţuguia o pernă, o masă cu faţa uzată şi o dormeză deasupra căreia atîrna o oglindă veche într-o ramă de nuc. Pe pervazul ferestrei mari rîdeau muşcate zvelte, învoalte, de un roz viu. De la fereastră, dincolo de pîlcurile de pomi şi acoperişuri, se detaşau austere, graţioase şi triste, pe cerul care abia apucase a se albăstri, cele trei cupole piramidale ale bisericii mănăstirii sf. Alexei, pe care acum trei veacuri şi jumătate poporul o botezase „Minunata", pentru arhitectura ei cu adevărat fără pereche.

Tăcerea adîncă nu o tulburau decît stropii minusculi şi argintii ai ploii şuşotind prin frunziş. Pe ochiul de geam deschis năvălea mireasma vegetaţiei ude. Cînd şi cînd o petală trandafirie de muşcată cădea molcom pe lemnul pervazului...

„Ce bine! gîndii. Mă simt de parcă aş sta aici de cînd mă ştiu. Nu voi mai aştepta scrisori şi telegrame de la nimeni, mai ales pe acelea care te cheamă să te întorci şi nici nu voi alerga cu sufletul la gură să revăd chilia noastră sau şcoala... Am timp berechet."

Mi-am dat toată silința să adorm, dar după ce am stat culcată cam o oră, fără să mă mişc, am sărit brusc în picioare: nu se poate, mă duc „la ea". Trebuie neapărat. Să mă duc şi să ajung la „catedrala mea". Cînd pornii la drum, simţii deodată o teamă nedesluşită. Catedrala se vedea de oriunde. Cupolele nu-i mai erau albastre, ci aproape negre, iar stelele ruginii abia de se mai distingeau. Şi totuşi, ca şi în vis, am mers mult, încurcînd străzile uitate. Ploaia stătuse. Încetul cu încetul oraşul se trezea, iar lumina sidefie a zorilor făcu loc dimineţii. Ferind cu mîna frumoasele muşcate din ferestruicile căsuţelor lăsate în pămînt, mă iscodeau cu ochii bătrînele care n-au somn. Ca odinioară, în copilărie, străzile largi erau aşternute cu iarbă măruntă, verde şi înfoiată. Gîştele se plimbau agale, urmate de boboci măricei, nespus de nostimi în sluţenia lor. Un cogeamite cocoş — fără îndoială coborîtor din viteazul care lăsase întipărită urma labei sale gigantice pe Piatra cocoşului, cea care zăcea altădată în capul străzii cu acelaşi nume — cu penele ca focul şi coada aşijderea, zbură pe o portiţă cu belciug, făcută din scînduri bătute atît de des, încît nu se vedea nimic prin ele, şi trîmbiţă vajnic, minunîndu-se singur de frumuseţea glasului său. Mergeam mereu înainte; catedrala îmi venea în întîmpinare... Şi cu cît mă apropiam, cu atît îmi dădeam mai bine seama că n-o să găsesc nimic care să aducă, măcar vag, cu ceea ce era acolo în copilăria mea şi în visul meu cel frumos. Nu vedeam nicăieri clădirea în care se afla pe vremuri chilia noastră. Pierise pur şi

simplu de pe fața pămîntului. Nu mai vedeam nici iazul cu apa întunecată și nici teii care ar fi trebuit să-și sune frunza rotundă. Nici urmă de grădina unde viețuise moșnegutul nostru, nici de zidul ce se întinde spre catedrală și școală. Nimic care să amintească măcar toate acestea. Iată-mă lîngă catedrală — o hardughie cu ziduri leproase, intrată destul de adînc în pămînt. Două firme urîte, bătute deasupra unor uși din scînduri, înjghebate de mîntuială, astupînd intrările, mă informau că acolo se află un „Depozit al oficiului de colectare a cerealelor“ și „Centrul de depozitare și desfacere a produselor petrolifere“. Și numai clădirea roșie, de cărămidă a școlii noastre — prima mea școală — așezată în fața catedralei rămăsese ca pe vremuri (cu toate că acum era mai mică, firește) și, ca și pe vremuri, tot școală era. Fiind însă vacanță, clădirea era pustie și tăcută.

M-am așezat pe o bancă în grădinița de flori din fața școlii, peste drum de depozitul de cereale, și mi-am spus că întîlnirea pe care mi-o dădusem acolo cu copilăria mea și cu fericirea n-a avut loc. Copilăria a trecut, s-a dus, cu tot ce o însoțea, a intrat în pămînt, au înecat-o apele...

Și-mi zic iubitele meleaguri,
Azurul, pietrele, cenușa:
— Ai revenit pe-a mele praguri,
Ci află-ți liniștea acușa...

Se vede că am stat mult timp acolo, pentru că m-am trezit fără veste cu soarele în văpăi, făcînd

să scînteieze picăturile de ploaie pe petalele florilor de pe răzor, liliachii-albastre și parcă transparente. Nu știu ce flori erau. O femeie tînără se așeză lîngă mine ca să-și aranjeze mai bine legumele din coșniță.

— Nu vă supărați, cum pot ajunge în strada Blagoveșcenskaia[1]? o întrebai.

Voiam să dau de casa unor prieteni din acei ani.

— Blagoveșcenskaia? Uite că nu-mi aduc aminte să fi auzit de strada asta...

— Păi aceea care taie strada Krestovozdvijenskaia[2], strada care începe acolo.

— Așa? Va să zică Krestovozdvijenskaia îi zicea? Ce nume bisericești mai aveau și străzile! Foarte interesant! Acum îi spune Okteabrskaia. Iar aceea pe care o căutați dumneavoastră trebuie să fie strada Libertății. Dar nu sînt sigură, pentru că eu stau tocmai pe strada Zina Zolotova.

— Cine e Zina Zolotova?

Mă privi lung, cu capul ușor lăsat într-o parte, ca o pasăre. Ochii ei întunecați avea o ațintire gravă.

— Adevărat, nu știți? Se vede că nu sînteți de aici. A fost o fată minunată, o comsomolistă. Ugliciancă de-a noastră. Prima tractoristă din părțile astea. Au omorît-o chiaburii, cînd era încă tînără de tot. Ce-au mai chinuit-o... În cinstea ei s-a dat numele străzii. Acolo stăm, eu și bătrînica mea.

---

[1] Strada Buna-Vestire. (N. t.)
[2] Strada Înălțarea sf. cruci. (N. t.)

— Sînteţi chiar din Uglici ?

Clătină din cap şi oftă scurt.

— Nu, sîntem din Leningrad, dar am venit de mult la Uglici, de unsprezece ani. Tata a lucrat aici, pe şantierul hidrocentralei. A fost montor. Şi tocmai cînd s-a întors acasă a început războiul, apoi a venit asediul... Ei... şi a murit în timpul asediului. De foame. N-a rezistat. Pe patul de moarte i-a spus mamei să ne ia pe noi şi să plece încoace. Am trecut Ladoga în februarie, pe Drumul vieţii. Ce de omenire... Mulţi mergeau pe jos... Trăgeau după ei săniuţe. În săniuţe erau copii. Micuţii îngheţau, dar mamele trăgeau mereu săniuţele cu copiii morţi, pînă le părăseau puterile şi se prăbuşeau grămadă, dacă nu le culegea cineva... Noi ne urcasem într-un camion... Aveam zece ani, atît. Soră-mea era şi mai mică. Mama părea mai mult moartă decît vie. Se făcuse neagră, neagră... Nici nu ştiu cum am trecut lacul... Eram cu mai mulţi în camion. Cîţiva au îngheţat... Noi însă am ajuns, aşa cum hotărîse tata. Am găsit aici o mulţime de leningrădeni plecaţi şi ei din cauza blocadei. Ne-au primit cu braţele deschise, ne-au dat de mîncare. La început, mîncam mult, mîncam şi nu ne mai săturam, de ne venea să intrăm în pămînt de ruşine. Eram un copil, şi tot mi-era ruşine. Ruşine, ruşine, dar înfulecam de zor !

Ca aproape toţi leningrădenii trecuţi prin blocadă, povestea cu o voce egală, puţin înnăbuşită, de parcă s-ar fi ascultat singură şi nu-i venea să creadă că toate cîte le spunea au fost aievea...

— Şi de atunci stăm aici. Am terminat şcoala — uite, asta — iar surioara mai învaţă încă. E într-a noua. Mulţi s-au întors la Leningrad, noi însă am rămas. Înţelegeţi, mama n-a avut curajul să se întoarcă — nu pot, zicea, nu pot. Căci prin cîte am trecut noi acolo, nici nu vă puteţi închipui...

— Ba da, îmi închipui foarte bine.

— Vai, exclamă ea, de parcă s-ar fi bucurat, aţi stat acolo în timpul blocadei? Pînă la urmă?

— Da. Pînă la urmă.

— Nemaipomenit... Şi acum... veniţi cumva de acolo?

— De acolo. Acum două săptămîni mai eram la Leningrad.

— De acolo!

Îi dădură lacrimile. Se ruşină şi încercă să zîmbească.

— Spuneţi-mi, cum arată?

— Cum să arate? E minunat ca întotdeauna. Cel mai frumos oraş! Anul acesta au scos linia de tramvai de pe Nevski... Şi de pe bulevardul Bolşoi, de pe insula Vasilievski... Nici pe bulevardul Kirov nu mai e tramvai... De ai vedea ce frumos au crescut copacii în parcul Victoriei, dincolo de Moskovskaia! Adică nici nu cunoşti parcul, nu mai erai acolo cînd l-au plantat. Dar e minunat! Urmele blocadei aproape nu se mai văd nicăieri.

Povesteam foarte conştiincios, dar îmi dădeam seama că-mi scapă tocmai esenţialul. Femeia însă mă copleşea cu întrebări şi uneori mă întrerupea cu exclamaţii ca „Nu mai spune!“ sau „Extraor-

dinar!". Copilăria ei era legată de blocadă ca a mea de Uglici. Deodată își deschise poșeta și, după ce scotoci cu înfrigurare, scoase o fotografie.

— Știți, după ce am terminat școala, m-am măritat. Acesta e băiatul meu, Vovocika, merge pe trei anișori. Vreți să-l vedeți?

De pe fotografie mă privea mutrișoara bucălată a unui băiețaș cu buze țuguiate și ochi întunecați ca ai mamei, dar bolditi de mirare. Cine știe ce năzdrăvănie îi arătase fotograful.

— El e uglician get-beget, spuse tînăra mamă, admirîndu-și odorul. Am să-l duc însă negreșit la Leningrad. Măcar o dată, adăugă ea cu foc, cînd i s-o mai deschide mintea. Am să-i arăt tot, tot, am să-i citesc, am să-i povestesc despre bunicul lui... Sînt lucruri pe care nici copiii n-au voie să le uite... adică el n-are cum să-și aducă aminte, dar vreau să spun că trebuie să știe și copiii prin ce-au trecut oamenii înainte de venirea lor pe lume, nu-i așa? Dacă n-aveți nimic împotrivă, v-aș ruga să-mi dați adresa dumneavoastră și o să vă facem neapărat o vizită.

Mi-am spus că o să mai treacă cel puțin șapte ani pînă ce băiețașului mirat i se va „deschide mintea", dar i-am dat totuși adresa, ba chiar am stăruit să nu cumva să uite să treacă și pe la mine cînd vor veni.

...Am mai străbătut o dată bucata de pămînt unde se adăpostise odinioară copilăria mea, unde străvechiul orășel rus Uglici ne-a găzduit pe noi, copiii, în anii războiului civil, în anii luptei pentru puterea Sovietelor... Apoi a dat din nou adă-

post mamelor și copiilor din Leningrad, în anii Marelui Război pentru Apărarea Patriei... cînd generația noastră lupta la rîndul ei, apăra Leningradul, iar frigul, foametea și întunericul blocadei erau de o mie de ori mai groaznice decît în copilărie, la Uglici... Și eu luptam atunci pe front, la Leningrad, împreună cu tata, ca egala lui... și a venit scînteietoarea Zi a Victoriei, și în cinstea ei am plantat pomișori care astăzi sînt parcuri cît codrii de dese... Iar între aceste două războaie a trăit tractorista Zina Zolotova, asasinată de chiaburi, și alții ca ea, sute — i-am cunoscut cînd lucram în Kazahstan, i-am cunoscut în cele dintîi primăveri bolșevice, cînd se construia hidrocentrala de la Uglici — cu totul altfel decît cea de pe Volhov; apoi o parte a bătrînului Uglici s-a scufundat pentru totdeauna în apă, iar puterea hidrocentralei a întrecut cu mult visul copilăriei, prima iubire a tinerei Republici — Volhovstroiul — dar și hidrocentrala de aici nu este decît una din primele trepte ale măreței „scări a Volgăi"...

O grămadă de vreme a cuprins viața fiecăruia dintre noi! Ar ajunge pentru mai multe generații, dar de trăit, una singură a trăit-o... Cîte evenimente, și aproape fiecare indisolubil legat de viața ta, cîte dureri și bucurii ce nu pot fi despărțite de durerile și bucuriile întregului popor. Visasem să simt aici o fericire senină, dar am cunoscut un alt sentiment — mult mai precis și de o putere aproape copleșitoare — cel al *participării* mele active, al legăturii vitale și înrudirii de sînge cu tot ce mă înconjură, cu tot ce

este pe cale să fie înghiţit de pămînt şi de ape; cu tot ce s-a înălţat şi se va înălţa de acum înainte deasupra pămîntului şi a apei; cu cei care în diferiţi ani au căzut luptînd pentru Patrie, pentru comunism; cu cei care au construit hidrocentrala de la Uglici; cu cei care se nasc, cresc şi muncesc aici, la Uglici, la Leningrad, în ţara toată — un sentiment atotcuprinzător, pe care-l cunosc mulţi, foarte mulţi oameni sovietici, mi-a învăluit mintea şi inima. Şi de vreme ce viaţa mea se împleteşte atît de strîns, se contopeşte cu viaţa ţării, ea, viaţa mea, le cuprinde şi le păstrează pe toate, chiar şi ceea ce s-a stins şi nu mai este; apoi, cu tot ce există pe acest pămînt scump, se avîntă şi ea în viitor, spre alte sfîrşituri şi alte începuturi. „E al meu!" Nu, e *al nostru*. Şi tot ce-i al nostru e şi al meu! Al meu!

...Pînă la urmă am revăzut totuşi clădirea mănăstirii, locul unde am stat în iarna aceea de demult, în nouă sute douăzeci, am revăzut şi teii, şi iazul. Şi, luînd-o înaintea şirului normal al povestirii, voi vorbi despre asta.

UN DESEN ÎN PENIŢĂ. Le-am revăzut datorită unuia dintre profesorii mei de atunci, cel de desen, pe care am avut norocul să-l găsesc. După cum era de aşteptat, bătrînul nu-şi mai aducea aminte de mine. Eu însă nu-l uitasem şi l-am recunoscut din clipa cînd am călcat pragul căsuţei sale de cărămidă, clădită chiar pe malul Volgăi.

Pictorul Ivan Nikolaevici Potehin, socotit printre veteranii oraşului, tot arătîndu-mi pe îndelete

acuarele, schiţe în ulei, desene în creion şi peniţă care înfăţişau Ugliciul de odinioară, ca rupt dintr-un basm, mi-a pus sub ochi, simplu, de parcă ar fi fost o planşă ca oricare alta, un desen fin, executat în peniţă, care cuprindea totul — copilăria mea, iarna aceea, fericirea, visul meu repetat atîţia ani, locul vrăjit la care nu izbuteam să ajung în vis şi la care nu ajunsesem nici aievea... Şi iată, văd că toate acestea există. Le privesc în întreaga lor frumuseţe nepieritoare. Ele trăiesc, păstrate de bătrînul pictor. Iată clădirea, iată ferestruica noastră ce da spre chei şi spre curtea micuţă, aşa cum arăta iarna. Cum de a ghicit pictorul că odată şi odată va veni cineva căruia acest desen îi va aduce o rară mîngîiere ? Aş putea spune că bucuria acestei regăsiri dăruite de artă a fost mai adîncă decît aceea pe care sperasem să mi-o procure viaţa... Ar greşi însă cine ar crede că, desenînd acest colţ de curte, sau mănăstirea Sf. Paisie — ridicată în secolul al XV-lea şi dispărută acum sub apa lacului de acumulare — ar greşi cine ar crede că, înregistrînd pe planşă Ugliciul vechi, aşa cum arăta el înainte de a se fi construit în preajma lui barajul, hidrocentrala, ecluza, pictorul s-ar fi cramponat de trecut. Dimpotrivă, el se gîndea la posteritate, la viitor, la cei ce vor veni să-şi primească moştenirea întreagă şi vor dori să ştie ce a fost aici cu ani şi ani în urmă ; lămurindu-se, vor şti a preţui cum se cuvine năvalnicele vremuri care au schimbat înfăţişarea pămîntului rusesc... El se gîndea, ca şi cei mai mulţi dintre oamenii ce mi-a fost dat să-i întîlnesc, nu numai

la ziua de mîine, dar și la Vremea cea *Mare* care se întinde pînă departe, în viitor. Și toate acestea nu-l împiedică, ci îl ajută să-și dăruiască prezentului creatoarea și luminata lui muncă în numele zilei de astăzi. Cutreieră satele și copiază pe hîrtie ciubucele și ornamentele dăltuite ale giurgiuvelelor, cornișelor și coamelor de acoperiș, podoabe rămase din vechi timpuri, căci meșterii dăltuitori aproape au dispărut de prin partea locului, ca și olarii. Dispar și modelele. Se cuvine totuși ca ele să fie păstrate — sînt admirabile prin simplitatea, ineditul și grația lor firească ! Se cuvine să se ridice alți meșteri tineri, talentați ; arta sculpturii și gravurii în lemn nu trebuie lăsată să piară : ea aduce omului desfătare, face parte din tihna căminului, și nici un fel de obiecte fabricate cu mașina n-o pot înlocui. Aici se cere mîna iscusită și liberă a omului... Bătrînelul acesta oacheș și încă vînjos e un neobosit etnograf al ținutului său. Plimbîndu-se odată prin pădure, găsește sub rădăcina unui brad secular, pe care vreo vijelie năprasnică îl clintise din loc, niște cărămizi... Mari, grele, cum erau arse pe vremuri... Se apleacă, desface cărămizile și atunci se cască în fața lui gura unei hrube. Fără să șovăie, el se vîră prin deschizătura strîmtă, se tîrăște pe spate, scapără un chibrit și vede că bolta de cărămidă strălucește orbitor în zeci de culori, între care precumpănește albastrul, galbenul și verdele. De parcă un curcubeu fastuos s-ar fi ascuns și ar fi împietrit acolo, sub pămînt. A înțeles : e un cuptor pentru arderea cahlelor, cahle de Uglici, a căror faimă

nu s-a stins nici azi. Ele împodobesc străvechile biserici din apropierea căsuței sale, din ele sînt zidite vetrele largi ale cuptoarelor și sobele caselor bătrînești, din bîrne, ale Ugliciului. Așadar, aici erau arse — pe boltă se mai văd urmele smalțului, al cărui secret nu a fost încă descoperit și de care am avea atîta nevoie și pentru a ne împodobi frumos clădirile, și în industria ceramică modernă. E adevărat, deci, că ele erau arse aici, la Uglici. Ei, dacă e așa, industria aceasta poate fi reînviată, mai ales că prin împrejurimile orașului găsești din belșug o foarte bună argilă plastică, grasă, precum și caolin de o calitate cum rar se întîlnește. Și atunci Ivan Nikolaevici se apucă să modeleze din aceste argile fel și fel de figurine, vase de flori și alte obiecte care au întrebuințare în gospodărie, le arde cu multă cazną, slujindu-se de o instalație rudimentară, și totuși obține rezultate surprinzătoare. Aici, însăși natura, însăși tradiția istorică te învață și te îndeamnă : industria ceramică trebuie readusă la viață. Bătrînul artist propune să se deschidă un atelier, să fie reunite și educate cadre de artiști — sculptori, gravori și ceramiști — care să înfrumusețeze cu roadele muncii lor harnice viața orășenilor și colhoznicilor. Nimeni nu i-a cerut să facă schițele, experiențele, cercetările (și nici nu-l ajută nimeni în nici un fel!). Il îndeamnă însă simțul cetățenesc profund al datoriei față de prezent, față de viitor, față de urmașii noștri...

...Aveam să-l vizitez pe Ivan Nikolaevici abia la cîteva zile după întîlnirea cu „catedrala mea".

În dimineața aceea însă, după ce m-am despărțit în fața catedralei de concetățeana mea, m-am întors la hotel.

„NOAPTEA DE ARGINT". M-am întors în camera mea cu oglindă bătrînească încețoșată și cu mușcate înfoiate la fereastră și am simțit din nou, cu satisfacție, că mă aflu la mine acasă, mai „la mine" ca oriunde în momentul acela. Am deschis caietul să însemn revederea cu „catedrala mea", cu tînăra leningrădeancă, dar deodată m-a cuprins o dorință de neînvins să scriu nu despre asta, ci despre o anume noapte de la sfîrșitul lui septembrie o mie nouă sute patruzeci și unu...

...Arseseră depozitele Badaev — proviziile Leningradului. Pe cînd ardeau, un nor gros, uleios, se înălța pînă la jumătatea cerului, acoperind soarele în scăpătat. Ca în timpul unei eclipse totale de soare, un amurg roșietic, avînd în el ceva neliniștitor, învăluise totul. Era primul vestitor al spectrului foametei, care și pătrunsese în orașul nostru asediat. Noi nu știam însă. Eram pe atunci organizatorul politic (comisar) al imobilului în care locuiam, iar Nikolai Nikiforovici Fomin conducea un grup de autoapărare. Ne îngrijora un manifest ciudat, aruncat de nemți cînd bombardaseră ultima oară, după focul cel mare de la depozit. „Așteptați noaptea de argint" — atît spunea manifestul, și bineînțeles avea jos vinieta aceea scîrboasă și literele „b.p.", ceea ce însemna „baioneta în pămînt". Ne era teamă că manifestele

au ajuns la populație, pentru că auzisem femeile din curtea noastră spunînd că „o să dea cu gaze“... Ceea ce nu s-a întîmplat, firește. Au mai trecut cîteva zile. Intr-o noapte, pe la ora douăsprezece mi-a bătut la ușă Fomin. Venise să mă anunțe că grupul de autoapărare a primit ordin „să fie gata“. Am pus posturi întărite, iar noi ne-am instalat la intrarea principală. Orașul nu era bombardat de artilerie, nu se dăduse nici o alarmă. Era o noapte senină de septembrie, o noapte cu lună, circulația se oprise de mult și tăcerea domnea desăvîrșită. Deodată ne ajunse la urechi un zgomot slab, dar limpede pe care-l recunoscurăm îndată : trăgeau tunurile *de cîmp*.

— Nemții au luat Strelna, mi-a șoptit, strecurînd vorbele printre dinți, comandantul grupului de autoapărare. Vor să răzbată la uzina „Krasnîi Putiloveț“... Și, deodată, a gemut : Ce rușine... O, ce rușine. Pînă unde i-au lăsat să ajungă...

— Noaptea de argint, Nikolai Nikiforovici ? am întrebat, tot printre dinți, căutînd să-mi stăpînesc tremurul dezgustător care mă apucase. Nu doriți să vă înlocuiască cineva ?

— Prostii ! a izbucnit el. Doar nu-s țingău ! Dumneata stai aici, la intrarea principală, eu mă sui pe acoperiș... O, doamne...

(Peste trei luni foamea avea să-l doboare în timp ce trecea pe podul Liteinîi, ducîndu-se la lucru.)

M-am postat la intrarea principală, cu geanta sanitară și masca de gaze „pentru orice eventualitate“. Portăreasa, tușa Mașa, o băbuță uscățivă și blîndă, a venit să-mi raporteze că

sticlele cu lichid inflamabil sînt la îndemînă (în cazul cînd tancurile ar răzbi pînă la blocul nostru) și a rămas lîngă mine — clătinînd mîhnită din cap, așa cum fac femeile de la țară. În orașul încremenit sub clarul lunii domnea o liniște sinistră. Ecoul luptei pe viață și pe moarte ce se dădea la periferii ajungea pînă aici, în centru, abia ca un vuiet slab, nedeslușit...

Priveam casa noastră — cea mai stupidă casă din Leningrad. Oficial, ea se intitula „casă-comună a inginerilor și scriitorilor". Cineva o poreclise însă în glumă „lacrima socialismului", și porecla a prins devenind destul de populară în Leningradul de atunci. Iar noi, inițiatorii și locatarii acestui imobil, am ajuns astfel „lăcrămoșii" — așa ni se spunea peste tot. Noi — adică un grup de tineri (foarte tineri!) ingineri și scriitori — îl construisem în tovărășie în zorii deceniului al patrulea, ca să combatem cu toată hotărîrea „traiul vechi" (cratița și scutecele!). Drept care nici un apartament n-avea bucătărie și nu numai atît, dar nici măcar un colțișor, acolo, unde să gătești. De asemenea am hotărît să ne lipsim și de vestiarul cu cuiere, slujindu-ne toți de un singur cuier comun care se afla jos, la intrare. Tot la parter era și o cameră comună pentru copii și încă una pentru odihnă, tot comună — încă de la primele ședințe am luat hotărîrea de a ne petrece timpul liber în colectiv, neadmițînd nici un pic de individualism. Cu ce entuziasm ne-am mutat în casa noastră! Cu cîtă încîntare ne-am predat la bucătăria comună cartelele de alimente și vasele

de bucătărie „perimată", individuală — ajunge cu sclavia gătitului! Am înființat din capul locului o puzderie de comisii și comitete de tot felul. Nu ne supăra nici aspectul arhinearătos al clădirii — *„à la Corbusier"* [1] — cu o sumedenie de balconașe, niște colivii de fier înalte și mititele, nici arhitectura ei extrem de sărăcăcioasă — noi o numeam „austeră" — corespunzînd noului fel de trai... Dar iată că după un timp, mai precis peste doi ani numai, cînd s-au desființat cartelele, iar noi ne-am mai copt la minte, am înțeles că ne cam pripisem: pînă într-atît ne-am contopit traiul, încît nu ne-a rămas nici măcar un cap de pod pentru retrageri tactice... în afară doar de pervazuri. Pe acestea au început să gătească primii „dezertori" bucatele care le plăceau mai mult — cantina nu mai putea satisface variatele preferințe ale locatarilor blocului. Iar cu scutecele, care de la o zi la alta se făceau tot mai multe, era un adevărat calvar: n-aveai unde sá le usuci! E drept că blocul nostru se mîndrea cu solariul său. În pod, însă, nu puteai usca nici o rufă. În schimb nu ne puteam plînge de acustică. Dacă la etajul doi, la scriitorul Mișka Ciumandrin se jucau pietre sau se citeau versuri, la mine, la etajul patru, se auzea totul, chiar și rimele șchioape. Acest contact permanent și prea strîns cu ceilalți

---

[1] *Le Corbusier* (Charles-Edouard Jeanneret) (n. 1887), arhitect francez, unul din fondatorii raționalismului în arhitectură; se caracterizează între altele prin tendința de a scoate în evidență rolul diferitelor elemente de construcție. (N. ed.)

era enervant şi obositor. „Falansterul din Rubinştein şapte a dat chix“ — glumi o dată unul din noi, şi adevărul este că de multe ori înjuram şi „lacrima“, şi nesăbuinţa noastră.

Şi iată-ne acum, pe portăreasa tuşa Maşa şi cu mine, măsurînd bucata de loc dintre intrarea principală şi portiţă. Ciulind urechea în liniştea nefirească a nopţii, priveam casa noastră, tăcută de tot, fără o luminiţă, care se arăta în bătaia lunii cu toate balconaşele ei — colivii agăţate pe zidurile cenuşii, netede...

— Bună casă, a spus deodată tuşa Maşa, cu un glas plin de gingăşie, de parcă ar fi vorbit de un copil. A oftat şi a adăugat pe acelaşi ton: Nu-i nimic... o să-i alungăm.

„Intr-adevăr, e o casă bună“, mi-am zis şi m-a cuprins deodată un val de dragoste fierbinte pentru această clădire, tocmai pentru că era aşa cum era, val care mi-a măturat orice urmă de teamă şi încordare.

O casă bună, ba nu — o casă admirabilă. Şi nici asta: o casă care mi-e dragă — iată principalul! Iarna ne aştepta aici totdeauna căldură şi lumină, şi ce plăcut ne petreceam serile, toţi laolaltă. Aici ne-a cîntat din cîntecele sale Boris Cirkov [1] — Maxim în carne şi oase, din „Tine-

---

[1] *Cirkov, Boris Petrovici* (n. 1901), actor sovietic, artist al poporului al U.R.S.S.; a jucat în filmele „Glinka“ (M. I. Glinka), „Prieteni credincioşi“ (Cijov), a interpretat rolul titular în trilogia despre bolşevicul Maxim („Tinereţea lui Maxim“, „Intoarcerea lui Maxim“, „Cartierul Vîborg“) ş. a.

rețea lui Maxim“ ; tot aici ne-a demonstrat din noile sale roluri Babocikin[1] — Ceapaev în carne și oase — cele două filme ale sale rulau tocmai atunci pe ecrane. Admirabila Korceaghina-Alexandrovskaia[2] — „tușa Katia“ — se număra printre obișnuiții casei și uneori improviza „numere“, cum nu puteai vedea la teatru. Ne-a vizitat o dată și un hindus progresist — o mîndrețe de bărbat, despre care se zvonea că e un „fost maharadjah“. Strașnică muncă de agitație în favoarea revoluției a dus cu el Mișa Ciumandrin — mai ales prin gesturi sau strigîndu-i lozinci într-un esperanto de invenție proprie: „Imperialismus treba fini! Ințelegi, camerad?“... In general, cînd petreceam într-un cerc intim, Mișa Ciumandrin obișnuia să rostească în ucraineană pe un ton misterios, *în glumă* bineînțeles, toasturi ca acestea: „Trăiască scumpa noastră Chină roșie, Trăiască scumpa noastră Bulgarie roșie... Trăiască scumpa noastră Germanie roșie...“ Ce haz făceam — asta era prin 1932!... Și ce minunată a fost seara cînd cîntărețul antifascist Ernst Busch[3] ne-a cîntat, în camera de

---

[1] *Babocikin Boris Andreevici* (n. 1904), actor sovietic, artist al poporului al U.R.S.S. Chipul lui Ceapaev, creat de el în filmul cu același nume, constituie una din cele mai valoroase realizări ale cinematografiei sovietice. (N. ed.)

[2] *Korceaghina-Alexandrovskaia, Ekaterina Pavlovna* (1874—1951), actriță sovietică, artistă a poporului a U.R.S.S. (N. ed.)

[3] *Ernst Busch* (n. 1900), cîntăreț și actor dramatic german, propagandist de seamă al cîntecului revoluționar. In 1936, 1949 și 1957 a întreprins călătorii în U.R.S.S., unde a dat o serie de concerte. (N. ed.)

odihnă colectivă, din cîntecele Weddingenului Roşu şi ne-a îndemnat, cu o mişcare energică a capului, să reluăm refrenul o dată cu el, şi noi îl intonam în ritm de marş, însufleţiţi de o credință vie și cu ochii scînteietori: „Stînga! Stînga! Vei veni, tovarăşe, la noi... te vei încadra în frontul nostru unic muncitoresc, căci şi tu eşti muncitor, aşa cum toţi sîntem!"

„Hotărît, vom şti să ne apărăm casa. Căci ne e dragă. Şi nu pentru că ne-ar oferi cine ştie ce confort — dimpotrivă, neajunsurile sînt mult mai multe! Ne e dragă uite-aşa, pentru că e a noastră, pentru că e o parte din viaţa noastră, din visul nostru, din gîndurile noastre cutezătoare, poate nu întotdeauna temeinic chibzuite, dar întotdeauna sincere, iar neajunsurile... la urma urmelor, neajunsurile pot fi înlăturate! Noi am stricat, tot noi o să dregem, vom drege totul, căci totul e în mîinile noastre... Iar dacă nu va fi chip — nu-i nimic, vom înălţa alte case, mai bune! Şi cîte încă!"

Ce tăcere deplină domnea peste tot în noaptea aceea argintie! Abia în zori ni s-a dat ordin să ne părăsim posturile: duşmanul fusese oprit în împrejurimile imediate ale Leningradului.

Nu ştiu de ce, mi-am adus aminte tocmai de noaptea asta, după ce am revăzut catedrala şi am stat de vorbă cu concetăţeana mea. Şi am vrut să însemn despre ea şi despre casa noastră, dar n-am aşternut atunci nici un rînd, am stat doar aşa, privind muşcata şi retrăind dureros de viu, pînă la lacrimi, întîmplările acelei nopţi.

Am spus „nu ştiu de ce". Asta pentru atunci. Acum însă ştiu de ce tocmai noaptea aceea mi-a revenit în gînd, aşa cum ştiu de ce am trăit la Uglici, în cele trei săptămîni, o viaţă neobişnuită: cuprinzînd dintr-o dată trecutul, prezentul şi viitorul, am trăit *viaţa toată*.

ASTĂ-VARĂ. Asta s-a întîmplat, desigur, pentru că am venit în oraşul copilăriei în zile de mare însemnătate pentru toată ţara: nu trecuseră nici cinci luni de la moartea lui Stalin, de curînd se încheiase armistiţiul în Coreea şi abia se anunţase demascarea blestematului duşman al poporului, Beria... Am ascultat şi dezbătut împreună cu uglicenii tezele cu privire la cea de a cincizecea aniversare a Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, am sărbătorit această glorioasă aniversare împreună cu comsomolul din Uglici. Ca şi toţi ceilalţi, nu numai că înţelegeam, dar simţeam cu întreaga mea fiinţă că uriaşa muncă, începută de Puterea Sovietică în anii copilăriei mele — cînd sovietul orăşenesc îi mutase pe oamenii muncii din Uglici în casele barosanilor din tîrg şi prin chiliile mănăstirilor, cînd, cu toată blocada organizată de paisprezece state, cu tot întunericul şi foametea, Sovietele se străduiau ca ţara întreagă să devină ştiutoare de carte şi clasele şcolii noastre se umpleau cu femei în vîrstă, emoţionate, nevenindu-le să creadă că încep a buchisi: „Nu sîn-tem robi", şi tot pe atunci, Alexei Vasiliev, muncitorul din Petrograd, adusese pe şantierul

hidrocentralei de pe Volhov primul escavator (de jumătate metru cub), ca să purceadă la durarea primului izvor de lumină şi putere — această muncă vajnică se înfăptuia acum în alt chip, avîntată într-o ascensiune istorică nouă.

La Uglici, Iaroslavl şi Rîbinsk am stat de vorbă cu zeci de oameni, mai ales intelectuali — gazetari, arhitecţi, profesori, bibliotecari, tineri artişti plastici, ingineri; am întîlnit şi muncitori de la hidrocentrala de la Uglici, am cunoscut şi „veterani" care dăduseră viaţă Volhovstroiului, şi constructori, de o vîrstă cu mine, ai hidrocentralei de pe Nipru. Ori despre ce vorbeam, marile evenimente ale anului trecut, pe care le-am enumerat, se împleteau în discuţia noastră sau planau deasupra ei ca un curcubeu strălucitor ce se înalţă sus de tot, peste cîmpia spălată de furtună.

...De fiecare dată, întorcîndu-mă în cămăruţa mea cu muşcate la fereastră, însemnam în caiet nu numai cele trăite şi văzute în ziua aceea (multe din aceste notiţe aveau să apară mai tîrziu în „Literaturnaia gazeta", în cadrul unui reportaj), dar treceam neapărat pe marginea zilei în curs tot ce reînvia şi începea să trăiască în mine. Prindeau viaţă amintiri diverse, deseori neaşteptate, surprinzătoare. Aşa, bunăoară, m-am trezit retrăind seara premergătoare celei de a douăzeci şi cincea aniversări a Revoluţiei în Leningradul asediat, cînd după o lungă şi istovitoare întunecime s-a dat întîia oară curent-lumină pentru primele trei mii de unităţi locative, case adică, şi această lumină venea de la

Volhovstroi, pionierul electrificării, opera Leningradului. Acesta, cel dintîi, a izbutit să răzbată pînă la noi, de dincolo de încercuire. Și în seara cînd s-a dat curent, în locuințele pustii s-au luminat brusc ferestrele, pentru că nu erau camuflate, iar nemții ne bombardau. N-aveam nici o clipă de pierdut și ca să stingem acolo lumina a trebuit să spargem ușile... Principalul este că tot timpul cît a ținut asediul, micul Volhovstroi a alimentat cu lumină și forță electrică leagănul revoluției!... Despre aceasta se cuvine să vorbesc amănunțit, foarte amănunțit... E doar tot pentru Cartea de căpetenie, ca de altfel tot ce s-a petrecut la Uglici. Sau, mi-am adus aminte cum a fost montat primul generator de energie la Dneproghes... Dar toate acestea s-au întîmplat de mult, în anii fragedei tinereți. Și așa s-a prefirat prin mine toată adolescența, cu ale ei nopți albe, cu dragostea ei simplă, senină, cu fanatica credință că poți sili sublimul viitor îndepărtat să vină chiar și mîine, uite-așa, în casa asta — toată tinerețea mi s-a prefirat astfel, curmată apoi brusc de ceva cumplit, înfiorător: uriașa încercare de la împlinirea deceniului patru.

...Altădată, după întîlnirile cu arhitecții și artiștii plastici îmi însemnam cum vor trebui să arate orașele clădite în viitor pe Volga și cum vom dezlega și folosi secretele genialilor și neștiuților arhitecți și pictori ruși din vechime, ba o să le aflăm și numele, și ce picturi admirabile și variate vom avea și cum vom lăsa totul moștenitorilor, urmașilor (printre care va fi și Vo-

vocika cel mirat al concetățenei mele, căruia pînă atunci „i se va deschide mintea"). Stăteam singură, dar nu-mi puteam alunga de pe față zîmbetul larg cînd îmi închipuiam încîntarea și venerația lor pentru epoca noastră, pentru anii aceștia, pentru partid, pentru noi...

Așa am trăit împreună cu țara întreagă uriașele evenimente din 1953 și tot împreună cu ea inima mi se pregătea să se avînte spre noi piscuri.

Cu aceasta întrerup deocamdată însemnările despre călătoria în orașul copilăriei...

1954.

O POIENIȚA ANUME

Seara tîrziu mă pomenii că vine tata și-mi dă de veste că doarme la mine.

— Mîine te duc la Grădina Zoologică, adăugă el sever. Da, da, mîine dimineața. Negreșit.

„E cu chef, constatai în gînd. Numai de nu s-ar apuca să cînte «Gaudeamus»..."

Rar i se întîmplă tatei să fie cu chef. La el, aghesmuirea e pe grade. La gradul cel mai mic, sau cum spune el „predoping"[1], tata e morocănos și cusurgiu: face de doi bani rînduielile din secția de chirurgie (pe care o conduce chiar el!), înjură de mama focului comitetul sindical în care „ăia îl aleg mereu dinadins", tună și fulgeră împotriva secției raionale pentru problemele sănătății și se ține de capul meu, cerîndu-mi să-i răspund „de ce toată porcăria asta?".

---

[1] *Doping* — de la *to dope* (engl.), a înflăcăra, a stimula. (N. t.)

Încă un grad — și devine concentrat, grav, își amintește cu duioșie de cumplitele fronturi ale primului război mondial și ale celui civil, unde a fost chirurg la un spital de campanie chiar din prima zi a războiului mondial pînă la trecerea peste gheţuri de lîngă Kronstadt, discută politică internaţională — „eu prevăd așa..." — și se face foc dacă-l contrazici în pronosticurile lui.

În faza cea mai prielnică se zbenguie vesel ca un ștrengar, bate din palme fără motiv, fredonează un vechi cîntec din cartierul Bariera Nevei, și trist și vesel în același timp, ca toate cîntecele de acest fel:

Şi avea Alioşa bucle aurii,
Şi cînta poznaş cîntece de-oraş!

făcînd să-i fluture, cu mișcări zvîcnite ale capului, coama de păr auriu înspicat cu fire albe și încă ondulat, declamă din oda lui Derjavin „Dumnezeu" și, aducîndu-și aminte de vremea cînd era student la Derpt, se căznește să cînte (cu voce de bas!) „Gaudeamus". Cînd este în starea asta, îl cuprind cele mai năstrușnice dorinți: „să mai aducă încă un copilaș pe lume", „să scrie o dramă în versuri" sau, ca acum — zor nevoie să mă care pe mine, femeie în toată firea, lucrător cu muncă de răspundere într-o redacție și în plus ajunsă la capătul puterilor din cauza unei „chestiuni personale" — auzi unde! — la Grădina Zoologică.

— Vai, tată, protestai, știi doar că n-am timp. Și apoi... nici nu-mi arde de așa ceva!

— Hai, hai! Ce-mi umbli mie cu mofturi! Îți sînt tată sau nu? Eu te-am adus pe lume. Dacă am spus că te duc, te duc.

După o scurtă tăcere adăugă îmbietor, pe un ton de veste mare:

— O să vedem leul, regele animalelor.

Zîmbii fără să vreau, ceea ce îl făcu pe tata să bată încîntat din palme.

— Ei, măicuță, măiculiță, doar sînt și eu tractorist! se alintă el. Apoi brusc mă întrebă încet, foarte serios: Ei, și pe la tine ce se mai aude?

Mă însufleții. In perioada aceea doi inși dăduseră împotriva mea o declarație calomnioasă și cercetările nu mai luau sfîrșit... Toată povestea asta mă istovea. Mă consumam groaznic, eram obsedată de „cazul meu“ și aș fi fost în stare să discut despre el la nesfîrșit, la orice oră din zi sau din noapte. Rosteam în gînd discursuri kilometrice pline de patetism și însăilam amare dialoguri cu redactorul responsabil, cu secretarul organizației de partid, cu acuzatorii mei. Toate acestea mă urmăreau pînă și în vis...

— Află, tată, prinsei a turui, că dezbaterile definitive s-au amînat din nou! Iar în ultima adunare a redacției, Klimanciuk aia spunea niște lucruri... niște lucruri... încît eu... Dar n-am s-o las așa! Am să dau eu o declarație împotriva ei, înțelegi? Eu. O declarație adresată direct forului celui mai înalt... Iar acum scriu un nou memoriu, de data asta foarte amănunțit, în legătură cu articolul acela. In memoriul meu...

În timp ce, înfierbîntîndu-mă și chinuindu-mă, încercam să redau esența memoriului, tata mă privea țintă, absolut treaz, intercalînd la fiecare minut în monologul meu replici de medic: „așa", „mda", „bun".

Nu mă lăsă să termin. Strigă deodată:

— Of, arăți groaznic. Sperii lumea! Sînteți niște smintiți cu toții, zău așa... Ei, gata. Acum hai la culcare, mîine plecăm devreme. Am să mă culc și eu... „Sînt țar, sînt rob, sînt vierme, sînt dumnezeu."

— Culcă-te. Eu mai stau puțin, vreau să scriu ciorna memoriului. Nu a celui de care-ți spuneam. În legătură cu un alt articol al meu... Stai să-ți aduc salteaua.

— Nu-i nevoie. Un soldat bătrîn ca mine se poate lipsi de saltea. „Cu un tricorn, înscris pe zare, și cu surtucu-i cenușiu..." [1]

— Te implor, tată, fără cîntece! Și așa îmi plesnește capul.

— Ei bine, bine. Îți sînt sau nu-ți sînt tată? Ehe, caz grav...

Se culcă pe dormeza tare și foarte îngustă, iar eu acoperii lampa cu un cornet răsucit dintr-un ziar și mă așezai în fața unei coli neîncepute. Mă simțeam tristă și părăsită pentru că tata nu voise să asculte pînă la sfîrșit „cazul meu" și în general nu înțelegea nici ce s-a întîmplat, nici în ce stare mă aflam, ba părea chiar foarte mulțumit, el știa de ce, pe cînd eu...

---

[1] Din poezia „Corabia văzduhului" de Lermontov; în romînește de Ioan Horea. (Vezi *Lermontov*, Lirice, ed. Cartea Rusă, 1956, pag. 247.)

Il auzii deodată chemîndu-mă cu un glas trist și duios:

— Lialka! Fetico...

— Ei, ce este, tată?

— Îți mai aduci aminte cum într-o zi la Zarucevie, mama și cu mine nu v-am lăsat să vă duceți după ciuperci, pe tine și pe Musia? La poienița voastră — așa-i ziceați. E mult de atunci... Doamne, ce-ați mai bocit...

— Of, tată, dă-mi pace. De poienițe-mi arde mie acum? Lasă-mă să scriu...

N-a mai spus nimic.

Am vegheat chinuită pînă tîrziu, căznindu-mă să găsesc formulările cele mai potrivite, polemizînd în gînd cu Klimanciuk și fumînd țigări fără număr, pînă la amețeală. Obida mă înnăbușea. Îmi era o milă de mine, de mi se rupea inima, și mă pomeneam șoptind: „Nu mai pot, sînt groaznic de obosită..."

Am adormit în zori și tocmai visam că iau parte la o adunare cînd în toiul ei se auzi glasul tatii:

— Lialka, hai! Scularea! Ne ducem la Grădina Zoologică!

„N-a uitat!"

Nu eram în stare să țin ochii deschiși.

— Gîndește-te, tată, că nu-i încă nici zece. Unde să pornim așa devreme?

— Ba-i foarte bine așa devreme. La zece se deschide. Hai, scoală, uite ce soare-i afară! Hai, mai repede! Ce mai aștepți...

Era numai vervă și energie. Fața lui cu ochii mari albaștri avea expresia șireată a omului care

şi-a pus în gînd să uimească lumea întreagă. Toate acestea mă exasperau la culme.

Cu cascheta lui veche, militară, pe care o ţineam minte încă din copilărie, şi cu un raglan scurt care semăna cu o fustă, aşa cum poartă femeile la ţară, tata alerga pe stradă de parcă era să piardă trenul. Mă străduiam să mă ţin după el cu paşi mărunţi şi înjuram în gînd. Am luat tramvaiul din mers. În preajma Grădinii Zoologice mirosea a pămînt reavăn de toamnă, altfel decît în oraş, iar copacii de bronz, sobri şi neclintiţi, stăteau de parcă ar fi ştiut că pentru ultima oară îi mai scaldă soarele acela căldicel, de un auriu stins. Sobrietatea, pacea şi blînda transparenţă a zilei de toamnă îmi strecurau în suflet, ca un ciob de gheaţă, o tristeţe şi ea sobră, împăcată şi transparentă.

„Am ceva ani pe răboj", îmi trecu deodată prin gînd.

Iar tata, lăsînd soarele să-i mîngîie faţa, mijea ochii cu voluptate, aspira adînc, cu nările-i rotunde, aerul înţepător, se zgribulea ca de frig şi ofta cufundat în cea mai desăvîrşită beatitudine.

— Ce bine-i aici! E minunat! Ei, ce zici, fetico? Acum îţi pare bine? Păcat că Musia nu-i cu noi. Îţi mai aduci aminte cum nu v-am lăsat, pe tine şi pe Musia, să vă duceţi după ciuperci la o anume poieniţă a voastră?

— Ei, da, îmi aduc aminte. Şi ce-i cu asta?

Mă scotea pur şi simplu din sărite.

— Uite hienele! mă informă el cu plăcere cînd ne apropiarăm de cuşti. Nişte scîrbe. Rîd

ca oamenii. Uită-te la aia de colo cum adulmecă! Mamă, ce mai pute...

„Leit Klimanciuk", constatai posomorîtă în gînd.

— Iată și tigrii. Lialka, ce zici? Superbe fiare, nu-i așa?

— Parcă-s făcuți din păturile alea tigrate. Sînt neverosimili.

— Să știi că n-ai dreptate, zău așa. Mie-mi plac, sînt frumoși. Iar aici, sînt leii. Acuși o să-i hrănească (deodată, foarte preocupat, scoase din buzunarul jiletcii ceasul bunicului — o „ceapă" cum i se spunea pe vremuri — îl privi, ba îl duse și la ureche). Chiar așa, acuși o să-i hrănească. Ai să vezi și tu cum se dă de mîncare la lei.

— Dar nu mă interesează, doamne iartă-mă! Ce idee! Să stau aici să aștept... să li se servească dumnealor masa! Uită-te mai bine ce blană roasă au. Parcă s-a dansat pe ei. Și-s blegi. Bine le zice „regii animalelor", chiar seamănă cu Nicolae al II-lea.

Tata rîse mînzește.

— Hai, tată, să plecăm. Am văzut destul. Și, la drept vorbind, nici nu prea avem ce vedea.

— E drept că leii ăștia nu-s chiar... spuse tata stingherit, dar fără să-i scadă entuziasmul. Urșii însă o să-ți placă neapărat. Să-i vezi cum se joacă, ce de fițe fac. Dar să vedem mai întîi păsărelele, apoi, din fugă, vacile alea și de acolo drept la urși. Bine? Pe urmă o să mergem mai departe. Vrei?

— Cum dorești tu, tată.

Stăteam lîngă cuşca cu păsările. Puţea a găinaţ de-ţi venea rău. Apa din bazinul mic, rotund, era greţos de murdară, de jur împrejurul bazinului, roată, păsările: un pelican pîntecos care fixa, stînd nemişcat, o coajă de pîine ce plutea pe apă; lîngă el, cu gîtul întins şi ochii acoperiţi de o pieliţă albicioasă, o găinuşă janghinoasă; alături, înţepenită într-un picior, nu ştiu ce păsărică moţată, ascuţită la clonţ şi clonţoasă la înfăţişare, şi aşa mai departe. Nu ştiu ce or fi avut de înlemniseră toate, pălite parcă de o mirare din care nu-şi puteau reveni.

Comparaţia veni promptă, fără veselie:

— O şedinţă la noi, la redacţie.

Tata oftă din adîncul pieptului, dar nu spuse nimic. Ne apropiarăm tăcuţi de ţarcul cu ponei.

— Ăştia-s ponei, spuse tata. Nu-s cine ştie ce. Cai ca toţi caii, numai că-s mici... N-o să-ţi placă.

Ceva mă surprinse în glasul lui. Îi aruncai o privire cu coada ochiului: avea o faţă îmbătrînită, dezamăgită şi... da, da! — ruşinată!

„Ce-o fi avînd?" Şi deodată am înţeles: tata ar dori să casc gura şi să mă bucur ca în copilărie! Surpriza pe care mi-o pregătise nu era o excursie la Grădina Zoologică, ci în copilăria mea, în tinereţea sa. Şi eu care sînt atît de urîcioasă şi nu vreau să văd nici copacii îmbrăcaţi în aur, nici animalele astea nostime, nimic în afară de imaginile hîde scornite de supărarea mea. Şi eu care sînt bătrînă...

— Hai să plecăm, făcu tata abătut.

Cu cîtă ardoare am protestat:

— Vai, tăicuţule, să mai stăm! Vreau să mă mai uit puţin la căluţi!

— Mă rog, consimţi el neîncrezător, dar se mai însenină puţin.

— Uite, ăsta îmi place, m-am entuziasmat brusc, fremătînd de mila şi dragostea ce-o simţeam pentru tata şi băgînd bine de seamă să nu mă dau de gol. Vai, ce mititel e! Spune, tată, de ce e aşa de micuţ?

— Păi, aşa e rasa — ponei.

— Iar ăsta e „ponei englezesc". Ştii, tată, e mai frumos, mai arătos ca celălalt.

— Intr-adevăr, pare mai arătos. Are botul mai mare!

— Nu pare, chiar este mai frumos. Aş fi curioasă să ştiu cum te simţi călare pe un căluţ ca ăsta? Tare aş vrea să mă plimb puţin pe un ponei... Ca în Anglia, nu?

Nu mai ştiam ce să spun ca să-l văd mulţumit:

— De ce ca în Anglia? Uită-te la copii cum se plimbă! spuse tata ceva mai bine dispus.

Intr-adevăr, văzui venind în direcţia noastră, zdrăngănind ca o cutie goală de conserve, o trăsurică trasă de un ponei păros şi aprig la vedere. Iar în trăsurică şedeau scufundaţi, de li se vedeau numai beretele pufoase, patru copii. Băieţaşul-slujitor ţinea hăţurile şi plescăia din limbă, iar în urma trăsuricăi zorea mărunţel un căţeluş lăţos-lăţos, cu smocuri de păr deasupra ochilor. Cu toţii — poneiul, copiii, băieţaşul-slujitor şi chiar cîinele acela fără ochi, care părea un ghem de lînă, erau fuduli nevoie-mare şi

serioşi, grávi, preocupaţi, de ziceai că se grăbesc la lucru sau că îndeplinesc o misiune de o deosebită răspundere.

— Ei, vrei să te plimbi ? mă îmbie tata şi-mi făcu cu ochiul. Vorbesc eu !

— Vai, ce mult mi-ar plăcea ! Numai că... ştii, tăticule, mă întreb dacă se cade...

— Ei, dacă-i aşa, haidem mai departe. Mai avem multe de văzut.

— Da, da, să mergem. Hai la maimuţe, strigai bucuroasă că am reuşit să-l păcălesc. Ştii, îmi plac grozav maimuţele. Mai ales antropoidele... De cînd vreau să le văd.

Pornirăm spre pavilionul maimuţelor. L-am luat pe tata de mînă şi, rămînînd dinadins cu un pas în urmă, păşeam lîngă el ca cea mai cuminte fiică din lume. Tata — ce să mai spun ! Strălucea de mulţumire.

— Vrei o prăjitură ? mă întrebă. Un cornet mare, cu cremă.

— Ba bine că nu. Am o poftă...

— Ei, e bună ?

— Te cred ! Ţi se topeşte în gură.

La miros, poate şi la gust, crema aducea cu aşa-numitul săpun de fragă, iar foaia de tortă în care era învelită pot să jur că era din placaj. Mîncam înecîndu-mă de scîrbă şi mă făcusem toată numai aşchii şi rumeguş. Tata fuma, iar arborii de aur străjuiau neclintiţi banca pe care şedeam, bucurîndu-se de soarele de pe urmă. Lîngă noi o mamă tînără se căznea să-i pună în picior băieţelului ei, care nu părea să aibă mai mult de trei anişori, un galoş mic, cu botul lat

și fără luciu. Piciorușul plinuț al copilului se bălăbănea moale, ca făcut din vată, și femeia nu izbutea să-l bage în galoș. Tot încercînd îl întreba tărăgănat și duios:

— Spune, Vovocika, ce-o să-i povestim lui mama-mare că am văzut la Grădina Zoologică?

Și băiețelul răspundea, încrețindu-și de atîta sîrguință fruntea bombată și țuguindu-și buzele:

— Am văzut... un elefant ma-are... O cămilă ma-are... Și un căluț mi-i-ic, mic.

Vorbind despre elefant și cămilă își îngroșase vocea, iar cînd ajunse la căluțul mi-i-ic glasul i se pițigăi.

În sfîrșit am dat gata prăjitura.

— Bună a fost. Acum aș bea ceva, tăticule. Un sirop.

— Ce sirop aveți? o interogă tata sever pe vînzătoare.

Aceasta, o femeie cu obrajii plini, de un roșu de catifea, răspunse cu o încîntare ce sporea la fiecare nouă denumire:

— Sirop de răchițele. Sirop de vișine. „Iarbă cosită". „Nectar de trandafiri" !!!

Am cerut „Iarbă cosită" pe jumătate cu „Nectar de trandafiri". Dacă-i chef, chef să fie! În timp ce beam, tata mă privea îngrijorat:

— Nu-i prea rece?

— Nu-i rece de loc!

— Îți mai aduci aminte, Lialka, mă întrebă el pentru a treia oară, cît ați bocit voi pentru că mama și cu mine nu v-am lăsat să vă duceți după ciuperci?

Am dat din cap mereu încîntată. Rîse fericit.

— Doamne, cît ați putut să plîngeți! Ați bocit trei ore în șir. Mă uitam la voi și mă întrebam cît o să mai plîngeți?

— Aveam și de ce! O zi ca aceea, bună de mers după ciuperci, mai rar. Cernea o ploaie măruntă, limpede, limpede, mirosea a brad umed și poienița trebuie să fi fost plină de turta-vacii, iar voi... Te pomenești că ți s-a făcut milă de noi acuma, după cincisprezece ani?

— Chiar așa. Și atunci mi-a fost, dar mama s-a speriat de ploaie. De aceea nu v-am lăsat să vă duceți.

Tata mă privi cu un aer vinovat, dar vedeam că e fericit. Doamne, cît țineam la el! Aș fi vrut să-l călăuzesc și mai departe, să-l apropii și mai mult de tinerețe, și serviabila memorie îmi arătă îndată o potecuță:

— Dar tu, tată, îți mai amintești cum ne-am dus la Grădina Zoologică, atunci cînd ai venit de pe frontul german?

Făcu ochii mari:

— Cum? Ții minte asta? Erai o pitcoace!

— Și totuși n-am uitat nimic. Ascultă: la poartă se afla un chioșc în forma unei sticle uriașe de culoarea aurului — acolo se vindea limonadă. Mai mult decît orice voiam să văd Lupul Cenușiu pe care-l călărise țareviciul Ivan... Ba îl țin minte și pe lup! Iar tu erau îmbrăcat militar... Apoi ne-am fotografiat cu toții. Pe mine mă țineai pe genunchi. Mă prinsesem cu mîna de sabia ta și mă credeam grozav de vitează. Spune-mi, îți amintești?

— Eu îmi amintesc, îmi amintesc chiar foarte bine. Dar tu, care... Ia spune, Lialka, eram chipeș pe atunci, nu? Ehe! Părul îl aveam numai inele!

Scutură o dată din cap și îngînă:

Şi avea Alioşa bucle aurii,
Şi cînta poznaş cîntece de-oraş!

Purtam mustață — îți mai amintești ce mustăți aveam?

— Desigur. Musia spunea: „Tăticu are două codițe sub nas..." Tu ți le răsuceai uite-așa, uite-așa, și cîntai: „Eh, mustață-mustăcioară, nu te mai zbîrlești? Eh, nevastă-nevestioară, rău te cuconești".

— Stai, stai, sări tata. „Ți-ai pus scufă, sorbi la ceaiuri, mă muștruluiești". Așa?

— Ba mai este! strigai triumfătoare. „Ți-am mai dat și uniformă — hait! Muiere-mi ești? Comandant în toată legea cu ochi diavolești." Era un cîntec ostășesc, de front...

Rîzînd fericit, tineri amîndoi, am ajuns la pavilionul maimuțelor.

Ca de obicei, lîngă maimuțe era mai multă lume decît în alte părți. Două tinere maimuțe macac se luaseră la bătaie și suporterii — cîțiva puști vineți de frig, frînți pe bară ca niște Țăndărici pe sfori — le priveau cu admirație și invidie, dîndu-le sfaturi și zădărîndu-le:

— Atinge-o, dă-i!

— Prinde-o, bă! Uite-o colo, pe cracă.

— Ia-o de coadă! Apuc-o cu mîna din spate!

Înapoia puştilor stătea o tînără pereche, şi se vedea că stau de mult, căci mereu se schimbau de pe un picior pe altul. Ea — o gîgîlice de fetişcană oacheşă, iar el, cu nişte umeri de vată atît de formidabili, că semăna cu un chioşc. Fata urmărea încîntată maimuţele, rîzînd şi scoţînd ţipete scurte, dar îndată îşi lua seama şi atunci, pîndind de jos în sus privirea tînărului, îl întreba serioasă şi aşezată:

— Sînt nostime, nu-i aşa, Jenicika?

— Nişte caraghioase, arunca tînărul, cu aere de superioritate.

Maimuţele trăiau o viaţă a lor, clocotitoare. Nu-şi vedeau capul de trebi. Puţin le păsa de public — erau ocupate, nu stăteau o clipă de pomană. O maimuţă zbîrlită se căznea să împingă afară din cuşcă adăpătoarea. Aceasta era însă bine prinsă şi maimuţa se opintea zadarnic, cînd din dreapta, cînd din stînga. O altă maimuţă şedea chircită alături şi urmărea cu atenţie truda suratei sale. Cînd i se părea că aceasta „nu face faţă", intervenea cu energie, dar, fiind mai proastă ca prima, trăgea înapoi adăpătoarea, în loc să o împingă. La un moment dat, adăpătoarea sări totuşi afară din cuşcă. Maimuţele rămaseră o clipă perplexe: şi-or fi dat seama că au făcut-o de oaie. După asta, îşi tot întindeau afară, cu mişcări furişate, braţele subţiri ca de copil şi atingeau cu fereală adăpătoarea, de parcă ar fi vrut să se dumirească dacă era acelaşi obiect cu care se căzniseră atît. În cuşca de alături, un pavian cărunt, bărbos şi semeţ zgîlţîia foarte preocupat plasa: se agăţa bine de ea cu mînu-

țele, o scutura de cîteva ori și apoi se uita să vadă: a ieșit ceva din asta? Nimic! Totul e ca înainte! Osîrdia zadarnică a căruntului pavian era atît de omenește absurdă, încît m-a pufnit rîsul.

„Asta mi se potrivește mie. Sînt o toantă", gîndii fără supărare și, rîzînd cu poftă, întorsei ochii spre tata.

Cîtă bucurie i se citea în priviri! Se afla în acea stare de supremă mulțumire cînd omul e mînat de o singură dorință: să reverse și asupra altora din preaplinul lui. Mă îmbie:

— Ei, acum să-ți arăt și elefantul.

— Ah, uitasem! Mai e și elefantul! Să mergem mai repede.

Acum jocul era ușor și interesant. Adică nu, nu mă mai jucam, ci *trăiam* această viață plăcută, plină de bucurii, ivită pe neașteptate...

— Vai, tată, cît e de mare! Uite ce urechi are! mă agitam eu în fața îngrăditurii. Se vede că îmi reușea strașnic de bine uimirea copilărească, pentru că un cetățean cu un cap scofîlcit, care semăna întocmai cu un șoarece săritor, mă lăsă, grijuliu, să trec în față, de parcă aș fi fost într-adevăr mică. Mie însă mi s-a părut că așa și trebuia să facă!

— Dar ce zici de coadă, tăticule? îmi ieseam eu din piele. E groaznic de disproporționată! Cum l-o fi chemînd?

— Pe dumneaei o cheamă Betty, mă informă politicos omul care semăna cu un șoarece săritor. Dumneaei e doamnă.

Betty era enormă şi flegmatică. Capul aproape că nu i se vedea. Numai trompa cu pielea crăpată şi-o legăna încoace şi încolo şi uneori îşi mişca puţin picioarele ca nişte stîlpi, grele chiar şi la privit.

„Dacă există soartă, apoi ea trebuie să semene cu Betty", mă străfulgeră un gînd, dar, speriindu-mă de această reflecţie „necopilărească", strigai :

— Tăticule, fii atent, elefantul a ridicat un bănuţ de jos!

— Ihî. Şi acum o să-şi cumpere morcovi. E deştept. Ce credeai ?

— Dumneaei munceşte, se amestecă în vorbă nenea şoricel, cum îl poreclisem în gînd. Dumneaei e conştientă!

— Adevărat, tăticule, a cumpărat! Mănîncă! Vai, ce interesant!

Tata scotoci în buzunar, scoase o monedă şi mi-o întinse. Era o grivnă [1] acoperită toată cu praf de tutun.

— Ţine! făcu tata darnic. Dă-i-o elefantului să-şi mai cumpere un morcov.

Cu un zîmbet nătîng şi fericit am aruncat moneda. Bănuţul meu scăpă chiar sub vîrful trompei lui Betty, se rostogoli cu graţie pe sub trupul ei mătăhălos şi, după ce se învîrti puţin pe loc, se culcă la spatele elefantului, sub coadă.

— Eh, trebuia mai cu băgare de seamă, exclamă cu necaz nenea şoricelul. Dumneaei n-o să se întoarcă.

---

[1] *Grivnă* — monedă de zece copeici. (N. ed.)

— Așa e, n-o să se întoarcă, se auziră glasuri din mulțime.

În clipa aceea am hotărît în gînd: dacă elefantul va ridica bănuțul — dorința mea se va împlini și totul va fi bine! Mi-a trecut un fior: ispiteam Soarta.

— N-o să-l găsească, strigă iarăși cineva, de parcă îmi ghicise gîndul.

Trompa uriașă a lui Betty — Betty-destinul — bîjbîia pe platforma de beton. Mereu alături, mereu alături! Mai dibui puțin în dreapta, apoi pe lîngă zăbrele și se opri legănîndu-se încetișor. S-a terminat! Mi-am înfipt unghiile în palme. Și deodată, urnindu-și încet picioarele formidabile, soarta mea întoarse spatele spectatorilor curioși, întinse trompa și — hap! — culese bănuțul.

— Se va împlini, țipai eu ascuțit, încleștîndu-mi mîinile pe brațul tatei. Totul va fi bine — înțelegi?

Nenea șoricelul se holbă la mine îngrozit. Cîțiva privitori se traseră îndărăt. Și numai tata, tatăl meu, înțelese *totul*.

— Păi firește că înțeleg! strigă el răstit, dar avui impresia că lacrimile stau gata să țîșnească din ochii lui mari. Totul se va împlini! Hai, fetițo, să mergem. Nu mai avem ce vedea. Ei, ia spune, ți-a plăcut?

— Foarte mult, täticule, nespus de mult! Mai ales elefantul.

— Să știi că-mi pare foarte bine. Încotro? Spre tramvai? Eu o iau la stînga. Mă duc la

Nenea. De el îți mai aduci aminte? Ori te pomenești că l-ai uitat?

— Stai puțin... parcă îmi aduc aminte... Aha, Nenea... Da, da.

— Desigur! Nenea, adică Minka Volohin, un coleg de facultate... Hm... De fapt nici n-ai cum să ți-l aduci aminte, nu erai încă pe lume. Am fost colegi, am cîntat împreună „Gaudeamus"...

Și începu să fredoneze, cu toate că nu băuse nici un păhărel:

Gaudeamus igitur...

„Ce departe am fost astăzi cu tine", gîndii petrecîndu-mi privirea peste vechea caschetă militară, pe care i-o cunoșteam din copilărie, și peste raglanul scurt ce semăna cu o fustă de-a femeilor de la țară. Eram încîntată că sînt atît de deșteaptă și de șireată și am reușit să-l „duc" pe tata și să-i fac o bucurie — o excursie în tinerețea lui. Deodată mă cuprinse o bănuială: să știi că și tata se felicită acum că e atît de deștept și de viclean, încît a reușit să mă răpească puțin necazurilor și să facă o plimbare cu mine în copilăria mea. Așadar, tinerețea lui și copilăria mea sînt aici, chiar alături de noi, cu întreaga lor fericire și lumină. Or, fericirea și lumina înseamnă viață, viață adevărată... Iar necazurile mele...

„Bine, dar necazurile mele sînt în fond o prostie, înțelesei deodată. Adevărat, e greu, doare, dar o să treacă, și, de altfel, nici nu are atîta importanță. Principalul e Viața. Iar Viața

o am, ea e cu mine, mă bucur de ea, o iubesc... Că doar n-or fi pe lume numai Klimanciuk asta sau alţi indivizi de acest soi! De n-ar fi decît redactorul-şef! Cu cîtă răbdare şi grijă se căzneşte să descurce el toată povestea. E un om bun redactorul. Şi cel de la raion e şi el om de treabă... Ieri şi-a pierdut toată ziua studiind un singur punct... Iar tata — ce să mai zic, e bun şi inimos. Sînt mulţi oameni de treabă. De vreme ce-i aşa, viaţa merită trăită! Merită, merită!"

Tot restul zilei am hoinărit singură prin oraşul străveziu, îmbrăcat în aurul toamnei, şi, amintindu-mi de Grădina Zoologică, de diferite întîmplări din copilărie, de tata, de elefant, rîdeam fără voie, iar trecătorii îşi închipuiau că le zîmbesc lor. Unii făceau o mutră uimită, scandalizată, alţii îmi răspundeau şi ei cu un surîs.

În noaptea aceea am visat încă o dată unul din visurile mele dragi. Căci am două, nu unul. Se aseamănă mult între ele. Primul, principalul şi cel mai drag este visul cu Ugliciul, unde am trăit pînă s-a întors tata din războiul civil — despre asta am povestit. Visul al doilea este tocmai despre poieniţa aceea unde nu ne-au lăsat părinţii să ne ducem după ciuperci — în ziua în care se stîrnise o ploaie din senin. Se afla lîngă satul Zarucevie, în gubernia Novgorod, unde ne-am petrecut vacanţa cîteva veri în şir. Am visat aşadar visul meu şi în noaptea

aceea. Se făcea că mă îndrept spre poieniță, pe drumul străbătut de atîtea ori în anii copilăriei: o potecuță îngustă de tot taie un ariniș des și bătrîn; arinișul e cufundat într-o amurgire ce pare să vestească ceva rău, e năpădit de foșnete și de murmurul mînios al unui pîrîu care aleargă pe covorul ruginiu al frunzelor căzute, printre pietre înverzite de mușchi. Potecuța neagră și jilavă nu mai contenește să șerpuiască prin împînzirea de umbre și prin freamătul zăvoiului, unde ai impresia că te pîndește o primejdie pe care nu o cunoști și ți-e puțin teamă. Dar cum treci de ultimul arin și ajungi la poieniță, acea anumită poieniță, te învăluie o lumină verzuie, blîndă, dar strălucitoare. Poienița e așternută toată cu o iarbă de un verde nespus de gingaș, pe de lături cresc mesteceni tineri cu foi mărunte. De aici ți se deschide, în toată măreția lui, necuprinsul scăldat în lumină și cufundat într-o tihnă negrăită. Căci poiana e cocoțată pe un prăvăliș și de aici, cînd îți repezi privirile în jos și în jur, vezi cum unduiesc pînă hăt-departe dealuri line, abia săltate peste șes, și pe ele pajiști și iar pajiști. Pădurile se bulucesc albastre în depărtare, jos șerpuiește o apă licăritoare, iar pe malul ei e o căsuță — și tot întinsul fără margini, cu lumina ce-l învăluie, e rusesc, e blînd, e înțelept.

Și dacă în vis n-am reușit nici o singură dată să ajung pînă la catedrala din Uglici, pînă la poienița aceea ajung întotdeauna și zăbovesc

mult acolo, cu inima îmbătată de frumuseţea întinderilor fără hotar. Iar cînd mă trezesc, mă simt înviorată, într-un anume fel liniştită şi plină de încredere, căci toate acestea există, ştiu bine, nu numai în vis, dar şi în realitate: patria, lumina, viaţa...

1939—1957.

SPRE BARIERA NEVEI, DRUM DE CALVAR

STELE ÎN PLINĂ ZI. Am aflat de existența lor în copilărie — locuiam pe atunci în gubernia Novgorod — și nu mai știu sigur dacă am citit despre ele în vreo revistă sau mi-a povestit Piotr Petrovici, învățătorul, care trecuse în seara aceea pe la bibliotecarul satului. Cred totuși că de la acesta am aflat — de la bătrînelul cu ochi mici, vîrîți în fundul capului, și cu bărbuță lungă și atît de rară că părea străvezie. Știa o sumedenie de lucruri interesante, chiar și taine! — despre lume, despre viață, despre oameni. Seara aceea de iulie se făcuse din albastră sinilie. Umbrele se închegau tot mai dese. În fereastra casei de lectură se aprindeau primele stele. Și atunci Piotr Petrovici a spus că stelele nu dispar niciodată de pe cer: în afară de stelele nopții și ale serii mai există și stele de zi. Ba, acestea sînt mai frumoase și mai strălucitoare decît cele de noapte, dar nu

se văd, deoarece le eclipsează soarele. Numai în fîntîni foarte adînci și deplin liniștite se pot vedea stelele de zi. Depărtate și nevăzute, ele sclipesc în adîncul pămîntului, în oglinjoara neagră a apei, într-o cununiță de raze scurte și ascuțite... Vorbind drept, învățătorul n-a pomenit nimic despre raze, dar mi le-am închipuit eu îndată, căci nu se putea să fie altfel.

Din seara aceea, să văd stelele de zi a devenit pentru mine o obsesie. N-am vorbit nimănui, nici chiar surorii mele Musia, despre aceste stele, n-am mărturisit nimănui că vreau să le văd. M-am gîndit să le descopăr *eu întîi,* și abia pe urmă să povestesc — Musiei în primul rînd și chiar să i le arăt — ei întîi și abia pe urmă și altora: uitați-vă ce am văzut eu, *cea dintîi!* Adică nu le-am văzut, ci le-am descoperit, ceea ce e și mai mult! Stelele de zi sînt un miracol, firește, dar acest miracol există cu adevărat, eu știu! De acum înainte să știți și voi și să le puteți vedea toți, toți!

Dorința de a vedea stelele de zi și tot planul meu — de a le arăta și altora — s-au înfiripat în aceeași seară, pe cînd mă întorceam de la Zarucevie în cătunul din apropiere, unde ne închiriasem o cameră, a treia vară la rînd. Pe drum stăruiau mirosuri plăcute de la cireada care trecuse puțin mai înainte, de lapte proaspăt muls și de praf ce prinde a se răci. Dintre degetele picioarelor goale, praful izbucnea în mici țîșnituri răcoroase și mîngîietoare. În șanțurile de pe marginea drumului luminau încre-

zători licuricii. Din ceața ușoară, cuibărită prin vîlcele, sunau îngînîndu-se tălăngile de lemn și de tablă ale cailor nevăzuți. În răstimpuri răzbătea și clinchetul duios și nostalgic al unui clopoțel stingher. Drumul cobora un deal pentru a urca următorul, și așa mereu. Era plăcut să știi că mergi nu pe o șosea oarecare, ci pe podișul Valdai, unde, nu prea departe, țîșnește din pămînt, în cuprinsul unei bisericuțe de lemn, un izvor căruia îi spune Volga. Perdelele serii se lăsau peste tot. La ceasul acela, stelele se oglindeau și în izvorul Volga, și în pîrîul Volga, și în fluviul Volga... Iar cele de zi — le voi vedea mîine! Tăindu-mi drum prin grădină ca să ajung acasă, mi-am încetinit pașii și, cuprinsă de o dulce înfiorare, dar și de teamă, am furișat o privire spre bătrînul puț cu ghizdurile năpădite de mușchi și de licheni albicioși. Arăta ca de obicei: cumpăna subțire proptea nu știu ce stea de pe boltă — o stea obișnuită, iar în jurul puțului o năvală de brusturi uriași, albaștri (pe frunza unui brusture ca acesta plutise în poveste Așchiuță), brusturii înserărilor, fîșîiau legănîndu-se molcom. Totul era ca și cu o seară înainte, și totuși cu desăvîrșire schimbat! Și cum să nu fi fost! Fîntîna asta, pe care o știam de mult, era va să zică burdușită cu scînteietoare stele de zi, iar noi, proștii, habar n-aveam, ba ne mai luam și la întrecere care aruncă mai cu putere găleata în apa asta înstelată.

„Mîine, însă, le voi vedea“, mi-am zis din nou cutremurîndu-mă. Totuși cîteva zile n-am

cutezat să mă uit în fundul bătrînului nostru puț. „Nu, azi nu... Mîine... Sau poimîine, da, da, poimîine negreșit..." Fără să-mi dau seama, amînam mereu clipa fericită, de care mă temeam însă, a întîlnirii cu stelele de zi și — ciudat! — amînarea îmi dădea o voluptate nemaicunoscută, de neasemuit.

...Pe atunci, în pragul adolescenței, n-aveam încă de unde să știu că mai întotdeauna așteptarea fericirii dă o plăcere mai intensă decît fericirea însăși. Așa cum și gîndul la o lucrare de mare însemnătate, complicată și mult așteptată procură deseori mai multă desfătare decît lucrarea sfîrșită. Iată de ce uneori o tărăgănezi, amîni mereu termenul, născocești fel de fel de motive ca să nu te apuci încă de ea și să ai putința să mai visezi după pofta inimii — și la procesul muncii, și chiar la rodul ei, adică la noua ta lucrare. Cît de armonioasă și de impunătoare se conturează ea în concepția încă neplăsmuită pînă la capăt — și nu e nevoie, nu e de loc nevoie să cunoști de la început deznodămîntul. El trebuie să decurgă *de la sine,* ca o revelație, ca o răsplată pentru truda ta: din rețeaua încîlcită a imaginilor inițiale, cînd strălucind de-ți iau vederea, cînd pîlpîind mocnit, și în sfîrșit, din visurile naive și vanitoase că uite, această lucrare — din care n-ai așternut încă nici un rînd pe hîrtie! — va fi lăudată și de cei mai exigenți dintre prietenii tăi și-ți va aduce omagiul emoției sincere a cititorilor, poate și

lacrimile lor cele mai curate — lacrimi plînse în singurătate și neștiute de nimeni.

Intoxicat cu iperită, stingîndu-se cu încetul și știind că moare, Antoine Thibault, întorcîndu-se cu gîndul la tinerețea lui, a notat în jurnal: „Am trăit într-o stare de anticipare a vieții și de încredere activă în viață".

Anticiparea vieţii, adică facultatea de a vedea ceea ce abia va veni, ceea ce *s-ar putea să vină,* de a trăi de pe acum prin asta! Ce har generos şi crud! Am trăit multă vreme, cred chiar că prea multă vreme, într-o neîncetată presimţire a bucuriei și am fost poate prea sigură că ea se va împlini. Acum știu ce înseamnă să presimți pierderi dureroase și să nu le poţi ocoli (să-ţi pierzi dragostea, să-ți pierzi tovarășul, familia), să presimți învinuiri nemeritate, să treci printr-o încercare grea și de lungă durată. Pe atunci însă, în pragul adolescenţei, cînd mă aflam în gubernia Novgorod, fără să bănuiesc că am fost cu prisosinţă dăruită cu facultatea de a trăi viitorul (ca și cu aceea de a retrăi trecutul — un fel aparte de ţinere de minte), mă desfătam pur şi simplu anticipînd bucuria pe care urma să mi-o procure întîlnirea cu stelele de zi.

Şi iată că peste vreo două sau trei zile, într-o amiază dogorîtoare şi senină, după ce m-am încredinţat că sînt singură în grădină, m-am repezit la ghizdul vechi al fîntînii, am strîns bine pleoapele şi fără să mai șovăi, dintr-o singură mişcare, am dat în lături uşiţele

acoperite cu muşchi, aţintindu-mi privirile în adîncul întunecos.

N-am văzut, însă, nici urmă de stele de zi.

Nu-mi venea să cred.

Am stat mult de tot acolo, uitîndu-mă în fîntînă, respirînd răceala ei și mirosul de lemn umflat de umezeală, dar stelele tot n-au apărut. Doar din cînd în cînd pătratul negru al apei se încreţea şi din mijlocul lui porneau spre margini, fugărindu-se, cercuri abia vizibile.

„Pesemne că nu le poţi vedea de prima dată", m-am dumirit în cele din urmă. Nu-i nimic! Peste un ceas sau două, după ce m-am perpelit în dogoarea acelei zile, m-am apropiat — de astă dată tiptil — de fîntînă, am deschis uşurel uşiţele şi... tot n-am văzut nimic! Scena s-a repetat de mai multe ori pînă seara, cînd s-au aprins primele stele pe cer, stelele pe care oricine le poate vedea.

A doua zi s-a pornit de dimineaţă o ploaie putredă, apoi au urmat zile cînd bolta cerului se învăluia fără veste cu nori sclipitori, rotunzi şi învolburaţi (norii ăștia îi vedeam foarte clar în fîntînă!). M-am mai uitat şi în alte dăţi în apa din adînc, în chipuri şi la ceasuri diferite, dar tot n-am reușit să surprind măcar o clipă, barem o stea de zi...

N-am suflat nimănui o vorbuliţă şi mi-a părut bine că nu m-am lăudat cu aceste stele de zi nici faţă de Musia.

Dar — ciudat! Credinţa că stelele de zi există totuşi, aşa cum există în lume și fîntîni care le oglindesc, care le adăpostesc, nu

m-a părăsit. Poate că fîntîna noastră nu-i destul de adîncă și de întunecoasă! Sau poate acolo, la fund, țîșnesc niște izvorașe care tulbură apa. Iar pentru a oglindi stelele pe care nu le vede nimeni, luciul apei trebuie să fie lin de tot. Mi-e și rușine să mărturisesc că abia de curînd am aflat că ori nu auzisem bine atunci, ori nu înțelesesem pur și simplu ce mi-a spus Piotr Petrovici, căci pentru a vedea stelele de zi nu trebuie să te uiți de sus în fîntînile adînci, ci tocmai dimpotrivă, să privești de jos în sus, dintr-o fîntînă, adică din măruntaiele pămîntului. Dar cu toate că n-am văzut în adolescență nici o stea de zi, cu toate că s-au instalat peste tot cișmele și țîșnitoare, vreau și astăzi să cred că există pe pămînt fîntîni cu stele, și nu numai fîntîni vechi care îmbătrînesc năpădite pe nesimțite de brusturii din poveste, ci și altele noi, contemporanele noastre, zvelte, durate trainic din beton, împlîntate la o adîncime atît de mare și cu oglinda apei atît de netedă și întunecată cum nici n-au visat vreodată strămoașele lor. Și nu numai că sînt încredințată că asemenea fîntîni există, dar mai mult: doresc ca inima mea, cărțile mele, adică inima dezvăluită tuturor, să fie asemenea unei fîntîni care oglindește și păstrează în ea stelele de zi — inimi, vieți și destine... mai precis: inimile și destinele contemporanilor și compatrioților mei.

Ascunse ochiului obișnuit, deci ca și inexistente, aș dori să apară tuturor, în întreaga lor strălucire — văzute prin mine, în profunzi-

mile ființei mele și în penumbră. Acolo aș dori să le păstrez întotdeauna, ca și cum ar fi propria mea lumină, propria mea taină, esența mea supremă. Știu: fără ele, fără aceste stele de zi, nici nu exist ca scriitoare și nici n-aș fi putut exista... Dar nici ele nu pot apărea altora — adică nu pot exista — fără mine, fără viața mea povestită, fără noi, scriitorii. Și noi știm bine că-i așa.

Amintirea acestui vis al adolescenței mele — despre stelele de zi și fîntînile în care ele se oglindesc — s-a redeșteptat în mine cu o uimitoare prospețime cînd am reflectat la scrisorile ce le-am primit și la ecourile trezite în lumea cititorilor cînd am publicat, în 1954, în revista „Novîi mir", un mănunchi de însemnări sub titlul „Călătoria din anul trecut", însemnări cu care am început și această carte, dîndu-le însă un alt titlu: „Călătorie în orașul copilăriei". N-aș fi îndrăznit să aduc vorba de aceste scrisori, de n-aș fi fost sigură că ele mă privesc nu numai pe mine, ci și pe mulți confrați în ale scrisului, înfățișînd un aspect de cea mai mare însemnătate: relațiile noastre cu cititorii, sau, mai exact, cu poporul.

Am descris în primul fragment (așa vom numi deocamdată aceste note încă nedefinite) călătoria pe care am făcut-o în orașul copilăriei — vechiul oraș rusesc Uglici. Am depănat întîmplări din anii aceia de demult, anii grei ai războiului civil, cînd am stat într-o chilie a mănăstirii Novodevici, unde ne-a repartizat sovietul orășenesc. M-am gîndit la Cartea mea

de căpetenie pe care, ca și mulți alți scriitori, o văd conturîndu-se întotdeauna în viitor, am arătat cum îmi închipui eu această carte — ca o „spovedanie a fiului secolului". Am mai scris și despre multe altele.

Am primit o mulțime de scrisori.

Mi-au scris „concetățenii" din Uglici — astăzi militari, ingineri, marinari în flota fluvială, mame de familie — oameni a căror copilărie și adolescență sînt legate de acest orășel, unic în felul său, care au învățat aici, după cum am aflat, unii o dată cu mine, alții ceva mai tîrziu. Ba, mulți învățaseră chiar la aceeași școală cu mine, numai că pe atunci nu ne-am cunoscut, nu ne-am împrietenit și au trebuit să treacă treizeci de ani ca să facem cunoștință prin corespondență...

Mi-au scris și oameni care n-au nici o legătură directă cu Ugliciul.

De remarcat — unora nu le va veni să creadă — că scrisorile vorbeau, cele mai multe, despre Cartea de căpetenie, ca de pildă scrisoarea unei bătrîne învățătoare dintr-un sat de lîngă Moscova, scrisoarea unui miner din Donbass care slujise în Garda Roșie, rîndurile așternute de un bătrîn silvicultor...

Mi-au scris cum văd ei că ar trebui să fie Cartea mea de căpetenie, mi-au povestit din viața lor, adăugînd la sfîrșit: „Poate vă va fi de trebuință pentru Cartea de căpetenie".

Citind aceste scrisori-povețe și scrisori-spovedanii, am mai înțeles un lucru de maximă însemnătate: în timp ce eu am o Carte de căpe-

tenie, *nescrisă încă* și care mereu așteaptă să fie scrisă, *cititorul* are și el o Carte de căpetenie, *necitită încă* și pe care și el o vede conturîndu-se în viitor. Și așa cum omul de litere își scrie în permanență Cartea de căpetenie, visează la ea fără încetare, își zice: „Și acum, în sfîrșit, scriu esențialul", cum i se pare întotdeauna unui scriitor în timp ce lucrează la o carte, ca apoi să-și dea seama că abia s-a apropiat de esențial și Cartea de căpetenie se conturează din nou în viitor — așa și cititorul încearcă același sentiment: în multe din operele literaturii noastre sovietice, de o autentică măreție, el recunoaște epoca, și pe el însuși se recunoaște, multe din cărțile noastre el le-a îndrăgit, și totuși cartea de căpetenie — atotcuprinzătoare și în care să-și afle expresia însuși sufletul său — el o așteaptă abia în viitor. Și o caută, o dorește cu înfocare. O carte în care să fie înfățișate nu numai curgerea exterioară a evenimentelor, nu numai faptele întîmplate, ci înainte de orice lumea cea mai profundă, tainică, intimă și cea mai adevărată a sufletului său. Calea lui morală el vrea s-o vadă reprezentată așa cum este ea în realitate, fără înfrumusețări sau exagerări, dar nici denigrată sau bagatelizată, fără tăceri dar și fără vorbărie goală. Poate tot astfel o stea de zi suferă că rămîne nevăzută și „dorește cu înfocare să fie dezvăluită", nu numai ca să se vadă singură, dar și ca să știe că a fost văzută și cunoscută și *de alții,* pentru a le împărtăși din lumina ei cea mai de preț, tainică, păstrată în

adîncuri. Iar omul sovietic, cu titanica sa biografie, doreşte să împărtăşească experienţa sufletului său nu numai contemporanilor-compatrioţi, sau celor din lumea întreagă, dar şi urmaşilor. Şi aceasta nu printr-o „spovedanie mută“ sau spusă în fugă, ci tocmai prin Cartea de căpetenie, Cartea cea mare a scriitorului său. Mai mult decît atît, el vrea *să creeze* această carte împreună cu scriitorul şi tot împreună cu scriitorul el doreşte să fie eroul acestei cărţi, să-şi deschidă larg sufletul pînă în tainiţele sale cele mai adînci, în faţa întregului popor, să fie adică eroul „spovedaniei fiului secolului“. Dorul mistuitor după o astfel de carte nu are nimic comun cu pretenţiile ce vădesc un orgoliu deşart: „Să ne eternizaţi şi pe noi, lucrătorii din industria alimentară“, „Ne-aţi cam neglijat pe noi, cei de la secţia financiară orăşenească“, „Mai mult interes pentru viaţa pompierilor, tovarăşi scriitori“ şi alte asemenea. Nu, ea nu împlineşte ambiţiile deşarte care tind să se desfete în contemplarea admirativă a propriei persoane, ci este expresia grijii prevăzătoare pentru viitor a omului muncii, care zideşte el însuşi acest viitor. Este o anticipare, prin propria noastră viaţă, a vieţii acelora care vor veni după noi, dorinţa de a lăsa urmaşilor nu numai o moştenire materială, dar şi valori spirituale; de a le transmite, cu o sinceritate necruţătoare, experienţa morală a epocii — şi nu numai ce are ea pozitiv, dar şi aspectele negative: uite, asta e bine, aşa să faceţi, dar asta nu, să nu repetaţi greşelile şi suferinţele noastre. Sau, lu-

crul ăsta vreme îndelungată noi l-am crezut just, și cînd colo s-a dovedit fals. Uneori, dimpotrivă: crezînd mult timp că e greșit, ne-am ferit de el și ne-am temut, ca pînă la urmă să se vadă că era lucrul cel mai just cu putință.

...Aceste scrisori-spovedanii, scrisori-autobiografii m-au ajutat să înțeleg și altceva. Cititorul este serios îngrijorat ca nu cumva scriitorii, înfățișînd, înregistrînd, consemnînd lucruri văzute și știute de toți, fără a se ridica mai presus de trecătoarele aspecte la ordinea zilei, să uite ceva extrem de important, poate chiar esențialul, actual în cel mai înalt grad nu numai astăzi, dar și mîine și întotdeauna, esențialul scos din cele ce s-au petrecut și se petrec în viață și în sufletul lui, ale cititorului-popor. Tot astfel steaua de zi, cînd trece pe deasupra unei fîntîni, tremură de teamă ca nu cumva fîntîna să n-o oglindească, să nu-i primească raza nevăzută în străfundurile ei profetice...

E o îngrijorare lesne de înțeles! Intr-adevăr. Multe din aspectele și evenimentele vieții noastre, care au trecut prin sufletul omului sovietic trezind în el cînd amărăciune, cînd bucurie, sfîșiindu-l și înălțîndu-l (sau am mai putea spune: multe aspecte din istoria sufletului său), noi le tratăm deocamdată în mod superficial și, de cele mai dese ori, fals. N-am uitat însă nimic. Un poet antic, jelind Ierusalimul distrus — orașul unde cunoscuse fericirea și durerea — a exclamat: „De te voi da uitării, Ierusalime, de nu vei fi de-a pururi pentru mine izvorul cel mai drag al desfătării, să uite brațul meu să mă slujească și graiul să mi-l pierd".

Paralizia trupului și muțenia veșnică, adică paralizia spiritului — iată ce pedeapsă socotea că o merită poetul acela din antichitate, de va uita adevărul, cînd sublim, cînd înfricoșător, despre el și despre poporul său și de nu va face din el „izvorul cel mai drag al desfătării", adică însăși temelia vieții și fericirii sale.

Nu, nimic nu vom uita! Răspundem cu credință chemării Partidului: să ținem minte, să cunoaștem și să scriem despre viața noastră, despre omul nostru sovietic, despre sufletul său — tot adevărul și nimic altceva decît adevărul. Vă sîntem credincioși, cititori care ne cereți, care așteptați Cartea noastră — și a voastră! — de căpetenie. Pînă la urmă, vom scrie aceste cărți cu ajutorul vostru generos si înțelept, le vom scrie deschizîndu-ne inimile, ale noastre si ale voastre, ca pe o singură inimă a poporului. Îmi voi scrie poate și eu Cartea mea de căpetenie, adică nu poate, ci negreșit!... Astăzi însă tot mai sînt în drum spre ea, și aceste însemnări nu fac decît să mă apropie, deși, așa mi se pare, ceva mai mult decît cele precedente. Firește că și asta e o ciornă numai, dar întotdeauna Cartea de căpetenie este mai mult un proiect, o concepție, decît o întrupare; un vis, o autoanticipare a ceea ce va fi Cartea de căpetenie, Cartea cea mare. Țin să repet însă că, din tot ce am scris pînă astăzi, aceste însemnări par să mă fi călăuzit cel mai aproape de Cartea de căpetenie. De aceea m-am și putut hotărî să le public. Cartea de căpetenie nu poate fi zămislită în condițiile de eprubetă ale redac-

ţiilor sau în intimitatea celui mai somptuos cabinet din lume. După părerea mea, însemnările pregătitoare trebuiesc supuse aprecierii oamenilor. Nu din orgoliu, ci sperînd în ajutorul cititorului, ca şi în acelea ale tovarăşului de breaslă — scriitorul. Îmi scriu însemnările ca şi pînă acum, fără a-mi impune o formă mai rigidă, ci continuînd jurnalul meu deschis, unde se vor întîlni trecutul, prezentul şi viitorul, amintirea şi anticiparea vieţii, eroii dispăruţi cu cei în viaţă. Mi se va întîmpla să mă repet, să revin. Aş vrea să vorbesc despre atîtea lucruri — timpul pe care-l trăim comportă mari obligaţii. Dar de s-ar întîmpla să nu reuşesc să redau vreun gînd pînă la capăt, ştiu, acum mai mult ca oricînd, că cititorul, care scrie împreună cu mine Cartea noastră de căpetenie, mă va înţelege.

Da, timpul pe care-l trăim impune multe obligaţii, dar înainte de toate — apărarea păcii. Iată de ce am stăruit mult — în aceste fragmente de război — asupra apărării Leningradului în anii cumpliţi şi înălţători ai asediului.

ZIUA PISCURILOR. COPILARIA. ...Rămăsesem, la sfîrşitul unui episod precedent, şezînd într-o cameră a hotelului din Uglici, la fereastra cu muşcate înflorite, de unde se vedea în depărtare graţioasa siluetă a Minunatei. După cum am arătat, trăiam viaţa în întregul ei, deoarece cu puţin timp înainte, pe locul unde sălăşluise odinioară copilăria mea şi unde mi se spulberase

un vis, încercasem simțămîntul fără seamăn al participării în timp și spațiu la viața poporului. Ziua aceea, însă, a fost precedată de o altă zi, care se aseamănă cu prima prin tensiunea supraîncordată și plinătatea trăirii, zi pe care și astăzi o numesc, poate cam prea solemn, „ziua piscurilor". I-am închinat și versuri, dar n-am izbutit să redau în ele nici a suta parte din ceea ce am simțit atunci. După cum am mai spus, însă, Cartea de căpetenie își caută împlinirea în felurite forme...

Iată localizarea „zilei piscurilor" ; un început de octombrie 1941, dincolo de Bariera Nevei. Dar mai întîi trebuie să vă vorbesc — deocamdată măcar în cîteva cuvinte — despre Bariera Nevei, despre viața mea, de cînd mă știu. Am impresia că fără asta nici alții, nici eu mai ales, nu vom pricepe nimic.

..Nevoia de a-ți înnădi viața la un loc, nevoia de a-ți aminti, de a compara și a reconsidera tot ce a fost în ea pornind de la izvoare, de a te aduna pe tine însuți ca pe un tot închegat, ce a fost *despicat* mai întîi de război, apoi de evenimentele din 1953—1957 — iată ce înțeleg prin nevoia de a începe cu „de cînd mă știu...".

Mă știu de mică de tot, să tot fi avut trei anișori. Mă regăsesc în casa noastră de lemn, cu etaj, între oameni pe care — nu știu cum se face — îi cunosc și-i iubesc de cînd lumea : bunica Olga Mihailovna, înaltă și voinică, bunicul Hristofor, tata și mama — cei mai frumoși de pe pămînt, Avdotia, care e și dădacă

şi servitoare, cealaltă bunică, măruntica Maria Ivanovna, mama mamei (îi ziceam baba Maşa), apoi o sumedenie de unchi şi mătuşi şi, în sfîrşit, sora mea Musia, apărută în casa noastră într-un fel misterios.

De fapt, cu apariţia ei începe ţinerea mea de minte, care din noaptea aceea a pornit să toarcă, asemenea viermelui de mătase, firul lipicios ce leagă faptele, întîmplările, în neîntrerupta înşiruire a anilor vieţii.

Mă regăsesc pentru prima oară în braţele puternice ale Avdotiei, care mă poartă prin odăile casei cufundate în semiîntuneric şi agitate de un freamăt neînţeles, prin bucătăria adormită plină de licăriri, prin tinda unde bufneşte dinspre uşă a stradă şi a ger, şi mă duce în iatacul mamei. In tavan arde o lampă de noapte cu abajur albastru şi pare că totul pluteşte într-o apă albăstruie. Miroase ciudat şi e foarte cald. In mijlocul camerei, sub lampă, văd un obiect necunoscut — un fel de pătuc acoperit cu un polog ţuguiat. Seamănă cu o corăbioară de hîrtie, mai ales că se leagănă şi foşneşte. Trebuie să fie chiar o corăbioară, dar mare! Bunica Maria Ivanovna, puţintică la trup, uscăţivă, îmbrăcată veşnic în culori închise, leagănă corăbioara. Iar bunica Olga, într-un capot ca jarul, stă la celălalt capăt, cu braţele-i voinice încrucişate pe pieptu-i îmbelşugat... Dar ceea ce mă izbeşte înainte de toate este fereastra. Ne aflăm în ianuarie şi lumina care vine din stradă aprinde pe geamul îngheţat sclipiri orbitoare — verzi, roşii, galbene, albastre... Sclipirile se fugăresc,

scapără, joacă, saltă, se revarsă șuvoi și nu-mi pot lua ochii de la această feerie...

— Uită-te la surioara ta, Lialețka, îmi șoptește Avdotia, și corăbioara își oprește legănările.

Mă uit cu luare-aminte și văd în lăuntrul alb al corăbioarei ceva roșu închis și zbîrcit ca o nucă ; parcă seamănă puțin de tot cu un omuleț. Întind mîna să pipăi acest *ceva*, dar nu mi se dă voie. Avdotia mă întreabă, tot în șoaptă :

— Ei, îți plaţe surioara ?

Răspund cu o voce groasă, nerăbdătoare să mă întorc spre fereastră :

— Nu ! E prea roșie.

Bunicile pufnesc în rîs. Rîd și mătușile. Ciudat — e noapte, dar nu doarme nimeni. S-au grămădit cu toții pe lîngă leagănul ce seamănă cu o corăbioară, în afară de mama care, nu știu de ce, stă culcată după o perdea. Șușotesc, leagănă corăbioara, mă sărută și sînt cu toții atît de buni, de duioși, și mama-mare, și tata, și bunicul, și mătușile...

Sînt carne din carnea lor și sînge din sîngele acestor oameni, o făptură care-și trage ființa din depărtata lor Atlantidă. Grijulii și iubitori, m-au învățat să merg și să vorbesc grai omenesc după cum i-au învățat și pe ei mileniile. Am fost de față la pieirea geologică a acestei Atlantide, și am contribuit, cît am putut, la prăbușirea ei... Cît de mult îi duc dorul cîteodată acum...

Primii mei ani au fost, ca la toți oamenii, minunați, plini de taine și descoperiri într-o lume neștiută de nimeni.

Îmi amintesc de acei ani cu pietate și tristă duioșie și mă pomenesc pizmuindu-mă singură. Îmi amintesc de acei ani ca despre o țară spre care nu mai aflu drum, dar ale cărei feerice priveliști inima mea le va păstra de-a pururi...

În Țara Copilăriei, totul trăia.

Teritoriul ei de necuprins începea firește cu micul, dar cum mi se părea pe atunci, uriașul nostru apartament. O, aici nu existau lucruri neînsemnate sau neînsuflețite! Dimpotrivă, fiecare obiect își trăia o viață a lui, avea personalitate, glas, obiceiuri.

În tindă stătea un butoi uriaș cu apă neagră, adîncă. Dacă te ridicai în vîrful picioarelor, îți aplecai capul peste marginea lui și strigai ceva înăuntru, butoiul răspundea cu o voce groasă și răstită, ca a unchiului. Ba îi semăna chiar la față: amîndoi aveau obrajii la fel de umflați. Te puteai îneca în butoiul acela, iar în adîncul apei care-l umplea trăiau fără îndoială peștișori. Cu acest butoi începeau iernile: în apa lui neagră se iveau bucățele de gheață, lunecoase și iuți ca peștișorii. Dacă încercai să le prinzi, te certa Avdotia.

Din tindă dădeai în bucătăria plină de tot felul de lucruri mici, familiare, dar și ele însuflețite și viclene. Tot în bucătărie erau o sumedenie de unghere interzise, unde, dacă ți s-ar fi dat voie, ai fi putut clădi o casă și locui foarte bine.

Mașina de gătit îmbrăcată în teracotă, strălucitoare și întotdeauna caldă, avea vatră și

cuptor, iar dedesubtul cuptorului, încă o ușiță pe care Avdotia mi-a interzis cu străşnicie s-o deschid. Cînd vedea că încerc să umblu la ea, țipa îngrozită :

— Pleacă! Acolo e țenusă! Să nu pui mîna!

— De ce?

— Dacă deschizi, o stîrneşti si o să te usture ochii.

Nu știam ce-i aia cenușă (auzeam atunci pentru prima oară acest cuvînt!) și mi-am închipuit că trebuie să fie vreo cotoroanță pe care Avdotia a înhățat-o şi a închis-o sub cuptor. În serile de iarnă, cînd şuiera vîntul, îmi era o frică! Cotoroanța aceea de Cenușă bătea în ușiță şi se tînguia jalnic, iar eu mă lipeam de Dunia — noi îi spuneam și așa Avdotiei — care nu se temea de loc de Cenuşă, ba dimpotrivă, o scotea afară de dimineața de tot, cînd ceilalți mai dormeau.

Deasupra mesei de bucătărie, de culoarea mierii, atît de plăcută la vedere că părea bună de mîncat, atîrna un pămătuf zbîrlit cu care se curățau sticlele de lampă. Cînd îl apucai de mîner, se răstea cu un glas pițigăiat și mînios : era viu și putea să te muște. Îmi era frică de el. Avdotia prinsese de veste și, cînd prea o încurcam la treabă învîrtindu-mă de colo-colo prin bucătărie, îl scotea din cui şi mă amenința :

— Acuși te dau pe mîna Pămătufului!

Iar Pămătuful chițăia urîcios şi se zborşea de furie.

Cleştele de zahăr noi îl numeam Haha, căci se căsca larg de tot, ca o gură ce rîde, rînjindu-şi colţii ascuţiţi.

Haha era şi el viu. Ce mai rînjea de bucurie cînd ronţăia zahăr!

In sufrageria cu tapete ce păreau scînduri de stejar, cu o sobă gofrată de aur (noi două nici nu ne îndoiam că e din aur curat!) şi la mijloc cu o masă mare, deasupra căreia atîrna lampa, cel mai mult ne atrăgea pendula împodobită cu un mic cap de cerb. Dacă te piteai undeva prin preajma pendulei şi, strîngîndu-ţi pleoapele, atît ca să rămînă doar o crăpătură subţire, îţi roteai repede-repede ochii, cerbul întorcea capul cînd la dreapta, cînd la stînga şi se părea că acuşi, acuşi o să învie de tot şi, mititel şi drăguţ, o să sară jos de pe pendulă. „Cerbuşorule!" îl îmbiam în şoaptă. Dar cum deschideam bine ochii, vraja se destrăma.

Pe atunci simţeam o nevoie dumnezeiască de a da chip şi nume lucrurilor, de a le da suflare de viaţă, de a ne desfăta ochii cu mişcările lor. Cei ai casei, însă, nu ne îngăduiau nici să atingem lucrurile, nici să le însufleţim şi nici să le facem să se mişte. Cu cîtă plăcere, aş spune chiar cu cîtă osîrdie, se străduiau ei să destrame viziunea lumii noastre vii, populată cu o sumedenie de omuleţi.

— Ai să strici! Ai să spargi! Ai să te loveşti! Nu umbla acolo! Nu pune mîna! striga bunica Olga de cîte ori mă prindea furişîndu-mă spre vreun lucruşor interesant.

Pînă și jucăriile pe care mi le dăruia fie dînsa, fie altcineva, bunica le punea bine, ca nu cumva să le stric. A ascuns în vitrină vesela frumoasă de tablă — cadou de la bunic, a băgat undeva în fundul scrinului pe păpușa mea Nina care închidea și deschidea ochii, a făcut să dispară prin cotloanele șifonierului mare cît o casă umbreluța roșie — o umbrelă adevărată — pe care mi-o dăruise mătușa Liza.

Tocmai de aceea, nu aveam în toată casa un loc care să-mi fie mai drag ca bucătăria, iar în bucătărie — patul Duniei. Acest pat lipit de perete era ferit privirilor de un polog bordo (Dunia pronunța burdo) din pînză de saltea. Dunia nu ne oprea niciodată să ne jucăm aici. Puteam să ne suim cu picioarele în patul ei, să ne ascundem după perna enormă, trandafirie, să facem tumbe. Sau chiar să ne cățărăm pe pernă ca să privim de aproape, în voie, iconița Duniei. Pe cînd icoanele bunicii erau toate cu chipuri lunguiețe și mohorîte, iconița Duniei era tare interesantă. Sfîntul înfățișat pe ea — un bătrînel leit bunicul, avînd însă capul mai mare și în jurul lui un nimb — dădea să mănînce din mînă unui urs castaniu. Scena aceasta se petrecea într-un codru des, de netrecut. Printre copaci se zărea o căsuță mititică, cu ferestre și coș, iar din coș ieșea fum. O fi fost întocmai ca la Gujovo, satul de unde era Dunia. Cînd în fața iconiței ardea candela verde, pădurea prindea viață, se mișca... Iar sub pat, era vîrît un coș rotund de nuiele în care Dunia avea niște materiale nespus de frumoase cu fluturi și cu

trandafiri, o bluză de mătase, verde-verde și, mai frumoasă ca toate celelalte, o basma nemaivăzută: aurie pe o față, argintie pe cealaltă!

Cînd n-avea treabă, cea mai mare plăcere a Duniei era să-și scoată lucrurile din coș și să le așeze la loc.

Mai mult decît la toate ținea la basma și stătea s-o privească îndelung, firește cu noi alături, care-i împărtășeam pe deplin încîntarea. Cînd simțeam că Dunia umblă la coș, ne repezeam glonț la bucătărie.

Nu ne puteam lua ochii de la basmaua de aur și argint despre care Dunia spunea, nu înțelegeam de ce, că e „cu două fețe".

— Vai, Dunia, ce frumoasă e! Mă lași să pun mîna pe ea? Ce zici, Dunia, o fi avînd și împărăteasa o basma ca asta? Dunia, de ce n-o pui niciodată?

— De țe s-o stric dedzeaba? ne răspundea ea demnă. Cînd m-oi duce la Gujovo, toate astea le iau cu mine și acolo am să mă înnoiesc.

Dunia era de loc din gubernia Skob (Pskov), de aceea vorbea cu „țe" în loc de „ce" și invers. Pînă la satul Gujovo, unde se născuse, trebuia să mergi cu trenul — spunea ea — trei nopți, dacă nu și mai mult...

— Da ziua? întrebam noi mirate.

— Nu... acolo nu se poate merge decît noaptea, răspundea ea cu o siguranță de neclintit.

Departe trebuia să fi fost acest Gujovo — peste trei mări și tot atîtea nopți...

De obicei, capetele pologului „burdo“, care ascundea patul Duniei, erau ridicate pe galerie. Le lăsa jos numai noaptea cînd se culca.

Cîteodată, însă, cobora perdeaua cu mult înainte de căderea nopţii. Asta se întîmpla de obicei cînd toată familia pleca undeva în vizită, iar în casă, peste care se aşternea deodată o tăcere bizară, rămîneam numai noi cu Dunia. Camerele, unde nu ardeau decît candele, îşi pierdeau oarecum înfăţişarea lor obişnuită şi ne era cam frică să stăm în ele. Ai fi zis că nu e o casă locuită.

Atunci Avdotia lăsa să cadă perdeaua pologului, se aşeza pe pat cu palmele frumos întinse pe genunchii ei mari şi, aţintindu-şi privirile în gol, începea să cînte, tare de răsuna casa, subţire şi tărăgănat ca un bocet:

„Dragi mi-s plaiurile me-e-le...“

Mai departe nu putea să cînte: din senin, bobiţe de lacrimi îi podideau obrazul lat. Plîngea cu acelaşi glas subţire, tînguitor, fără cuvinte, fără să se vaite, întrerupîndu-şi din cînd în cînd plînsul pentru acelaşi început de cîntec:

„Dragi mi-s plaiurile me-e-le...“

Cînd Dunia lăsa jos perdeaua pologului şi, aşezîndu-se pe pat, lipită de peretele gol, igrasios, începea să cînte şi să plîngă în acelaşi timp, cu un glas subţire care răsuna în casa pustie şi întunecoasă, o nelinişte fără margini, apăsătoare, punea stăpînire pe mine.

O zgîlțîiam amîndouă, trăgeam de ea: „Nu mai cînta, Dunia, ne este frică". Ea însă, nemișcată ca o stană, cu fața răvășită de plîns și cu nasul ei lat, ca de rață, înroșit, părea că nici nu ne aude, pînă ce nu ne puneam și noi pe bocit. Atunci, ca deșteptată din somn, sărea să ne liniștească:

— Țe v-a apucat, vai de păcatele mele? Aveci tată, aveci mamă, de țe să plîngeți?

— Da tu de ce plîngi?

— Așa mi-a venit. Sînt orfană. N-am niți mamă, niți tată. Și mi s-a făcut dor de Gujovo, de bădița. Tare aș dori să-i fac băditei o scrisoare, dar dacă-s proastă și nu știu carte...

Era durerea ei cea mare: că nu știa să scrie și să citească. Murea de rușine că e „proastă și fără carte", măcar că în cartierul nostru mai erau atîția care nu știau carte: și portarul, și sacagiul, și omul care venea să curățe și să lustruiască dușumelele, și mulți vecini — bărbați și femei. Aceștia însă nu-și prea puneau la inimă neștiința, pe cînd Dunia suferea că e analfabetă și se uita cu jind la cărțile noastre, așa cum se uită flămîndul la o bucată de pîine. Uneori ne întreba:

— Asta țe literă e? Da asta? Ei, iacă, acu știu și eu litera „A". Lialețca, te rog, mai învață-mă o literă, hai, zău!

Cel mai scump vis al ei era să învețe să scrie, și asta cu un anume scop: ca să trimită carte la Gujovo, fratelui ei, „băditii". La Gujovo, pe care îl plîngea și-l cînta și despre care noi eram în stare să-i ascultăm povestirile ore întregi.

Cum se oprea din plîns, începeam s-o rugăm:

— Spune-ne, Dunia, despre Gujovo! Hai, Dunecika!

Povestirile ei, crîmpeie fără şir, rezumate uneori într-o singură frază, erau pline de întîmplări uneori triste, alteori înfiorătoare.

Avdotia se apuca să povestească:

— La noi la Gujovo codrul se întinde de nu-i dai de capăt. Într-o zi, Păduroiul a prins acolo o fată şi a sugrumat-o...

Noi încremeneam de spaimă.

— Dunia, cine-i Păduroiul?

Ne lămurea în şoaptă, furişînd priviri sperioase spre ungherele negre:

— E ăla — ăl mai fioros din lume... nici nu e voie să vorbeşti despre el!

Cînd izbuteam în sfîrşit să ne tragem sufletul, tăbăram iarăşi pe ea:

— Hai, Dunia, mai povesteşte-ne!

Se gîndea puţin, apoi zicea:

— Pe măicuţa au mîncat-o lupii. Nu cu adevărat, ţi... Cînd trăgea să moară, striga şi se căina: „Aoleu, s-a umplut casa de lupi, aoleu, sar lupii la mine!“ Bădiţa mă ţinea strîns lîngă el, ca să nu-mi fie frică.

Ne chirceam de spaimă şi, iscodind în jur cu coada ochiului, ne lipeam mai vîrtos de şoldurile ei voinice şi calde.

— Mai spune...

Privea nemişcată, drept înainte, de parcă ar fi încercat să desluşească ceva prin negură. Trăsăturile feţei ei mari, blajine, cu vinişoare roşii,

se muiau de tot, iar buzele începeau să-i tremure.

— Intr-o zi, era cît p-aţi să mă omoare gîştele.

— Vai, Dunia, cum asta?

— Uite-aşa. Eram mititică de tot cînd m-au băgat la stăpîn să pasc gîşte. Eu eram atîtica, iar gîştele mari şi rele ca dracu. Mai cu seamă gîscanii. Au tăbărît cu toatele peste mine să mă ţiupe. Am început să cip cît mă cinea gura. Şi atunţi a venit bădiţa şi a gonit gîştele. Săracu bădiţa n-are nici gîşte, nici cal, de nici unele.

— Şi lui nu-i e frică de gîşte?

— Bădiţii? Lui să-i fie frică!

Oftam de plăcere şi stăruiam să ne mai povestească despre bădiţa.

Nu se lăsa prea mult rugată.

— Era o vacă la noi, furioasă rău. Pe toţi îi împungea. Bădiţa, ţe face? Harşti — îi taie coarnele.

Sau:

— Un gospodar avea un cal. Muşca — pas să te apropii de el. Intr-o zi, calul scăpă din ogradă şi se pierdu în pădure. Numai bădiţa îl putu aduce de acolo, ba mai culese şi o grămadă de ciuperci, cît să sature tot satul.

— Bine, dar... Păduroiul?

— Ţe-i cu Păduroiul?

— Cum, nici de Păduroi nu se teme bădiţa?

— Păi, n-am spus că bădiţa nu se teme de nimic?!

Prin urmare, așa era Gujovo. Un sat cu vaci furioase care împung, cu niște namile de gîște amarnic de rele, cu păduri fără hotar unde își are bîrlogul Păduroiul și de unde vin lupii în sat la cei ce trag să moară; cu cai nărăvași gata să sară la om să-l muște, cu bădița — un uriaș care nu știe ce-i frica și se plimbă prin codrul sălbatic al Skobului ca vodă prin lobodă, gonește gîștele întărîtate, taie coarnele vacilor împungace și, fără să-i pese de Păduroi, strigoiul de care nu-i îngăduit nici să pomenești îi trage cu foc din armonică tocmai cîntecul pe care nu izbutește să-l cînte la Piter Avdotia.

O, Gujovo, sat fioros și totodată plin de vrajă, aciuat prin meleagurile Pskovului! Codrii tăi deși și întunecoși privesc cu vrăjmășie de pe iconița Duniei străinătatea citadină. În fiece seară Dunia noastră, încremenită ca o stană și holbînd ochii în fața iconiței, se ruga bătrînului care hrănea liniștit ursul, căsuței amărîte și îndepărtatului și feericului ei Gujovo, de care o despărțeau trei nopți de drum. Iar noi, ghemuite lîngă mașina de gătit, ne uitam cu respect la fusta ei largă, încrețită, la cosița subțirică ce-i atîrna între omoplații goi, puternici, ca de bărbat, urmăream mîna ei mare, roșie, care făcea cu o domoală osîrdie semnul crucii. Ne străduiam să deslușim șoapta-i țîțîită și o dată am auzit-o lămurit cum spunea:

— Sfinte dumnezeule, sfinte tare, sfinte fără de moarte, miluiește-ne pre noi.

Imaginația noastră tălmăci la repezeală altfel rugăciunea auzită: „Florile domnului, flori

tari, flori fără de moarte, miluiți-ne pre noi"[1]. Rugăciune tainică și negrăit de frumoasă.

Pe dată ni s-a strecurat în inimi, ca o bucurie, credința că la dumnezeu în rai cresc astfel de flori — și sînt mari cît copacii, puternice, bune și nu se ofilesc niciodată. Aceste flori strălucesc ca niște lampioane și îți îndeplinesc orice dorință. Și s-a născut în inimile noastre senină și fericită credința în florile domnului, în puterea lor miraculoasă; seara, ne rugam cu o nemărginită încredere.

— Florile domnului, flori tari, flori fără de moarte, miluiți-ne pe noi!

Mă feream să nu prindă de veste cei ai casei despre această rugăciune, simțind instinctiv că ne-o vor interzice, că, deprinși să se închine icoanelor lor mohorîte cu chipuri întunecate, nu vor voi să creadă în florile sfinte, surîzătoare și bune.

S-a scurs vreme lungă — revoluția, războiul civil, cei trei ani aproape încheiați petrecuți la Uglici, apoi întoarcerea în casa noastră din Petrograd, unde pieriseră toți omuleții și unde l-am pierdut și pe „moșneguțul" din Uglici. Au mai trecut apoi nouă ani și am plecat pentru totdeauna din casa părintească de după Bariera Nevei. Eram comsomolistă, ba chiar candidată de partid și nu mai credeam de mult în dumnezeu, uitasem cu desăvîrșire și de florile sale atotputernice, cînd, într-o bună zi, le-am văzut aievea vii! S-a întîmplat în vara cînd m-am

[1] *Svetî (sfinte)* poate fi lesne confundat cu *țvetî* (flori). (N. t.)

dus pentru întîia oară în sud, la mare. Rămînîndu-mi încă destul timp pînă la plecarea autobuzului pentru Gagrî, mă plimbam singură prin Grădina botanică din Soci. Credeam că în inima mea plină de mare, de marea pe care o descoperisem abia în ajun, de necuprinsul ei de argint tremurător şi fluid, nu mai era loc pentru noi încîntări ale sudului, pentru tot ce mai puteam vedea întîia oară. Dar cotind din întîmplare pe o alee tivită cu arbori înalţi de un verde închis, plină de o umbră stranie, neclintită şi înmiresmată, am rămas ţintuită locului: pe ramurile acestor copaci, între frunzele lor late, aproape negre, odihneau nemişcate flori neobişnuit de mari, de un sidefiu lăptos şi strălucind ca nişte lampioane. Erau magnoliile. Nu le cunoşteam încă numele. Dar cînd am păşit pe alee şi am văzut aceste flori enorme, luminoase, atît de viguroase încît păreau eterne şi de o frumuseţe atît de senină, fără să vreau mi-am adus aminte de acel vis-rugăciune din fragedă-mi copilărie. M-am pomenit rîzînd de una singură: dumnezeule mare! Am nimerit în *rai!* Veselă şi fericită am spus în şoaptă „florile domnului, flori tari, flori fără de moarte, miluiţi-ne pre noi". Ca pe vremuri, demult, demult, în casa părintească. N-a fost rugăciune şi nici sacrilegiu.

In casa de dincolo de Bariera Nevei mă duceam tot mai rar. Locuiam acum „în oraş", pe strada Rubinştein, la numărul şapte, într-o casă ciudată clădită în faptul deceniului patru — am mai scris despre ea şi în primul fragment.

In casa noastră veche locuiau încă tata (părinții se despărțiseră și mama se mutase la o soră a ei), mătușă-mea Varia cu bunica Maria Ivanovna — baba Mașa — și dădaca noastră Avdotia.

Părul bălai și ondulat al tatei începea a încărunți și a se rări, totuși și-l zbîrlea la fel de ștrengărește cînd se ivea prilejul și se pornea să cînte vechiul cuplet al cartierului Bariera Nevei:

Și-avea Alioșa bucle aurii,
Și zicea poznaș cîntece de-oraș!
Cum putea Marusia să nu-l îndrăgească...

Lucra tot acolo — la dispensarul de pe lîngă fosta țesătorie Thornton, astăzi fabrica „Krasnîi tkaci", cinstită și cu numele lui Thälmann, unde tata se angajase îndată după războiul civil, sau mai bine zis după trecerea peste gheață spre Kronstadt, cu care se încheiase cariera lui militară.

Venea uneori să mă vadă în apartamentul meu neverosimil de mic din „casa-comună", atît de mic încît părea „neadevărat", o machetă. Eu însă nu izbuteam niciodată să-mi rup din timp ca să trec să-l văd — nici la fabrică, în clădirea șubredă, de lemn, a dispensarului — de fapt a doua lui casă, în fața căreia era o grădiniță unde el a cultivat ani de-a rîndul trandafiri de un soi neobișnuit la Leningrad — și nici în camera sa părăginită din vechea noastră casă.

Bunica Olga și bunicul se prăpădiseră de mult, dar baba Mașa tot mai trăia și trebăluia

fără odihnă, priveghind toată casa. Se făcuse micuță și uscată de te mirai cum se mai ține sufletul în ea, dar rămăsese vioaie, iar ochii ei negri mai aruncau și acum priviri iuți. Purta de grijă, cu dragoste, fostului ei ginere, adică tatii — cînd el se nimerea să fie acasă, și mătușii Varia, infirmieră la spitalul Aleksandrovski — singura dintre fiice pe care o mai avea lîngă ea și pe care o bodogănea mereu... Mătușa Varia intrase ca soră de caritate la spital din primele luni ale războiului cu Wilhelm, cînd logodnicul ei fusese trimis pe front. Era praporgic și cînd mătușile cîntau seara cu glas domol romanța „Pescărușul ostășesc", îmi închipuiam că despre logodnicul mătușii Varia cîntă :

Un praporgic tînăr şi ai săi pedestraşi
Apărau drapelul de valul vrăjmaş.
Unul cîte unul cu toţi au căzut,
Singur el rămase drapelului scut.

Logodnicul mătușii Varia, praporgicul, a căzut într-o bătălie, și pesemne ca în romanța pe care o cîntau mătușile :

Trece lunga noapte şi zorii s-au aprins.
Fugărit spre apă, duşmanul e-nvins.
Şi-au aflat ai noștri în cîmp de pojar
Căzut pe drapelu-i un viteaz stegar.

Mătușa Varia nu s-a mai măritat și se ofilea în tăcere fără să se plîngă — aș spune chiar că era mai mulțumită astfel. De douăzeci de ani și

mai bine îl plîngea pe praporgicul ei și rămăsese să lucreze la același spital (transformat după războiul civil într-un spital obișnuit). Purta și acum pe cap năframa albă cu cruciuliță roșie la mijloc. Deși nu era reglementară, mătușii Varia i se dăduse voie s-o poarte, pentru că era o soră chirurgicală foarte pricepută și cu multă practică.

Iar Dunia noastră intrase de mult ca îngrijitoare la fabrica „Kartontol" și de atunci — adică din 1920! — tot urma la cursul de alfabetizare. Dar învățătura nu se lipea de ea nicidecum. Nu știa încă să scrie și nici măcar să citească.

— N-o scot la capăt cu „șci", mi se plîngea Dunia în rarele zile cînd veneam să-i văd pe ai mei. Vezi, Lialețka, „kî", „nî", „rî", „lî", „mî", le țitesc eu, dar cînd dau de „șci" (ea pronunța „sți") și de altele care-i seamănă, nu dovedesc și pațe!

O podidea și plînsul. Ștergîndu-și lacrimile cu colțul basmalei, se căina încetișor:

— Proastă și fără carte am fost sub cear, proastă și fără carte am să rămîn și sub puterea sovietică... Mai bine m-aș duțe la ceară, să-i ajut lui bădița al meu...

Bădița al ei se întorsese schilodit rău din războiul cu Germania.

Mereu se pregătea Dunia să se ducă la Gujovo, dar tot nu s-a dus: acum era a orașului.

...Treceau ani după ani: intrasem în al patrulea deceniu al secolului: primul cincinal, nopți de asalt și entuziasm la „Elektrosila",

unde lucram; la împlinirea deceniului, moartea fiicelor mele — s-au stins una după alta; pe urmă, ca din senin, cumplita încercare din 1937—1939, care mi-a lăsat în cuget urme de neşters, şi apoi, aproape îndată, Marele Război pentru Apărarea Patriei... Din ale vieţii, tot mai multe se puneau, se surpau şi se grămădeau între mine şi vechea mea casă. Acum durerile şi bucuriile mele — mai ales durerile — semănau atît de puţin cu inertele — aşa le vedeam — dureri şi bucurii ale rudelor mele de dincolo de Bariera Nevei, încît firul care mă lega de ele devenea din zi în zi mai subţire, gata să se rupă de tot.

Nu-mi părea rău, mai bine zis, nici nu mă gîndeam la asta. Şi cu tata mă vedeam rar. Cartierul Bariera Nevei mai trăia doar în adîncurile subconştientului meu. Le uitasem aproape de tot şi pe Avdotia, şi pe bunica, şi pe mătuşa Varia, cînd, la începutul lui octombrie 1941, după ce Leningradul fusese împresurat de nemţi într-un cerc compact şi asaltul împotriva oraşului nu contenea o clipă, m-am pomenit dis-de-dimineaţă cu un telefon de la mătuşa Varia:

— Lialecika... Vino să-ţi iei rămas bun de la bunica.

Nu înţelegeam. Am întrebat-o cu uimire:

— Bine, mătuşă Varia, dar cum crezi că o vei putea evacua? Nu mai e nici o cale, pe nicăieri...

— Nu se evacuează, Lialecika. Moare.

„Da. Şi?“ era cît p-aci să spun. Tot nu-mi intra în cap.

— Trage să moară, Lialecika, și vrea să-și ia rămas bun de la tine...

M-am zăpăcit de tot.

— Mătușă Varia, îngăimai în receptor, azi se ține la comitetul raional o ședință foarte importantă cu organizatorii politici... Știi, sînt și eu organizator politic...

Dar deodată un gînd îmi tăie scurt bolboroseala: „Ia stai, de cînd n-am văzut-o pe baba Mașa...? De doi ani și mai bine... Și stau doar la doi pași... Iar ea trage să moară..."

Și atunci bunica mi s-a năzărit înaintea ochilor așa cum o țineam minte din copilărie: mărunțică, robotind neobosit și cu spor, bombănind doar așa, din obicei, și bună la inimă, nespus de bună... Bunicuța mea! Buna, bătrîna, ultima mea bunică...

Strigai:

— Mătușă Varia! Pornesc chiar acum. Dar oare... mai e timp?

— Cred că da.

— Vin, mătușă Varia!

ZIUA PISCURILOR. LANȚUL DIN FLANDRA. Cu cîteva zile înainte, după o alarmă aeriană găsisem în curtea noastră, ca mulți alți leningrădeni, faimoasa fițuică aruncată de nemți: „Așteptați noaptea de argint". Iar în ziua cînd mă chemase mătușa, cîțiva locatari îmi aduseseră de dimineață alte fițuici vîrîte de cineva pe sub ușile lor. De data aceasta nu erau nemțești. Scrise cu creionul pe mici foi de hîrtie cu pă-

trățele, foi smulse pesemne dintr-un carnet, trădau o mînă nesigură, tremurătoare, de copil sau de bătrîn. Deasupra textului era desenată — tot cu creionul — un fel de spirală sau poate un lanț. Desenul, naiv, părea de asemeni făcut de un copil. Din punctul de vedere al ortografiei, însă, textul era scris fără cusur. Iată acest text pe care ajunsesem să-l știu aproape pe de rost, mai ales că și eu găsisem de dimineață, sub ușa mea, o fițuică la fel...

„Cineva mi-a trimis lanțul din Flandra — lanțul fericirii. La rîndul meu vi-l trec dumneavoastră. Grăbiți-vă! În decurs de douăzeci și patru de ore trebuie să-l trimiteți altor patru persoane cărora le doriți binele. Început în 1729 în Flandra, de către un vestit cărturar, acest lanț trebuie să facă de trei ori ocolul pămîntului. Iar cine-l va rupe, va fi lovit de o nenorocire groaznică. Luați seama la ceea ce vi se va întîmpla în a patra zi de la primirea lanțului. Dacă veți trece mai departe scrisoarea, veți avea în ziua aceea o mare bucurie."

În timp ce tramvaiul — același număr cu care plecam „în oraș" pe cînd mai stăteam încă dincolo de barieră — mă ducea spre locurile unde m-am născut și am copilărit și pe care aproape că le uitasem, gîndul nu-mi era la cartierul pe care-l voi revedea, nici la ultimul adio de la bunica, ci numai la fițuica aceea, la textul său naiv, dar hipnotizant. M-am pomenit repetînd: „Lanțul din Flandra — lanțul fericirii trebuie să facă de trei ori ocolul pămîntului... Cine-l va rupe va fi lovit de o nenorocire groaz-

nică..." Apoi îndată m-am întrebat cu neliniște: cine, cine a ticluit, cine răspîndește acest text, acest „lanț al fericirii"? Că nu l-au aruncat nemții din avioane, e sigur. Cu atît mai rău însă, căci dacă nu-i opera lor, înseamnă că este a unui dușman care se află printre noi. A unui dușman? Sau a cuiva care dorește ca în aceste zile, cînd totul în jur se destramă și se năruie, oamenii să-și întindă mîinile, să se unească, formînd un lanț pe care nimic să nu-l poată rupe? Dar atunci, de ce acest text nebulos, mistic, în locul unor vorbe simple, din inimă, vorbele zilelor noastre, de ce această amenințare: „Cine-l va rupe va fi lovit de o nenorocire groaznică..."? Nu, nu se poate. Admit că acela care l-a copiat și mi l-a strecurat sub ușă e un om care și-a pierdut cumpătul, dar cel care l-a compus și l-a pus întîi în circulație este negreșit un dușman. Și acest dușman stă prin apropiere. Poate chiar la noi în bloc... Că doar cineva s-a furișat noaptea, sau în zori, prin coridoare, ca să bage foile pe sub uși? Acela care s-a oprit ținîndu-și răsuflarea în fața ușii mele, trăgînd cu urechea să-mi audă pașii, acela care mă amenință: „Cine va rupe lanțul va fi lovit de o nenorocire groaznică", este un dușman sau un trimis al dușmanului, sau un om care și-a pierdut cumpătul. Și e un dușman inteligent, pregătit, el a înțeles că în aceste zile pline de orori și zguduiri neașteptate, cele mai multe șanse de a atinge ținta le au tocmai asemenea expresii nebuloase, amenințări nedefinite și făgăduieli tot atît de vagi. Cine să fie, deci, auto-

rul acestui răvaş? Azi mi s-au adus patru exemplare, cu al meu — cinci... Aşadar, cinci oameni au rupt „lanţul fericirii". Dar cine ştie cîţi îl mai copiază, chiar în clipa asta, cîţi răspîndesc acest petic de hîrtie, al cărui text misterios zăpăceşte minţile? Şi asta nu numai la noi, dar şi în alte blocuri, poate în tot Leningradul, căci „lanţul" circulă de mult — primisem unele informaţii — şi azi dimineaţă a ajuns la noi, şi-a zăngănit zalele ruginite la uşa mea. Se va discuta, cred, şi despre asta la comitetul raional... Eu una voi spune că nu-i de nici un folos să păstrăm tăcerea în privinţa acestui răvaş. Dimpotrivă, trebuie să povestim despre el la adunări, sau în adăpost în timpul alarmei, să-l citim cu glas tare, ba chiar... să-l ridiculizăm. Pe apelurile afişate în tot oraşul stă scris: „Duşmanul e la poartă". Va trebui spus: „Duşmanul e la uşă". E mai tare. Să-l prindem de mînă cînd strecoară sub uşi sau pune în cutia de scrisori această proclamaţie ticluită în termeni nebuloşi şi mistici. Iar dacă se va dovedi că nu e un duşman, ci un om care s-a zăpăcit, care şi-a pierdut cumpătul, va trebui să i se explice....

Eram atît de cufundată în aceste gînduri, încît n-am observat că tramvaiul se oprise de mult. M-a trezit strigătul răstit şi nerăbdător al taxatoarei:

— Ei, tovarăşă! Ce aştepţi? Coboară!

M-am uitat pe fereastră: ne oprisem lîngă uzina „Lenin", fostă Semiannikovski.

— Mai am o stație.

— Da ce, ești surdă? N-auzi tunurile? Bombardează artileria! Dă-te jos. Adăpostul e peste drum, în clădirea de colo...

Am sărit de pe platformă. Intr-adevăr, sus de tot obuzele treceau cu un vîjîit sfîșietor și explodau undeva înaintea noastră, în direcția bulevardului Palevski. Iar în capul bulevardului Schlüsselburg, drept ca o linie, stăruia un zid de nori rotunzi, argintii și deși, de după care se auzea ceva ca un clocot și ca un ciocnet de obiecte rostogolite, de-ți venea să crezi că într-un ceaun enorm fierb niște cartofi uriași, de fontă. „Se bat acolo... O fi o luptă pentru uzina Murzinka... Sau poate pentru fabrica tatii?“ Cu un urlet prelung trecu chiar deasupra capului meu un obuz, iar după cîteva clipe bubui explozia — iarăși undeva pe bulevardul Schlüsselburg, unde locuisem pe vremuri... „Dar dacă ăsta a nimerit în casa noastră?!“ Gîndul m-a făcut să îngheț. M-a cuprins o dorință atît de arzătoare să mai văd *măcar o dată* casa noastră, și pe bunica, și pe ceilalți ai mei, am simțit o strîngere de inimă atît de puternică încît, uitîndu-mi frica, am pornit aproape alergînd pe bulevardul Palevski și, fără să-mi încetinesc pașii, mi-am scos din cutia măștii de gaze cele două permise oficiale, ca să le am la îndemînă: unul îmi dădea dreptul să circul pe străzi și în timpul alarmei aeriene, celălalt era un „permis de liberă trecere spre linia frontului, din orașul Leningrad și înapoi, pe jos sau cu orice mijloc de transport“.

Cu amîndouă hîrtiile bine strînse în mîna dreaptă și cu stînga lipită de inimă, alergam spre casa în care mă născusem, unde mi s-a dezvăluit lumea, unde am cunoscut prima iubire și chemarea poruncitoare a revoluției, spre casa din care am plecat la vîrsta de douăzeci de ani, disprețuind-o, pe ea și pe toți aceia care o locuiau, pentru „esența lor mic-burgheză", spre casa pe care aproape că o uitasem — alergam în mugetul fioros al obuzelor, gîfîind și sfîrșindu-mă de durere la gîndul că poate nu voi apuca s-o mai văd o dată. O dată! Măcar o singură dată...

Casa era neatinsă!

FLORI FARA DE MOARTE. M-am oprit o clipă în fața casei, în fața plopului falnic, tovarăș nelipsit care în toți anii adolescenței mă privise pe fereastră și care spre dimineață părea totdeauna albastru, în fața portiței șoldite ce da în grădiniță. Casa era neatinsă, dar ce mică se făcuse! Mai mică decît atunci cînd ne-am întors de la Uglici. Dar n-a pățit nimic! Ce-i drept, căsuța de peste drum, și ea din lemn, era răscolită toată, dar înțelegeai îndată că asta nu se întîmplase adineauri și nici cu cîteva ore în urmă, pentru că nu se vedeau nicăieri flăcări și dinspre dărîmături venea un miros de cenușă rece. Obuzele vîjîiau mereu și cădeau undeva prin apropiere. Deodată pămîntul se cutremură — explodase o bombă nu departe de locul unde mă aflam. Și numaidecît sirenele prinseră a urla isteric, ca niște vrăjitoare, de ți se făcea

rău, şi iarăşi căzu o bombă cu un vîjîit prevestitor de moarte, iar norii argintii ce se ridicau mai departe, ca un zid, începură a colcăi și mai tare. Cînd, în sfîrșit, mi-am putut trage sufletul, mi-am amintit că venisem să-mi iau adio de la bunica-mea care era pe moarte, şi am intrat în casă.

...Iată-mă în camera pe care o ţineam minte din copilărie. Oglinda cea mare, așezată între ferestre, nu mai reflecta nimic, învăluită într-o ceață ce n-avea să se mai risipească nicicînd: murise. Era lumină în cameră — o luminau norii aceia argintii care gîlgîiau sinistru. Intunecată era numai icoana uriașă a sfîntului Nicolae-făcătorul de minuni, care atîrna într-un colţ și de care ne temeam straşnic în copilărie. Cu ea mi-am făcut debutul ca „iconoclastă", înainte de a intra în comsomol. În fața cuviosului Nicolae ardea o candelă roșie, din care pricină chipul smolit, sever și trufaș al bătrînului, desprins din întunecimea fondului, cu mitra de pe cap aidoma unui paraclis, părea şi mai neînduplecat, şi mai cadaveric; ficușii, pe care prinsesem o ură năprasnică tot în perioada „iconoclastiei", crescuseră enorm, îşi întindeau ramurile și păreau vii şi sfidători. Simţii unul din mirosurile cele mai uitate — mireasma pură și tristă de tămîie. Am văzut şi înregistrat toate acestea într-o clipită, pentru ca abia în cea următoare să percep ce era mai deosebit: liniştea neobişnuită, aproape solemnă, care domnea în odaie și patul cu bunica muribundă, mîndră în neasemuita ei simplitate. Mătușa Varia, cu pă-

rul ascuns sub năframa de soră, cu cruciuliță roșie la mijloc, stătea la picioarele patului — mătușa Varia lucra tot la spitalul Aleksandrovski sau mai precis Proletarski, redevenit din primele zile de război spital militar, iar în ultima vreme — linia frontului apropiindu-se — spital de campanie.

Cînd am intrat înăuntru, ea s-a apropiat de mine, calmă ca întotdeauna, m-a sărutat cu duioșie și mi-a spus cu glas domol:

— Încă nu și-a pierdut cunoștința. O să-i pară bine că ai venit.

Mi-am tras, mașinal, basmaua de pe cap și m-am apropiat de patul bunicii. În clipa aceea, o explozie formidabilă a zguduit căsuța șubredă și candela roșie din fața sfîntului impasibil a prins a se bălăbăni. Mătușa Varia s-a ridicat în vîrful picioarelor și i-a oprit legănatul. Bunica sta culcată cu capul între perne. Era legată cu o băsmăluță albă, ca femeile de la țară. Fața îi era cît un pumn, mică și zbîrcită de tot, ochii se duseseră în fundul capului, dar priveau lucizi și senini, scînteietor de vii. Cel mai mult m-au impresionat mîinile ei încrucișate pe piept: păreau monstruos de mari, atît de noduroase și bătucite îi erau degetele, atît de groase erau vinele albastre ce se încolăceau pe ele. Erau mîinile unei femei care din cei optzeci și șapte de ani trăiți muncise optzeci în cap, mîinile unei mame care a adus pe lume, a alăptat, înfășat și crescut patrusprezece copii și nu mai știu cîți nepoți, ba chiar și strănepoți și multora din ei le-a supraviețuit, i-a înmormîntat și tot cu mîi-

nile astea le-a închis ochii și a aruncat primul pumn de țărînă peste sicriele lor. Priveam chipul ei micuț, gata să se stingă, ochii în care licărea viața și mîinile ei uriașe cu o înfiorare pe care n-o mai încercasem, aproape cu frică, și m-am gîndit că, de cînd mă știu, nu i-am făcut măcar o bucurie bunicii care are astfel de ochi, astfel de mîini, nici măcar nu i-am spus vreodată o vorbă bună... Cum de-am putut? Mi-am amintit cum mă ducea la baie — mă așeza într-un ciubăr cu „apșoară rece", sorbea cu un sărut săpunul usturător ce-mi nimerea în ochi, iar cînd isprăveam, îmi cumpăra de la poarta băii o roșcovă neagră și dulce — o bunătate! — sau îmi dădea o cană cu cvas acrișor. Iar eu? Ce-am făcut eu pentru ea, pentru mătușa Varia, pentru tata? Nimic. Nu-mi era gîndul la ei și nici nu aveam timp: primul cincinal, șantierele udarnice, însușirea teoriei, viața personală — făurirea unui cămin al meu — ah, într-adevăr, nu-mi era gîndul la ei, nu-mi era și pace! Construiam societatea nouă, iar bunica și mătușa îi tot dădeau zor cu veșnicele lor „onomastici" și alte aiureli mic-burgheze...

Bunica se afla parcă într-o stare de semiconștiență; și după ce m-am așezat lîngă ea, continua să se uite țintă la perete.

— Mamă! a strigat tare mătușa Varia, ca să-i atragă atenția. A venit Lialia să-și ia rămas bun de la matale.

Ochii i-au strălucit cu mai multă vioiciune, mîinile uriașe i s-au mișcat.

— Varka, de ce ai plecat de la spital acum, cînd e nevoie de tine acolo? a dojenit-o bătrîna.

— Îmi ține cineva locul, s-a dezvinovățit, supusă, mătușa Varia, și a repetat: A venit Lialecika. O vezi?

Bunica a întors capul spre mine și a rămas mult timp astfel, tăcută, privindu-mă cu o dragoste și o duioșie nespusă...

— Lialecika... nepoțica mea cea dintîi... Știu că nu crezi în dumnezeu... Ești comsomolistă... Dar uite, vreau totuși să te blagoslovesc. Nu mi-o iei în nume de rău, nu?

— Nu, bunicuțo.

O nouă explozie a zgîlțîit bătrîna noastră casă, în timp ce bunica mă binecuvînta încet, cu mîna-i noduroasă, care părea la vedere grea ca de fontă, dar o simțeam pe cap atît de ușoara. Mi-am lipit buzele de mîna aceea din care și pierise căldura.

— Așa... a șoptit ea încet de tot, dar limpede, bine că am mai apucat să-mi văd una din nepoate. Da Musia, unde-i Musia?

— E la Moscova, bunicuțo...

— Și la Moscova... se bombardează?

— Și acolo, bunicuțo...

— Moscova încotro e? In ce parte?

Fără să înțeleg prea bine ce dorește, am arătat la întîmplare peretele unde era patul.

— Acolo, bunicuțo.

S-a întors puțin spre perete, mîna-i uriașă și trudită s-a ridicat din nou, apoi, mișcîndu-se încetișor, a schițat o cruce mică, atît cît îi mai

îngăduiau puterile, în timp ce buzele-i s-au mișcat ușor, în șoaptă abia simțită:

— *M*întuiește, doamne, pe roaba ta *M*aria și mîndra-ți *M*oscovă, orașul de scaun...

Un simțămînt nou se înfiripa și creștea în mine ca o văpaie care se încinge:

„Uite cum moare ea: calm, solemn... Își ia rămas bun, binecuvîntează... Cu atît mai poate lua parte la război. E ultima ei faptă pe lumea asta. Nu e o moarte, ci săvîrșirea de pe urmă. Se stinge așa cum știu să moară rușii, mai bine zis se duce — plină de osîrdie pînă la capăt, înțelegînd totul. Și toate acestea n-au nici o legătură cu dumnezeu. Dar nici una! Se spune că pe patul de moarte, Pavlov se analiza mereu și dicta unui asistent tot ce simțea. Cineva a ciocănit la ușă și a dat să intre, dar profesorul a spus: «Pavlov e ocupat — Pavlov moare». Era un geniu al omenirii, iar bunica mea, o neștiutoare... De ce neștiutoare? Oare a te trudi, a iubi, a iubi nemăsurat, a iubi astfel încît în ultimele tale clipe să te gîndești încă la ai tăi, la patria ta — nu înseamnă să atingi cele mai sublime piscuri ale spiritului? Prin urmare, Pavlov — un geniu — și bunica mea au întîmpinat la fel moartea, fără frică, gîndul fiindu-le mereu la viață și închinîndu-și ei ultimele lor fapte... Dar asta nu e moarte, ci sfidare. O sfidare aruncată morții care bîntuie în jur, morții năpustite asupra noastră. E o moarte de ostaș. Dar noi nu murim oare tot astfel? Noi, cei de aici, care ne aflăm sub ploaia de obuze, sau cei care luptă în mijlocul norilor colcăitori? Ba da! *M*oartea nici

n-o băgăm în seamă, ne gîndim numai la viață. O dată ce-i așa, înseamnă... înseamnă că nici nu există moarte și nu trebuie să te temi de ea nici atîtica. Să fie adevărat că nu există moarte ?"

Gîndurile îmi roiau fugărindu-se și încălecîndu-se. Mașinal, mi-am tras mîna dintre palmele tot mai reci ale bunicii, ca să-mi întreb ceasul-brățară. „Sînt așteptată în bloc, de acolo trebuie să fug la comitetul raional, pe urmă la radio..." Mi-a surprins gestul și mi-a zîmbit cu bunătate, cu ușoară îngăduință, cum zîmbește un om în toată firea de boacăna unui copil.

— Du-te, Lialecika, du-te, scumpo, a șoptit ea duios... Nu trebuie... să mă aștepți...

— Iartă-mă, bunicuțo, am răspuns, de parcă nu ne-am fi despărțit pentru totdeauna, ci pînă mîine, știi, într-adevăr trebuie să fug, înțelegi...

— Înțeleg tot, nepoțico, fetița mea. Du-te. Du-te !

ZIUA PISCURILOR. „NU IA EL GUJOVO!" Ieșind în curte am aruncat o privire spre grădină — era minunată în găteala ei de aur sumbru. Crescuse iarăși deasă și umbroasă, după ce, în timpul războiului civil, fusese aproape toată doborîtă. Deasupra grădinii obuzele vîjîiau fără încetare — focul fusese mutat mai departe. Gîndurile mele țîșneau tot mai închegate și mai semnificative.

Auzii deodată o voce cunoscută:

— Lialețka !

Avdotia, Dunia noastră, venea spre mine. Într-o mînă ținea o cazma, iar în cealaltă o legăturică plină cu de-ale gurii. Pe cap se legase cu o basma albă ca neaua.

Fericită, îi fugii în întîmpinare.

— Dunia, Dunecika ! Ce bine-mi pare că te-am întîlnit ! Hai, povestește, cum o mai duci ? Unde lucrezi ?

— Unde vrei să lucrez ? La tranșee, îmi răspunse Dunia cu fața luminată de zîmbet. Acolo mă duc. Mă vezi ? Mi-am pus o basma albă

— Văd, ei, și ce-i dacă-i albă ?

Iscodind cu privirea spre grădina aurie, șopti cu un aer misterios și atotștiutor :

— Stai să vezi. Acu trei zile, a aruncat neamciul niște manifeste în care scria așa : „Dacă vă puneți pe cap basmale albe, n-am să bonbardez". Atunci noi, la fabrică, țe-am hotărît ? Ia să le punem albe !

— Bine, Dunia, da unde v-a fost capul ? Asta înseamnă că vă predați ! Nu pricepi ?

— Fugi de-acolo ! Țe vorbă-i asta — să ne predăm neamciului ? Noi vrem să-l *tragem pe sfoară*. Cînd o vedea că femeile și-au pus basmale albe, n-o să mai bonbardeze, iar noi o să putem da zor la săpat. De-aia, încelegi ? Că te zăticnește de la lucru cînd se pune el cu tunurile și cu bonbele. Aflǎ că săpăm niște gropoaie, cît toate zilele, să-și rupă diavolul amîndouă pițioarele cînd o pica în ele.

Își potrivi demnă basmaua cu care se pregătea să „tragă pe sfoară" dușmanul și adăugă cu un oftat :

— Cum îi răpunem pe nemci, cum plec la Gujovo și acolo mi-oi pune basmaua ațeia, știi care? Cu două fețe! O mai ții minte? Niți n-am înnoit-o. O păstrez pentru Gujovo.

— Dunia, spusei fără să mă gîndesc, știi că Gujovo l-a luat neamțul... Și Pskovul la fel.

Mă privi de sus, aproape cu dispreț, cum te uiți la un bețiv care vorbește într-aiurea.

— Nu, replică Dunia fără să se tulbure. Ține ți-a spus asta, Lialețka, să știi că-i un prost și-un minținos. In vetii vețililor n-o să ia neamciul Gujovo al nostru. Bădița țe crezi că păzește?

Simții crescînd în mine văpaia neînfricării și a hotărîrii de a rezista. Ințelesesem într-o străfulgerare: „Firește! Gujovo al Duniei nici nu poate fi luat. Adică luat de tot. Acest Gujovo cu codrii plini de spaime, cu cai care sar la om și-l mușcă, cu gîște furioase și mai ales cu bădița — cu acel bădiță voios, blînd și care nu se teme de nimic, nu-l ia neamțul în ruptul capului. Și nici Leningradul... Nu, hotărît nu! Tot ce se întîmplă acum e *trecător*, e ca un vis rău. Vom rezista, desigur... Iar dacă va veni sfîrșitul — vreau să spun sfîrșitul meu, fie! Căci sfîrșitul tot nu există!“

— Olga, auzii deodată glasul tatii.

Mă întorsei fericită la această chemare. Tata dădu buzna pe portiță și străbătu aproape alergînd curticica. Purta același raglan ponosit care părea o fustă cum poartă țărăncile. Ghicii după privirea voioasă a ochilor săi albaștri și după glasul mult întinerit că și pe el îl stăpînea același simțămînt înviorător de împotrivire, care în-

lătura gîndul unei pieiri, deși aceasta părea aproape de neocolit.

— Ai fost la bunica? mă întrebă din fugă. Aha, foarte bine. Abia am reușit să fiu liber și eu cîteva minute. Sînt orele mele de consultații. Așteaptă-mă, nu stau mult. Pînă la Schlüsselburg avem același drum. Ce stați aici ca niște proaste? se răsti el deodată la noi. Băgați-vă barem după șură. Cînd v-o nimeri o ghiulea, praf vă face.

Mie îmi era totuna dacă mă va nimeri ghiuleaua sau nu, cu toate că de obicei, pînă atunci, mă cuprindea o spaimă groaznică în timpul bombardamentelor aeriene sau de artilerie — ca organizator politic, nu mă duceam în adăpost — o spaimă atît de mistuitoare, încît, după încetarea alarmei îmi simțeam — undeva jos de tot — numai tălpile, ca două sloiuri de gheață, iar sus, obrazul — la fel de rece. De parcă n-aș fi avut nici trunchi, nici brațe.

Acum, însă, eram liniștită.

— Hai, sărută-mă, Lialețka, spuse Avdotia apropiindu-și de buzele mele fața ei cu obrajii moi pe care era zugrăvită bunătatea. Să fii cuminte, mă sfătui ea, nu asculta toate mințiunile, ferește-te de bonbe și la o adică bagă-te în masca de gaze! Așa ne-a învățat șeful!

Dădu să plece, dar după cîțiva pași întoarse capul și adăugă mîhnită:

— Știi, tot n-am învățat să țitesc, niți să scriu. Dar să mă bată dumnezeu de n-oi învăța cînd s-o sfîrși războiul ăsta.

Schiță o mișcare amenințătoare cu cazmaua la adresa nu știu cui și ieși pe portiță legănîndu-și șoldurile zdravene de care i se lovea, în ritmul pașilor, salvatoarea mască de gaze.

Mă pufni rîsul, căci îmi adusei aminte cum ne învăța un instructor, la „Elektrosila", să aplicăm măsurile de apărare antiaeriană : „În cazuri urgente de alarmă aeriano-chimică — cum procedăm ? — răcnea el. Unu! Îmbrăcăm masca de gaze. Doi! Îmbrăcăm cizme cu caracter de cauciuc!"

Ieși din casă tata, grav, cu cascheta în mînă.

— Cu cîtă demnitate se duce mama-soacră, rosti el pătruns, veșnică pomenire...

Apoi scutură cu încăpățînare din cap, ca și cum voia să alunge un gînd apăsător, și zîmbind cu o sfidare pe care o înțelegeam foarte bine, îmi spuse :

— Ei, și acum să mergem, fetico. Parcă s-a mai potolit.

Și o luarăm la picior pe bulevardul Palevski, pe trotuarul podit și acum cu bîrnele de lemn de pe vremuri și, voioși amîndoi, plini de hotărîrea de a ne împotrivi pieirii, vorbeam mai mult în monosilabe, într-un stil telegrafic, greu de reprodus.

Tata mă privi cu coada ochiului și întrebă :

— Comisar, ai ?

— Cam așa ceva... Organizator politic. Mai lucrez și la radio. În diferite secții. Inclusiv și la contrapropagandă. Și la „Vitrinele TASS".

Mă străduiam să vorbesc pe un ton cît mai nepăsător, dar nu reușeam să-mi ascund nici

bucuria, nici mîndria: căci pentru mine el tot mai era *tăticul*, căruia îi cam știam de frică, și uite, acum mergeam pe stradă, în plin bombardament, ca o egală a acestui om care luase parte la două crîncene războaie.

Da, a luat parte la două războaie! Cel dintîi — cu împăratul Wilhelm. Fotografia împăratului o văzusem pe vremuri în revista „Niva": avea doi ochi zgîiți și două mustăți fioroase, ale căror vîrfuri, în chip de sulițe, i se ridicau pînă sub ochi; era cu casca pe cap. Vîrful căștii se înălța tot în chip de suliță, ca și mustățile. Într-un rînd, cînd trenul sanitar staționa prin apropiere, la Suvalki dacă nu mă înșel, tata a venit pentru cîteva zile și ne-a adus o cască din asta nemțească, să ne jucăm. Avea un vîrf ca o suliță, iar vulturul hidos care o împodobea își căsca fioros pliscul și-și arăta ghearele, gata să sfîșie. Casca puțea de-ți venea rău, a acru, a stătut. Ziceam că miroase a război! Nu ne-am jucat cu ea nici eu, nici Musia. Nici măcar nu ne-am pus-o pe cap, să vedem cum ne vine. Ne-am uitat numai puțin la ea și, scîrbite, am ascuns-o încetișor după sobă.

Apoi tata s-a luptat cu albii, în sudul țării — cu Vranghel, cu Kaledin, cu Krasnov. A fost comandantul trenului sanitar „Vulturii roșii", iar mai tîrziu, după ce ne-a adus din Uglici la Petrograd, a însoțit trupele noastre — care nu pregetaseră să treacă pe gheața subțire pentru a lichida rebeliunea contrarevoluționară din Kronstadt — dînd îngrijirile trebuitoare răniților (tata era un desăvîrșit chirurg de front); iar acum,

mergeam pentru întîia oară alături de el, ca egala lui, ba mai mult, mergeam ca doi soldați. Și tocmai de aceea îi înșirasem — așa, ca între altele, dar fără să uit nici una, toate funcțiile mele ostășești.

— Au mai vrut să mă ia și la un ziar militar, adăugai, dar n-am primit, și așa abia pridideșc.

Tata pufni pe nările-i rotunde și-și împreună sprîncenele — semn de ciudă la el, ori de mare supărare.

— Hm, da... Pe niște mucoase ca tine vă cheamă, dar pe mine n-au vrut să mă ia.

— Unde să te ia?

Îmi răspunse după o clipă de tăcere.

— Am cerut să mă ia în miliția populară. In glasul lui ca de copil care se simte vinovat mocnea atîta mîhnire, încît pînă și inima mea, cabrată ca un cal nărăvaș, se opri: am înțeles că tata, care luptase în două războaie, *mă pizmuiește*.

— Ți-ai pierdut mințile, zău așa! îl dojenii cît mai sever. La vîrsta ta, cu inima ta, ce să cauți în miliție?

— Ha! sări el arțăgos. Tot așa mi-au răspuns și tovarășii tăi de acolo. Doctore, mi-au zis, treaba dumitale e să vezi care om e bun și care nu e bun pentru armată și miliție. Atît. Auzi!... Dar vreau și eu să plec cu miliția populară. Să spună asta unui chirurg de spital de campanie! Crede-mă că n-aș fi fost de prisos în miliția teritorială. Cît despre tovarășii tăi, sînt toți niște birocrați. Da, da! Birocrați!

Este locul să amintesc că din ziua în care am părăsit, împotriva voinței sale, casa din cartierul Barierei, tata considera „ale mele“ și partidul, și istoria lui, și toate biruințele, și toate lipsurile noastre. Zicea: „Pare-se totuși că o să iasă ceva din cincinalul tău...“, sau: „Poftim, iar au sărit peste cal tovarășii tăi“. Intr-un cuvînt, totul era „al meu“ și pentru toate eu trebuia să-i dau tatii socoteală. Uf! Ușor nu era.

Iată că și acum îmi găsea nu știu ce vină, mie și nu altcuiva, mă pizmuia și se indigna — ce absurd! — că nu vor să-l ia în miliția populară, pe un bătrîn ca el! Dar și invidia lui, și indignarea nu făceau decît să crească, să întregească bucuria frenetică, ideea de nemărginită libertate și lumină pe care le simțeam în inimă.

Ajunserăm cu același pas grăbit în bulevardul Schlüsselburg și ne oprirăm la colț. Pînă nu de mult, acolo, la dreapta, se afla o vespasiană; era făcută din tablă ondulată tăiată mai sus de pămînt, astfel că vedeai picioarele cetățenilor dinăuntru; acoperișul ei imita perfect o cască germană cu vulturul în față și sulița în vîrf. Vespasiana fusese construită de negustorii „patrioți“ din cartierul Barierei în al doilea an al primului război imperialist. Mai țineam minte că peste drum, pe stînga, tot pînă nu de mult se afla și o altă „instituție“ — una comercială: un fel de tejghea șubredă sau, mai bine zis, tarabă, făcută din scînduri și avînd un umbrar tot din scînduri, ținut de două șipci, care tremura la cea mai mică adiere. Sub acest acoperămînt nesigur, se adăpostea un bătrînel, moș Grișa, care din primele

zile ale n.e.p.-ului își construise acest „magazin" și se îndeletnicea cu vînzarea caramelelor. În fiecare dimineață, în drum spre școală, îl întrebam:

— Moș Grișa, cît costă azi o caramea?

— Azi le dau cu două sute optzeci de milioane bucata, îmi răspundea el netulburat.

Era pe vremea inflației, cînd rubla scădea vertiginos. Și cît de plăcut și, la început, cît de straniu a fost cînd într-o bună zi miliardele și milioanele au devenit ruble și chiar copeici și au apărut primele monede de argint — ruble, jumătăți de rublă și grivne, monede de aramă de cinci copeici — mari și grele, și altele, micuțe, de un sfert de copeică. Pe cele de argint erau înfățișați un țăran și un muncitor îmbrățișîndu-se și scrutînd depărtările. Îndărătul lor răsărea soarele.

Acum, în colțul acela nu mai era nici taraba lui moș Grișa, nici closetul public cu acoperișul imitînd casca lui Wilhelm, dar o clipă mi s-a părut că le văd din nou, atît de vie fusese amintirea.

— Ei, cu bine, fetico! îmi spuse tata.

Tăcu puțin și întrebă încet:

— Nikolai ce face?

— Deh, la început, cînd l-au găsit inapt pentru serviciul militar, se chinuia groaznic. Și doar compania lor a acoperit retragerea trupelor tocmai de la Kinghisepp... Acum s-a mai înviorat. E la apărarea antiaeriană, colaborează la ziarul militar. Și, închipuiește-ți, a început să lucreze din nou la studiul „Lermontov și Maiakovski".

— Nu-mi place Maiakovski al tău, replică tata. Esenin — ăsta da.

— O să-ţi placă şi Maiakovski cînd ai să citeşti studiul lui Kolea. Iar după sfîrşitul războiului, vrea să înceapă o lucrare de mare amploare: „Cinci poeţi: Puşkin, Lermontov, Nekrasov, Blok, Maiakovski". E conceput extraordinar! A şi făcut o sumedenie de schiţe! Chiar şi acum, cînd nu e de gardă...

— Trebuie să plecaţi, mă întrerupse tata, ferindu-şi privirea. Trebuie să plecaţi de aici neapărat. Prin orice mijloace.

— Da tu de ce nu pleci? Ba mai vrei să te ia în miliţia teritorială...

— Hai, hai! se mînie el. In cărţile străvechi stă scris: „Vai de acela care va părăsi un oraş asediat".

— Foarte just. Aşadar şi noi...

— Cu boala lui, s-ar putea să nu reziste, strecură tata aproape printre dinţi, dar se întrerupse singur şi, scuturînd o dată din cap, exclamă vesel: Ne-am întins la vorbă şi avem treabă amîndoi! Multă sănătate, fetico.

Îmi atinse uşor umărul — nu mă sărută, nu-mi strînse mîna, nu mă îmbrăţişă — şi se îndepărtă aproape în fugă pe bulevardul Schlüsselburg, fără să întoarcă măcar o dată capul.

Şi asta nu era poză, nici autoconstrîngere. Pur şi simplu, ştia, ca şi mine, că nu putem pieri. O clipă am mai stat în loc, urmărind din ochi pardesiul său comic, umflat de vînt, şi îndreptîndu-mi privirile spre inima cartierului Bariera Nevei, unde era fabrica tatii, spitalul mă-

tușii Varia și turnătoria de fontă Obuhov — cea mai mare de dincolo de barieră, și unde se bolovăneau zid norii bucălați, de o frumusețe biblică, ca de la facerea lumii, în mijlocul cărora ceva clocotea și se rostogolea cu un zgomot și mai puternic ca înainte. Și cînd m-am uitat într-acolo, toată viața mi s-a așternut deodată în fața ochilor. Cu o repeziciune pe care cuvîntul nu poate să o aibă, îmi puhoiră prin suflet scene din viața mea și din viața patriei mele, amintiri despre fapte petrecute de mult, de pe cînd nu mi se deșteptase încă ținerea de minte.

Mai precis, nu-mi aminteam, ci *trăiam* ceea ce a fost, este și va fi. Aceste retrăiri izbucneau neașteptate, răzlețe, în crîmpeie și în același timp contopite, alcătuind un singur șuvoi — dar nu, aș compara mai degrabă acest ceva cu valurile puternice ale mării, care în sud se prăvălesc peste țărm udîndu-te din cap pînă-n picioare și simți revărsîndu-se asupra-ți un val de fericire copleșitoare, aproape dureroasă.

S-a spus mai de mult: Și timpul nu va mai fi. Credeți-mă, e adevărat. Știu cum poate să dispară timpul! În ziua aceea s-au adunat în mine, ca un mănunchi de raze, timpul tot, existența toată. Ce încîntare simți cînd se prăbușesc stavilele dintre ființă și neființă, dintre artă și viață, dintre trecut, prezent și viitor! Cît de fragile și de convenționale fuseseră, cît de lesne am izbutit să mă bucur de *toată viața dintr-o dată,* de întreaga ei poezie și întreaga ei tragedie, atunci cînd stam acolo, la marginea vieții, pe bulevardul Palevski, colț cu Schlüsselburg, între

umbrele construcţiilor stupide ale trecutului, într-un moment cînd tunurile mai conteniseră.

Ca o undă de eter
Se scurgea azurul prin vine...

In secunde, ba chiar în fărîme de secunde încăpea viaţa toată. Mie însă îmi trebuiesc, pentru a le reda, pagini peste pagini. Acele momente din viaţa mea ţîşneau brusc şi nu le voi căuta, retrospectiv, o explicaţie. N-aş putea să explic, bunăoară, de ce urmărind cu privirea silueta tatei, care se micşora şi se topea în depărtare, şi gîndindu-mă că el se duce la fabrică, mi-am amintit că acolo mi s-a *tipărit* pentru întîia oară o poezie şi poezia vorbea despre Lenin. Lenin! Un val de căldură şi lumină fără seamăn m-a cuprins.

LENIN. Lenin a pătruns în conştiinţa mea din fragedа-mi copilărie, din perioada cînd Gujovo — satul Duniei — ajunsese un vis ce mă stăpînea toată, din perioada primului contact cu versurile lui Lermontov despre frunza de stejar şi stînca singuratică, din răstimpul acela de umbre confuze, ca în ceasul premergător zorilor, cînd basmul se împleteşte cu realitatea şi îţi ajunge o aluzie cît de vagă pentru ca închipuirea să făurească o legendă în care tu însăţi să crezi.

Tata era pe front — războiul cu Wilhelm nu se mai sfîrşea — şi după ce a fost o dată în permisie — atunci cînd ne-a adus casca — n-a mai

venit și aproape că nu mai țineam minte cum arăta la față. Era vară. Locuiam în Finlanda. Mireasma de cetină și rășină încălzită plutea peste tot, îngînîndu-se pe malul mării cu mirosul gingaș, subtil al nisipului încins. Surprindeam șușotelile neliniștite ale celor mari.

— La Petrograd a fost o manifestație strașnică. Muncitorii din fabrici și uzine au ieșit pe străzi...

— Se spune că pe Nevski a fost ceva nemaivăzut, mai ales spre Sadovaia... Și toți cu steaguri roșii ! Mii și mii de oameni !

— Lenin i-a ridicat...

— Muncitorii din fabrici și uzine l-ar urma pe Lenin pînă la capătul pămîntului. Și cei de la turnătorii sînt alături de el.

— Cică a venit din Germania într-un vagon plumbuit ?!

— Doamne-dumnezeule ! Să-ți pui viața în primejdie pînă acolo ! Să treci acum prin Germania ! Groaznic !

— Dar gîndiți-vă că nimic nu l-a oprit. Ar fi înfruntat orice, numai să se afle cît mai repede alături de muncitorii din Petrograd.

Și așa a pătruns Lenin în închipuirea mea — un om de o cutezanță fabuloasă, neînfricat, „pe care muncitorii l-ar urma pînă la capătul pămîntului". Îi vedeam deseori pe muncitori revărsîndu-se puhoi pe poarta larg deschisă a fabricii unde lucra bunicul. Erau mulți și deasupra lor plutea un tumult neîncetat. Cum o fi oare cînd toți muncitorii îl urmează pe un singur om, pe Lenin ! Și merg, merg... Turnătoriile s-au ridicat

și ele — nu-mi prea închipuiam cum vine asta — ca să-l urmeze pe Lenin. Serile, se vedea prin ferestrele casei noastre vîlvătaia pîlpîitoare și mohorîtă ce stăruia veșnic deasupra lor. Ceva greu, uriaș, bufnea acolo, atît de tare uneori că se auzea și în casă. Și toate acestea s-au ridicat pentru a-l urma pe Lenin — și acel ceva care bubuie, și izvorul luminii aceleia sîngerii, tremurătoare... El, Lenin, a străbătut Germania, țara unde domnește Wilhelm, împăratul cu mustățile fioroase, care poartă pe cap o cască cu vultur și suliță, și unde mai trăiesc încă un milion de nemți nesuferiți, la fel de mustăcioși, cu care se războiesc tăticu și toți soldații. Și totuși lui Lenin nu i-a păsat, nu i-a fost de loc frică să treacă prin această țară, și cum încă? într-un „vagon plumbuit“ — trebuia să ajungă neapărat la muncitorii de dincolo de Bariera Nevei, de la fabrica lui bunicu, de la turnătoria Obuhov unde lucrează nenea Șura.

Pe urmă a izbucnit ca o flacără, dintre amintiri, noaptea cînd, înspăimîntată de moarte, mă ghemuiam în Dunia și priveam geamurile de la ferestrele camerei noastre care se coloraseră într-un trandafiriu sclipitor — semn că ardea undeva prin apropiere — iar eu de nimic nu mă temeam atît de tare ca de foc... Tremuram mărunt, ca scuturată de frig, pe cînd Avdotia, care nici ea nu-și mai putea lua ochii de la una din ferestrele învăpăiate, îmi șoptea strîngîndu-mă la piept:

— Nu trebuie să-ți fie frică, Lialeṭka, liniștește-te... Arde la ţirca de poliție... Iar s-au răzvrătit

munțitorii de la fabrica lui bunicu... Nu le e destul că l-au răsturnat pe împăratu, au trebuit să dea foc și la țircă. Hai, nu te teme, e departe, nu-i niți o primejdie să ne pomenim cu vreun tățiune.

Circumscripției de poliție de pe Palevski, colț cu Schlüsselburg — acolo unde s-a instalat mai tîrziu cu caramelele sale moș Grișa, nepmanul mărunt — i-au dat foc, nu știu de ce, nu în februarie, ci în octombrie 1917. A doua zi dimineață, ne-am dus cu mama pînă acolo și am văzut dărîmăturile încă fumegînde și autocamioanele care goneau pe Schlüsselburg, pline cu muncitori îmbrăcați în scurte de piele și cu marinari încinși cruciș cu benzi de mitralieră și rezemîndu-se toți de puști ; fundele mari, roșii, pe care și le prinseseră pe piept, fîlfîiau în bătaia vîntului.

Tot cartierul Bariera Nevei avea pe buze numele lui Lenin ; îl rostea împreună cu alte cuvinte frumoase, pline de vigoare: „decret", „Sovnarkom"[1], „revoluție" — și astfel, tot mai puternic, tot mai asemănător cu eroii legendelor, îl vedea copilăria mea.

Apoi am plecat la Uglici și acolo m-au dat la școală. Creșteam, învățam și am ajuns să știu, ca toți școlarii, că Vladimir Ilici Ulianov-Lenin este președintele Consiliului Comisarilor Poporului, că e conducătorul nostru, că el, Lenin, ne arată cum să-l batem pe Kolceak și pe toți ceilalți

---

[1] *Sovnarkom* (Soviet Narodnih Comisarov) — Consiliul Comisarilor Poporului. (N. t.)

blestemați de alb-gardiști, din pricina cărora suferim cumplit de foame, tremurăm de frig și creștem de mult fără tată. La noi se gîndea mereu, pentru noi se străduia Vladimir Ilici Ulianov-Lenin — și cîtă nădejde ne puneam noi în el!

Apoi a intervenit discuția surprinsă din întîmplare, pe cînd ne întorceam cu trenul de la Uglici la Petrograd. M-am trezit în zori, în vagonul acela sinistru, bîntuit de exantematic, și l-am auzit pe bătrînul care povestea despre centrala de pe Volhov, de unde „se va revărsa lumină asupra întregii Rusii", și care se construia din porunca lui Lenin. Puțin mai tîrziu, în faptul deceniului trei, în casa noastră veche, de lemn, de dincolo de Bariera Nevei, s-au aprins pentru întîia oară becurile cărora oamenii le spuneau „lămpile lui Ilici". Ca o forță uriașă, impetuoasă, ca o lumină imensă și blîndă — așa intra Lenin în inima celor din generația mea, încă de la o vîrstă fragedă. Pe măsură ce creșteam, imaginea pe care ne-o făurisem se întregea, mereu mai omenoasă, mai însuflețită, iar dragostea noastră pentru Lenin devenea la rîndu-i profund omenească — egală, firească și calmă, ca respirația unui om sănătos. Cît ne-am speriat cînd Lenin s-a îmbolnăvit! Împreună cu poetul, repetam, șopteam, conjuram:

Nor în albastru primăvăratic
Un afiș: buletinul guvernului.
Nu!
Nu!
Nu vrem!...

La școală ne pregăteam pentru a nouăsprezecea aniversare a sîngeroasei duminici din nouă sute cinci. Repetam de zor. Aveam în program o scenă evocatoare, recitări în grup, cor — cîntam „Vînturi vrăjmașe", „Răpus de robia cea cruntă" și altele. Ne pregăteam pentru spectacol de parcă urma să luptăm cu adevărat pe baricade.

„La baricade — pentru burjui nici o-ndurare" — nu cîntam, ci strigam noi. Cît am fi vrut să luptăm cu adevărat pe baricade, să ne dăm viața pentru revoluție! Războiul civil, care mai ieri își huruia vijelios „taceancele"[1], se mistuia acum în pălălaia incendiilor, în focurile de tabără, în înecăcioasele sobițe de tablă, meșterite cum o fi, și aiura în delirul exantematicilor. Războiul civil, din pricina căruia îndurasem foame și frig, noi îl vedeam acum aureolat de o frumusețe legendară și, uitînd că, orișicît, am participat și noi la el, îi invidiam pe aceia care avuseseră norocul să se nască la timp ca să lupte cu arma în mînă pentru Revoluție.

În schimb, la demonstrația împotriva lordului Curzon care se pornise să ne amenințe cu o nouă intervenție — deci iarăși foamete, iarna năprasnică de la Uglici, război — la această demonstrație ne-am dezlănțuit! Țîșnirăm pe poarta școlii purtînd o placardă pe care sta scris cu litere negre, înclinate, sloganul care se răspîndise prin tot cartierul: „Lordului netot — drept în bot". Și așa, din fugă, ne-am încadrat tocmai în puhoiul înfierbîntat al muncitorilor — țesători,

---

[1] *Taceancă* — căruță purtătoare de mitralieră. (N. ed.)

metalurgiști, torcătoare — care strigau și bocăneau ropotit pe caldarîm, în urletul alămurilor și învolburarea steagurilor și a basmalelor roșii... Noi am prins pe loc cadența și am mers mai departe cu coloanele, ca egali între egali. Clasa noastră, a doua „B“, a fost tare norocoasă, căci chiar în fața noastră înainta autocamionul pe care fusese urcat un coșciug lung, negru, și unde stătea și un tînăr muncitor, foarte chipeș — unul viu, adevărat — îmbrăcat cu o salopetă albastră și rezemîndu-se într-un par înfipt pieziș în capacul coșciugului. Pe platforma mașinii era prinsă o placardă bine întinsă pe care sta scris: „Vom țintui cu un par de plop stîrvul burgheziei mondiale“ [1].

Mergeam voinicește — nu mergeam, ci ne rostogoleam în rînd cu ceilalți — pe Schlüsselburg, lăsînd în urmă halele vechi, posomorîte, ale uzinei Semiannikovski, casele din scînduri și bîrne, din cartierul Barierei — mergeam tot înainte, spre oraș. Mînia și hotărîrea aprindeau flăcări pe chipurile nădușite, nespălate și înnegrite de praf — oamenii plecaseră să manifesteze așa cum se găseau la mașini. Pe bulevard mirosea a ulei de uns, a praf de filatură și, înnăbușitor, a grăsimi de la fabrica de stearină. Cînd treceam prin dreptul uzinei Semiannikovski, cineva strigă din camion: „Jos rechinii imperialismului!“, și atunci noi am izbucnit cu frene-

[1] Potrivit vechilor superstiții, leșul unei vrăjitoare trebuie străpuns cu un țăruș de plop, ca să nu se mai scoale din groapă. (N. ed.)

zie „Jo-o-os!“ şi am cîntat cît ne ţinea gura, fiecare din noi căznindu-se să zbiere mai tare ca celălalt :

Armata albă şi negrul baron
Vor să aşeze iar sfărmatul tron.
Dar din taiga şi pînă-n mări engleze
Armate Roşii vor veghea viteze!
Armata Roşie să strîngă tare
Baioneta în mîna ei aspră şi mare!
Da, toţi porni-vom cu inimi bărbate.
Voios ne vom bate
In ultima luptă pe viaţă şi moarte!

Am mai cîntat „Porniţi înainte, tovarăşi“ şi „Potop de lacrimi peste lume“, un cîntec despre drapel, cu un refrem răscolitor :

E sîngele nostru ce arde ca focul.
E sîngele tovarăşilor noştri pe el...

şi alte cîntece, şi iarăşi şi iarăşi „Internaţionala“, „Internaţionala“, „Internaţionala“ — „Hai la lupta cea mare, rob cu rob să ne unim!“ Şi — ca o minune — în ziua aceea fiecare cîntec nu era numai un cîntec, ci adevărul adevărat — şi despre mările engleze, şi despre faptul că sîntem gata să pornim la luptă — la drept vorbind noi nu intonam cîntece, ci dădeam glas inimilor noastre, noi toţi — şi muncitorii, şi şcolarii, şi învăţătorii care păşeau umăr la umăr cu noi.

Toate astea mi le-am amintit pe cînd mă întorceam în toamna lui patruzeci şi unu de la bunică-mea care trăgea să moară. Tocmai trecusem

de vechea noastră școală de cărămidă și mă apropiam de uzina Semiannikovski, cînd această amintire — nu, nu amintire, ci dorința vie, arzătoare, de a-mi da viața pentru Revoluție — acel fior sfînt pe care l-am simțit întîia oară în anii adolescenței, la manifestația împotriva lordului Curzon, m-a năpădit ca un val, contopindu-se îndată cu actuala mea stare sufletească, închegată din hotărîrea de a rezista, neînfricarea și siguranța unei nemărginite libertăți. Mi se părea că mai liberă n-aș putea să mă simt, dar acest simțămînt creștea în mine și în jurul meu, iar alte aduceri aminte (retrăiri ?) veneau să adauge verigă la verigă, verigă la verigă...

...Așadar, demonstrația (li se spunea pe atunci manifestații) împotriva lordului Curzon avusese loc în mai 1923. Lenin era bolnav. Dar iată că se apropia anul douăzeci și patru, ne pregăteam de o festivitate organizată în cinstea zilei de 9 ianuarie, și el tot mai era suferind, iar buletinele nu aduceau nici o știre îmbucurătoare...

Nu !
Nu !...
Nu vrem !...

...Moartea lui Ilici a marcat un hotar ; depășindu-l, generația noastră a intrat din copilărie direct în tinerețe, fără să mai treacă prin perioada șovăitoare și frămîntată a adolescenței... Am crescut dintr-o dată, toți, cu cîțiva ani, ne-am maturizat în ziua aceea năprasnic de geroasă, troienită și plină de chiciură, cînd cartierul muncitoresc Bariera Nevei l-a plîns pe Ilici

cu toate sirenele sale, ale turnătoriei de fontă, ale filaturilor şi ţesătoriilor — acelea care se ridicaseră la chemarea lui şi-l urmaseră în 1917 — a hohotit amarnic cu şuierăturile răsunătoare şi întretăiate ale locomotivelor. Plîngea în hohote Bariera Nevei ca o femeie rămasă văduvă, sau ca o mamă care-şi pierduse fiul, bocea în gura mare, copleşită şi pierdută — Bariera Nevei, durată din scînduri şi bîrne, îngropată sub nămeţii peste care se aşterneau umbrele serii. Bariera Nevei rămasă orfană.

Şi astăzi mai aud răsunînd din depărtarea a treizeci şi cinci de ani acest vaier funebru, cum n-a mai fost. Poate că în oraş, unde se vindeau, ca totdeauna, prăjituri în cofetării, iar pe bulevardul Nevski se plimbau nepmanii, nu se auzea ca aici la noi, dincoace de barieră, unde fabricile şi uzinele se înşirau una lîngă alta. Sirenele lor şuierau cu totul altfel ca în fiece dimineaţă — nu cîte una, pe rînd — ci toate într-un glas : deslușisem totuşi la început mugetul tunător al uzinei Semiannikovski şi fluieratul subţire şi pătrunzător al fabricii unde lucra bunicul, pe urmă însă n-a mai fost decît un singur vuiet contopit, neîntrerupt. Prietena mea Valia şi cu mine stăteam în mijlocul curţii noastre înzăpezite. Vaierul funebru creştea în intensitate şi, deodată, am avut senzaţia că mi se sparge pieptul şi năvăleşte în mine aerul îngheţat, că mi se taie răsuflarea şi mă transform toată într-un vuiet, încep să mă mistui şi să mă ridic spre înălţimi, unde ceva ca un coş uriaş absoarbe to-

tul — pe mine, curtea, nămeţii, şura — totul de pe pămînt...

„Da. Pe tot pămîntul e aşa. Acelaşi vuiet. Şi oamenii stau şi-ascultă. Ca şi noi două — Valia şi cu mine — fără să se clintească din loc". Şi am simţit din nou, ca în gara aceea de pe Volga, în drum spre Petrograd, că singură nu exist: ceva uriaş ţipă de durere, sfîşietor, din răsputeri, şi eu nu sînt decît acest vaiet al tuturor, în care se topeşte totul. Mulţimea înţepeneşte deodată — am înţepenit şi eu, devenind una cu ceilalţi. Parcă am fi fost, toţi, un sloi de gheaţă. Dar vaierul, înţepenirea erau şi o sfidare aruncată lumii întregi. Da, o sfidare. Căci hohotele de plîns ale Barierei Nevei se înălţau atît de puternice, năvalnice, încît au ajuns să sune ameninţător, ba nu, triumfător.

Se părea că vuietul tragic va dura o veşnicie cînd, treptat, a prins a amuţi. La urmă mai plînse, singură, strident, cu sughiţuri, o jumătate de minut. bătrîna locomotivă de manevră de la uzina cea mai apropiată. Apoi a tăcut şi ea. O linişte mormîntală s-a prăvălit peste curticica noastră amurgită şi parcă ne asurzise pe Valia şi pe mine. Rămăsesem încremenite în poziţie de drepţi şi tăceam. Multă vreme nici una din noi n-a scos o vorbă.

Eu am rupt tăcerea:

— Valia, mă înscriu în comsomol. Neîntîrziat. Nu am vîrsta, dar voi izbuti să-i înduplec... Bunica se împotriveşte din cauza lui dumnezeu, iar mama, din cauza băieţilor. Dar eu tot mă înscriu.

— Și eu, a răspuns încet Valia Balkina, o fetiță plăpîndă și oacheșă...

Vorbeam fără să ne fi schimbat poziția.

— Valia, am să-ți spun un mare secret. De mult nu mai cred în dumnezeu. Știi. Valia, nu există dumnezeu.

— Știu. Vreau și eu să mă înscriu în comsomol.

— Valia, am urmat sufocîndu-mă aproape de o fericire ciudată, neîncercată încă, am să intru în comsomol și am să fiu o revoluționară de profesie. Toată viața. Ca Lenin.

Și nu gerul de afară, ci un frig lăuntric făcu să-mi treacă un fior prin șira spinării — fiorul extazului, fiorul jertfirii de sine. Nu cu mintea, ci cu întreaga mea ființă materială și spirituală am înțeles că *făcusem un legămînt* și că nu-l voi călca niciodată, căci din clipa cînd l-am rostit începeam o viață cu totul nouă, iar a mă lepăda de el era totuna cu a înceta să exist...

...Și ceea ce îmi dă și astăzi puterea, în ciuda tuturor încercărilor, să trăiesc din plin, să trăiesc cu fiecare fibră a ființei mele, este tocmai credința că nu mi-am călcat legămîntul făcut atunci, în adolescență, și conștiința că aparțin Partidului pe care numele Lenin îl cimentează!...

„TE-AU TIPARIT LA NOI.“ ...Tăceam, continuînd să stăm nemișcate, în poziție de drepți între troiene, pînă ce s-a deschis o ferestruică și bunica Olga a strigat:

— Lialka! Vrei să îngheți, proasto? Am să-ți rup urechile...

Glasul ei suna răstit, chiar mînios, dar ce-mi păsa mie în clipele acelea de bunica Olga şi de ameninţările ei? Sau de blînda baba Maşa? Sau chiar de mama şi de tata? Ori de Musia? Şi în general de casa noastră? De fel!

Înstrăinată de cei din jur şi cu o linişte gravă coborîtă în suflet, după legămîntul ce-l rostisem între magaziile de lemne albe de zăpadă, am intrat fără o vorbă în bucătărie şi, aşezîndu-mă în colţul Duniei, m-am apucat să compun versuri despre Lenin.

Am descris cele petrecute adineauri:

Au plîns sirenele, au plîns...
Fabricile în genunchi parcă s-au strîns...
Din orfanele inimi l-au plîns,
Pe Lenin l-au plîns,
Pe bunul lor Lenin...

Şi cînd am aşternut pe hîrtie, după ce le simţisem rostite în mine, cuvintele „bunul lor Lenin", mi-a părut aşa de rău după el, aşa de rău, încît mi-au dat lacrimile. Plîngeam în tăcere şi, ştergîndu-mi ochii cu arătătorul, scriam, scriam într-una, străduindu-mă să potrivesc în aşa fel ca fiecare strofă să se încheie, ca şi prima, cu cuvintele „bunul lor Lenin".

Mă aşezasem dinadins în bucătărie, nu în sufragerie, ca să nu vadă nimeni că scriu, dar tata, trecînd pe acolo, observă că stau plecată asupra unui caiet. Intrase zîmbind nu ştiu căror gînduri ale sale, dar cînd mă văzu, deveni serios şi se apropie cu băgare de seamă.

— Ce faci aici? Ți-a venit inspirația? mă întrebă el încet, ca și cînd i-ar fi fost teamă să nu mă tulbure.

— Da.

— Aha, bine... Scrie, fetico, scrie. Uite, plec și te las în pace. Ai să-mi arăți pe urmă?

— Dacă o să iasă ceva.

Îndeletnicirile mele poetice erau privite de ai casei în diferite feluri. Avdotia — căreia îi citeam de obicei înaintea tuturor versurile mele — mă întreba cu un fel de mirare pioasă:

— Și zi, Lialețka, toate astea le-ai scos din capul tău?!

— Da, Dunia, din capul meu.

— Păi dacă-i așa, trebuie să ai minte cu carul, nu ca proasta de mine care nu-s în stare să dovedesc, colo, o brumă de învățătură. Nu zic poezele, dar barem o scrisorică să trimit și eu la Gujovo, cu salutări, una singură, atît, dar s-o scriu cu mîna mea!

Mama era încîntată de tot ce scriam, dar nu știu de ce laudele ei mă făceau să mă simt prost. Confisca ciornele poeziilor și le ascundea în comodă, ca să le citească apoi cunoștințelor și musafirilor, făcînd mare caz de „fetița ei talentată". Mie, cînd o auzeam, îmi venea să gem încetișor.

Lui tata, unele îi plăceau, altele nu. Cînd i-am citit o poezie în care era vorba de grădina noastră, a scuturat din cap, și-a răvășit părul și a spus: „Grozav... Ca în Pușkin!" și după cum îi era obiceiul, toată seara s-a plimbat prin casă și, răvășindu-și părul, declama cu glas adînc primul vers:

Tu dormi, bătrîna mea grădină, sub un veştmînt
ţesut de ger...

Dar cînd m-am îndrăgostit de un băiat dintr-a noua „B" și am scris poezia:

Lăcrămioare-nmiresmate!
Flori rotunde şi curate!
Cade lacrima-argintată
Pe un vis frumos de fată —

făcu: „Hmda" și fredonă încetișor, dar într-un fel care m-a jignit, pe melodia voioasă „It's a long way to Tipperary"[1]:

Sentimente, sentimente,
Sentimente, domnilor!

Şi cum ştiam că atunci cînd pronunţa „sentimente", cuvîntul era mai rău decît o ocară, am început să plîng de mîhnire și ciudă. Mama a încercat să mă liniștească, asigurîndu-mă că e o poezie „adorabilă" și că tata n-a înțeles-o, aşa cum n-o înțelege nici pe ea... Eu ştiam însă că tata înțelege totul.

Tocmai de aceea, cînd am scris prima poiezie despre revoluţie, despre Lenin, i-am citit-o lui — nefiind de față nici mama, nici Musia, nici Avdotia — numai lui. In timp ce citeam, inima imi bătea cu putere și bătăile s-au iuţit şi mai mult după ce am terminat. La început, tata n-a spus nimic. M-a privit numai lung, într-un fel

[1] Lung e drumul spre Tipperary — cîntec popular englez. (N. ed.)

nou, ciudat, apoi mi-a luat caietul, a citit în tăcere versurile, mi le-a restituit fără o vorbă şi mi-a spus cu severitate:

— Copiază-le pe curat, cît poţi de frumos. Vreau să le arăt la noi, celor de la gazeta de perete. S-ar putea să ţi le afişeze. S-ar putea.

Două zile după aceea, cînd s-a întors de la lucru, avea un aer foarte măreţ, aş spune chiar plin de ifose, dar se vedea cît colo că nu mai poate de bucurie — niciodată nu fusese el în stare să ţină tăinuită o veste bună, nici măcar pentru scurt timp; se arăta grav şi nepăsător, dar ardea de nerăbdare să împărtăşească şi altora bucuria lui. Pe de altă parte, nu se plîngea niciodată cînd avea vreun necaz, dimpotrivă, îi era ruşine, de parcă el singur ar fi fost de vină că e nenorocit...

— Ei, Lialka, uite cum stau lucrurile... începu el, plin de gravitate, dar izbucni îndată bătînd din palme: Ţi-au afişat-o! Înţelegi? La gazeta noastră de perete! Ba încă au spus că le place foarte mult. Dă-mi voie să te felicit. Acum se cheamă că eşti cu adevărat poetă: te-au publicat!

Eram nespus de bucuroasă, ba chiar speriată. Roşie ca focul, am zbughit-o în altă odaie unde, cu ochii închişi şi cu braţele în lături, m-am învîrtit pe loc numai un pic, dar foarte repede, cum făceam cînd eram mică. Apoi m-am privit în oglinda cea mare: să mă văd cum arăt după ce mi s-a publicat o poezie? Acum sînt... o poetă adevărată! Dar vai, din oglindă mă privea aceeaşi faţă cîrnă încadrată de cozi lungi, blonde.

Și eu care aș fi vrut atît de mult să umblu cu părul tuns scurt, ca o adevărată comsomolistă, și îmbrăcată cu tolstovkă! La scurta de piele visam numai în tăcere, ca și la nasul „clasic"... Oricum ar fi, poezia mi-au tipărit-o și... am să-l rog pe tata să mă lase să vin mîine la fabrică, să mi-o văd pusă la gazeta de perete!

Și iată că a doua zi — era o dimineață geroasă, roz-fumurie, scîrțîitoare — m-am urcat în tramvaiul cu cai care m-a dus pînă la fabrica de porțelanuri, de unde am traversat fugulița Neva înzăpezită, pe o pîrtie care scîrțîia. Acolo, pe malul drept, în rînd cu clădirile scunde, de cărămidă, ale fabricii de hîrtie fostă Vargunin, era postăvăria unde lucra tata. Am trecut și l-am luat de la dispensar — o căsuță din bîrne, tare drăguță, cu grădiniță în față și înconjurată de un gard scund de lemn — și tata m-a dus în camera comitetului de fabrică unde era afișată gazeta de perete. Era adevărat! Mi-am văzut poezia bătută la mașină, cu litere mari, violete. Rîndurile erau cam scălîmbe — o literă mai sus, alta mai jos — dar ce mai însemna asta, o dată ce poezia mea era lipită chiar la mijloc, cu două steaguri cernite, plecate deasupra ei. Jos, sub ultima strofă, era scris cu litere mișcate numele meu, nu Lialia cum mă strigau acasă, ci numele întreg — Olga.

Am zăbovit mult în fața gazetei de perete — pînă am citit toate articolele: cuprindeau amintirile despre Lenin ale țesătorilor și țesătoarelor de la fosta fabrică Thornton; ei îl cunoșteau,

aşa cum se cunosc oamenii între ei, încă de pe cînd, tînăr de tot, venea cu tramvaiul cu cai în cartierul de după Bariera Nevei, la cei dintîi muncitori ilegalişti. Şi între toate aceste articole neîndemînatice, scrise cu poticneli, dar pline de o negrăită şi bărbătească duioşie şi dragoste pentru Ilici, erau şi versurile mele. Prima mîndrie de autor (ceva de neînchipuit!), în care se amesteca încă şi o sfială ruşinoasă (cumplită de-mi venea să intru în pămînt!) în faţa cinstei nemeritate ce mi se arăta, făcea să-mi crească inima în piept.

„Voi deveni o revoluţionară de profesie — repetam cuvintele care mă urmăreau de patru zile — voi fi o poetă revoluţionară de profesie. Voi ajunge deopotrivă cu corespondenţii muncitori."

...Şi acum, străbătînd cartierul Bariera Nevei, pustiu şi cufundat într-o tăcere sinistră, revedeam clar în minte gazeta aceea de perete cu rînduri liliachii, strîmbe, şi cu desene naive, şi din nou mi-era ruşine, mă durea că tot nu sînt „deopotrivă cu corespondenţii muncitori".

Ziua de astăzi, cu toate întîmplările ei, păru deodată că se desprinde de mine, se depărtează repede, tot mai repede, pînă ce s-a topit, şi dimpotrivă, lucruri petrecute cu mult timp în urmă, şi nici măcar cu mine, s-au apropiat, m-au cuprins, m-au dus spre depărtări neştiute încă. Amintirea primelor mele versuri răscolise în mine un val de poezie...

ZIUA PISCURILOR. LERMONTOV. Poezia face parte din viaţa mea încă de pe cînd eram copilă. Abia învăţasem să scriu — scriam cu litere mari, de tipar, fără a despărţi cuvintele, căci nici oamenii nu vorbeau cu puncte şi virgule. Şi iată că într-o seară lungă de iarnă am descoperit într-o crestomaţie veche, cu scoarţe marmorate ca săpunul de la fabrica Jukov, o poezioară care începea aşa:

> Şi nordul norii şi-i îndeamnă
> Suflînd, urlînd — şi iată cum
> Vrăjita iarnă vine-acum.[1]

Am încremenit; afară era tocmai iarnă. Vedeam strada şi grădina împodobite cu omăt pufos şi cu promoroacă scămoşată de fulgii aninaţi pe ea şi-mi părea că poezioara vorbeşte tocmai despre lucrurile acestea simple, obişnuite, la care mă uit acum, dar vorbeşte atît de minunat, încît înţelegeam îndată că iarna e *vie*, pentru că a venit; că e într-adevăr vrăjită; norodul e şi el viu, deoarece suflă, urlă; înţelegeam că iarna aceea e totuna cu cea de afară — dar cît de frumos era totul în poezie!

Am mai citit-o o dată, şi încă o dată, şi iarăşi. Ah, cum mai doream ca toate aceste cuvinte atît de adevărate şi nespus de frumoase despre iarnă... eu să le fi rostit!

Nu, n-aş putea să redau încîntarea primară pe care am simţit-o în faţa miracolului poeziei;

---

[1] Din romanul în versuri „Evgheni Oneghin" de A. S. Puşkin, ed. „Cartea Rusă", 1955, pag. 160; în romîneşte de George Lesnea.

ea dă lucrurilor viață, mișcare, suflet, dar această încîntare nu poate fi redată, nici descrisă, nici explicată. E o taină a poeziei și în asta îi stă puterea.

Furișînd în răstimpuri cîte o privire peste umăr, să văd dacă nu vine cineva, am copiat poezioara din carte pe o coală mare de hîrtie, așa cum mă pricepeam — cu litere de-o șchioapă și fără pauze între cuvinte — am vîrît volumul cît mai adînc sub divan, ca nimeni să nu mai dea de el în vecii vecilor și — glonț la baba Mașa, tocmai mă aflam la ea (ei locuiau cu toții în casa noastră, la parter).

— Bunicuță! Bunicuțo! Ascultă ce am scris *eu singură!*

Vibram toată de încîntare.

— Mînca-o-ar mama-mare de deșteaptă, se minună bunica. Ce frumos le potrivește!

Nu mă mai îndoiam că eu însămi sînt autoarea.

Și totuși, prima mea pasiune conștientă în domeniul poeziei a fost Lermontov. Volumașul destul de gros, cu coperta cenușie, jerpelită, cu portretul husarului ochios și melancolic, desenat „în lănțișor" (era o gravură), îl țineam noaptea sub pernă, iar în cursul zilei nu-l lăsam din mînă decît dacă trebuia să țes ciorapi sau să dau o mînă de ajutor la gospodărie — era în preajma plecării noastre la Uglici și toate acestea s-au petrecut cînd aveam abia șapte și apoi opt ani...

Frumusețea și umanitatea versurilor lui Lermontov, neînțelese încă, dar cu atît mai atră-

gătoare, mă fascinau. Descoperisem mulțumită poezioarei lui Pușkin că iarna este *vie*, ca și nordul, ca și vîntul. Citindu-l însă pe Lermontov mi s-a revelat nu numai că tot ce este în jur este viu, dar că totul e scris despre mine! Am citit și am reținut în minte versurile despre pinul singuratic, despre frunzulița de stejar, despre stîncă și nourașul auriu. Mi se rupea inima de mila pinului, a stîncii, a frunzei! De atunci, totdeauna, toamna, frunzele smulse de vînt zburau în închipuirea mea de la noi — din cartierul Bariera Nevei — numai spre miazăzi; norii, tăiați parcă din sidef, luau și ei calea sudului, iar în grădina noastră, fiecare copac, înnăbușindu-se de praf și de fum, visa un altul sublim, aflat departe, pe care nu avea să-l vadă niciodată. Dar de ce toate acestea vorbeau și despre mine? De ce fiindu-mi milă de pin și de stîncă mi-era o milă nespusă și de mine, de ce mă simțeam singură pe lume, singurică de tot, atît de părăsită că-mi venea să plîng, de ce nu mă iubea nimeni (las'că știu, se prefăceau numai cu toții), iar tu, platan fălos, de ce nu vrei să dai adăpost frunzuliței de stejar cu care mă identificam? De ce?!

De-obidă, de frig și de arșiți cumplite uscată...[1]

Nu, nu mai sînt în stare să îndur... Nu mai pot! Ce n-aș da să mă avînt în larg, ca „pînza" cea singuratică! Singură, singură în necuprin-

---

[1] Din poezia „O frunză cîndva s-a desprins dintr-un verde stejar...", în rom. de Al. Philippide. (Vezi *Lermontov,* Lirice, ed. „Cartea Rusă", 1956, pag. 291.)

sul mării, de ce mi-ar fi frică, doar pînza nu se teme de furtună — nici eu!

O, ce dulce era această suferință, dorul de prietenul necunoscut — frumosul palmier, visul în care mă vedeam înfruntînd cu neînfricare furtuna, primejdia de moarte. Și cît sînt de fericită că mi-a fost dat să cunosc încă în zorii conștiinței acest extaz, această vrajă, această putere a poeziei, că mi-a fost dat să mă îngemăn — prin viersul ei fermecat, pe care numai cu mintea nu îl pătrunzi — cu universul întreg, și ce fericită sînt că și astăzi, mai mult ca orice, ea îmi sprijină inima și viața.

Printre multele meșteșuguri și arte ce au înrîurire asupra sufletului omenesc, nu e forță mai blîndă, dar și mai fără de îndurare, ca poezia. Nu e lucru să nu-l poată. Afirm: e mai tare ca bomba atomică — slovă ce distruge dar și creează, slova scrisă cu sîngele inimii înflăcărate de iubire, cu lumina spiritului în eternă căutare, slova înaripată de măreția ideilor noastre. Nu e dăruire și nici supunere mai deplină decît a poeziei. Nu e iubire mai generos răsplătită decît pentru poezie: cine iubește poezia e de două ori poet. Nu e altă credință mai senină și care să-ți îmbogățească atît de mult sufletul decît credința în poezie. Dar ea trebuie să fie nemărginită, neșovăielnică, această credință; la rîndu-i, și poezia este dezinteresată și ți se încrede ție întru totul, nepregetînd să-ți dăruiască întregu-i șuvoi nesecat, umbrele-i toate, dar și stelele de zi — ale tale și ale altora, care scînteiază în adîncurile ei și doar acolo le poate

prinde ochiul. Cine crede în poezie e fericit sau, cum se spunea pe vremuri, dăruit de soartă cu harurile ei. Repet şi voi spune mereu: sînt fericită că din anii mei fragezi am fost înzestrată cu darul de a crede fără margini în poezie.

Dar mă vrăjea nu numai ceea ce era scris „despre mine“, ci şi multe alte poezii din volumaşul lui Lermontov. E drept că unele din ele nu izbuteam să le pricep şi, ruşinată — mi-era ruşine şi pentru mine, şi pentru poet — le săream. Poeziile din categoria „nu despre mine“, pe care nu le înţelegeam, nu mă mişcau mai puţin, ba poate chiar un pic mai mult — aveam impresia că furişez o privire pe fereastra unei case străine, în viaţa altcuiva, ascunsă tuturor, şi cunoscînd-o devin oarecum părtaşă la ea, deţinătoarea unei taine preţioase... Această pasiune pentru mister, dorinţa mistuitoare de a afla, de a dezlega taine şi, aflîndu-le, să le păstrezi neclintit — sau, ceea ce era o plăcere şi mai mare, să şoptesc bunei mele prietene: „Vai, ce ştiu, Valia! Uite, îţi spun şi ţie, dar nu cumva să sufli o vorbă, e un mare secret...“ — o, cîtă bucurie nevinovată e în toate astea şi ce noroc dacă mai poţi simţi cît de cît această sete nepotolită şi cînd te faci mare. Cît de sărac şi de plîns este acela pentru care absolut totul e limpede, pentru care nici arta nu are mistere...

Tocmai prin tristeţea lor tainică mă atrăgeau şi mă minunau versurile „Zăceam, la ceasu-amiezii, într-o vale din Daghestan...“ [1]. Cum se

---

[1] Din poezia „Un vis“ de Lermontov, în romîneşte de Al. Philippide (ed. citată, pag. 281).

face că husarul care zace în vale cu o rană la piept, încinsă de dogoarea soarelui, visînd la frumoasa lui iubită care se află departe, departe, îi apare și ei, iubitei, în vis, tot atunci? Cum de a simțit ea că l-au răpus, iar husarul cum de a știut în clipa morții că iubita se gîndește la el? Dar toate acestea sînt pe deplin adevărate, iar husarul ucis seamănă cu Lermontov, are aceiași ochi mari, triști. Cu amîndoi se aseamănă viteazul care doarme în fundul rîului, despre care cîntă atît de frumos rusalka... Fermecată de această poezie o repetam pe de rost, mi-o spuneam în gînd toată ziulica și retrăiam cu o stranie voluptate aleanul acelor ființe necunoscute.

Însă ca și tatii, mi-e peste putință să port *singură* povara unei bucurii. Trebuie s-o împărtășesc, să mă mîndresc cu ea. Cred că e și un pic de egoism la mijloc. Căci în timp ce durerea, o dată împărtășită descrește, bucuria dimpotrivă se amplifică, scînteiază și mai puternic în inima ta; devii mai bogat, mai fericit. Mi-era de-a dreptul peste putință să fiu *singura* stăpînă a rîului albastru, a cîntecului vrăjit al rusalkăi. Am luat cartea — ca probă că așa stă scris — și înghesuind-o aproape cu sila pe Musia într-un colț al divanului am început să-i citesc cu glas tare. Proasta de ea (dacă n-avea decît șase ani!) s-a burzuluit la început:

— Nu vreau din cartea asta. N-are poze!

— Ascultă mai întîi și ai să vezi că e mai frumoasă decît una cu poze... — și temîndu-mă să n-o șteargă, i-am citit, înghițind din prea

mare grabă cuvintele, cu glasul sugrumat de emoție (era pentru întîia oară cînd citeam *cu glas tare, altcuiva,* din aceste poezii) :

Rusalka pe rîul albastru plutea
Iar luna ardea peste ea ;
Şi pînă la lună să-mproaşte voind
A valului spumă de-argint...

A fost destul să citesc aceste versuri ca să mi se pară că cineva îmi toarnă pe după guler apa aceea, argintie în razele lunii ! O simțeam prelingîndu-se într-un șiroi subțire, răcoros și înecîndu-mă aproape în ea. Citii şi ultima strofă din cîntecul rusalkăi :

Dar nu ştiu de ce la aprinsul sărut
Rămîne şi rece şi mut,
El doarme pe sînu-mi plecat în zadar,
O şoaptă nu-mi spune măcar[1].

— Ei, ți-a plăcut ? o întrebai cu sufletul la gură pe Musia.

— Ihî, făcu ea cu vocea îngroșată.

După o pauză întrebă încruntîndu-se :

— Lialka, ce e aia „aprinsul sărut" ?

Rămăsei o clipă descumpănită, dar îmi regăsii îndată prezența de spirit :

— Ei, proasto... Cum de nu pricepi ? E o floare neobișnuit de frumoasă care crește sub apă... O minune a mării... Sau, știi... un peștișor de aur, mare, mare de tot...

---

[1] Din poezia „Rusalka" de Lermontov, în romîneşte de Ion Brad (ed. citată, pp. 166, 167).

Mergînd în ziua aceea spre oraș și aducîndu-mi aminte de rusalkă și de întrebarea Musiei, zîmbii și încetinii pasul... Acesta a fost Lermontov al copilăriei mele. A urmat Lermontov al scurtei mele adolescențe, pe urmă, al tinereții care începuse brusc, de timpuriu, cînd versurile lui se contopeau imperios și firesc cu dorința înflăcărată de a săvîrși o faptă eroică în numele revoluției și mă sprijineau în aprinsa, furtunoasa tăgăduire a lui dumnezeu — Demonul! Generau primele visuri la dragostea ce va veni, o dragoste neapărat cu totul neobișnuită, o dragoste de temut — din nou Demonul! — iar hotărîrea mea de a deveni o poetă revoluționară de profesie se întemeia nestrămutat pe imaginea „Poetului" de Lermontov, însetat de libertate, poetul — pumnal și clopot. O, mai ales clopot voiam să fiu! Deși eram cuprinsă de prima ardoare a ateismului, rîndurile unde era pomenit „duhul sfînt" nu mă încurcau de loc, căci ele evocau în mintea mea nu pe dumnezeu, ci vîntul, furtuna, natura dezlănțuită.

Și versul tău în lume, duh sfînt peste toți vecii,
Își răspîndea înalta lui solie
Cum clopotul, pe vremuri, suna în turnul Vecii[1]
Și la restriște și la bucurie.[2]

Mă sfiam și să mă gîndesc la asta, dar totuși aceste versuri, ca și cele despre pînză, stîncă

---

[1] *Vece* — Adunarea tîrgoveților în Rusia veche, la care oamenii erau chemați, prin tragerea clopotelor, pentru a discuta diferite treburi de interes obștesc. (N. ed.)

[2] Din poezia „Poetul" de Lermontov, în romînește de Al. Philippide (ed. citată, pag. 211).

şi frunza de stejar vorbeau tot despre mine — despre mine aşa cum trebuia să devin intrînd în Uniunea Tineretului Comunist Leninist din Rusia.

E de mirare oare că eu, noi, generaţia noastră, continuînd să-l iubim pe Lermontov, l-am primit în inima noastră pe Maiakovski, iar în ceasurile hotărîtoare ale vieţii vorbeam prin versurile sale, care erau una cu gîndurile noastre?

Şi mai era Esenin cel răscolitor — şi Blok, cu vijelia lui, cu „Cei doisprezece", şi tot mai măreţ ni se dezvăluia Puşkin, iar pe urmă, alături de ei prinseră a glăsui în inimi şi poeţii noştri comsomolişti, care „apucaseră să se nască" şi luptaseră pentru revoluţie cu arma în mînă, şi mai mult decît toţi Mihail Svetlov, cu extraordinara sa „Grenadă", unde într-adevăr totul vorbea despre noi! Nu despre mine, ci *despre noi*, care nici nu ne învrednicisem să venim pe lume cînd ar fi trebuit.

„Poezia ne-a întovărăşit din zorii conştiinţei pînă astăzi, gîndeam păşind pe bolovanii caldarîmului, în drum spre oraş. Da, da, pînă astăzi, pînă la asediul şi apărarea Leningradului. Şi acum îi simt tot timpul aripa." Şi din nou bucuria mi-a luminat faţa cu un zîmbet: doamne, cine ar putea să mi-l ia pe Lermontov? Nimeni, niciodată. Cine ar putea să-l ucidă, în mine, chiar dacă eu mă voi prăpădi? Nimeni şi nimic. E nemuritor şi nu mai poate fi ucis. E fără de moarte. E etern ca şi poezia noastră rusă, veşnică şi nemuritoare. Dar Lermontov şi întreaga

noastră poezie au devenit de mult o parte din sufletul meu, care nu-mi poate fi răpită, o parte a ființei mele, deci și eu... Eram atît de *fericită,* încît nu mă încumetam să-mi *gîndesc pînă la sfîrșit* ideea! Dacă și eu... Înseamnă că și tu, scumpul meu, dragostea mea, cu privirea atît de caldă a ochilor tăi mari de aur stins, înseamnă că și tu ești nemuritor? Deci, iată din ce pricină, în tot timpul cît a durat bombardamentul, nu m-am gîndit nici o singură dată că ai putea fi ucis.

Căci sînt două ceasuri de cînd am plecat din oraș — răstimp în care s-a dat alarma anunțînd un bombardament de artilerie, iar pe urmă au prins să șuiere sirenele apărării antiaeriene — dacă e alarmă antiaeriană, înseamnă că primejdia amenință tot orașul și tu desigur te-ai suit pe acoperiș, sau dacă vrei în solarul „lacrimii" noastre — ești sau nu de serviciu, le iei întotdeauna locul celor care se tem de bombe — iar acoperișul casei de peste drum trebuie să fie iarăși plin de puștime care fluieră și ia cu huideo „messerii"[1] ce trec ca fulgerul... Nu, nu, nici o bombă n-a căzut pe casa noastră, tu și puștii aceia sînteți teferi, căci cum te-ai putea prăpădi, de vreme ce nu există moarte, de vreme ce sîntem nemuritori?! Vin la tine să-ți spun asta. De altfel o știi și fără să-ți spun. Nu mi-am amintit de tine cînd am retrăit adineauri aproape toată viața... N-am retrăit insulele „noastre", prima noastră destăinuire și acel crăpat de zi pe bătrînul și pustiul chei Tu-

[1] Avioanele germane „Messerschmidt". (N. ed.)

cikov, cu bărcile răsturnate mirosind a catran și pescărușii săgetînd văzduhul peste apele trandafirii, trandafirii și ei în lumina acelui revărsat de zori — nimic din toate acestea nu mi le-am amintit, dar tocmai pentru că n-ar fi fost firesc să mă gîndesc la tine separat: tot ce se petrece cu mine ți se întîmplă în același moment și ție... De pildă, iată, mi-am amintit de Lermontov — deși nu de acela tragic, răzvrătit, de temut, din studiul pe care-l pregătești: „Lermontov și Maiakovski" — două miracole, două fenomene, doi poeți atît de diferiți și care totuși își dau mîna peste veacuri. Maiakovski și-a mărturisit fără ocol înrudirea cu Lermontov cînd stătea, abia ținîndu-și echilibrul, pe clopotnița lui Ivan cel Mare, hărțuit și chinuit de gloata stîrnită a filistinilor:

Sînt un infirm ros de dragoste?!
Lăturile voastre-n găleţile voastre.
Că eu vă dau pace —
Jignirea nu-mi place.
Eu sînt un vers vertiginos
Un suflet...
Aud de jos:
Ba nu!
Ne eşti duşmanul secular;
Am mai scăpat de unul;
un husar!

Mi-am amintit, dragul meu, de Lermontov al copilăriei, cu „minunile mărilor", cu săruturile aprinse, dar el e al nostru, al amîndurora, căci

de mult noi nu mai fiinţăm separat, ci numai ca un singur *noi*, iar timpul nu există şi viaţa e doar o clipită, o ştim acum, dar ea cuprinde *totul* şi nu are sfîrşit.

Aşa s-au prăbuşit hotarele dintre viaţă şi moarte, dintre artă şi viaţă. Ele s-au contopit devenind una — libertate deplină, triumfătoare.

ZIUA PISCURILOR. „APĂRAŢI REVOLUŢIA!"

Ciudată şi lugubră se aşternuse tăcerea peste Bariera Nevei — nu se auzea nici şuierat de bombe, nici vuiet de obuze, totuşi încetarea nu se dăduse — starea de alarmă se menţinea. Nici norii aceia imenşi, bucălaţi, nu mai clocoteau, se mişcau încă, dar alene, rostogolindu-se încet unii peste alţii, învălătucindu-se şi bolovănindu-se; aveai impresia că din ei emană liniştea uşor ţiuitoare, încremenirea care domnea peste tot, tăcerea.

„De ce e atîta linişte? Sau poate n-am auzit cînd s-a dat încetarea alarmei? Dacă s-ar fi dat, ar circula oameni pe străzi... dar străzile sînt pustii... Şi apoi nici tramvaiele n-au pornit... Ce linişte! Of! Zău dacă n-aş vrea mai bine să aud vîjîind blestematele alea de obuze..."

Dar tăcerea mormîntală stăruia, de parcă firea toată îşi oprise răsuflarea, gata să se avînte într-un salt formidabil — ultimul, hotărîtor, care să decidă deznodămîntul duelului pe viaţă şi pe moarte.

Mergeam între două rînduri de magazii de cărămidă — greoaie, joase, fără ferestre. Aici, pe Schlüsselburg, în afară de acele depozite nu

mai erau alte clădiri. O lume de cărămidă pe care o simţeam, nu ştiu de ce, ostilă... Ţineam minte că în zilele Revoluţiei din Octombrie, pe frontoanele acestor clădiri mohorîte s-au scris cu litere mari, albe, încovoiate, lozinci revoluţionare: „Cine nu munceşte, nu mănîncă!“, „Cine nu-i cu noi, e împotriva noastră!“, „Mintea nu poate fi înrobită!“, „Apăraţi revoluţia!“ şi multe altele — cîte una pe fiecare depozit, scrisă în semicerc pe fronton.

Revoluţia ţipa ca un nou-născut. Mai bine zis, Revoluţia simţea o nevoie imperioasă să spună tare ce are de spus, să ţipe la toate răscrucile ce voia, esenţialul pe care dorea să-l statornicească, să facă lege din tot ce putea folosi ca să-i fericească pe oameni. Ea cînta la nesfîrşit „Internaţionala“, la orice oră din zi sau din noapte, făcînd pînă şi pietrele să se revolte prin lozincile şi prin cuvintele imnului ei.

E de neînchipuit cum s-au repetat toate acestea în zilele Marelui Război pentru Apărarea Patriei! Războiul făcea şi el pietrele să se revolte, să ţipe biruinţele, durerile, căile. Voi, inscripţii de pe ruinele Sevastopolului eliberat, de pe zidurile Leningradului — cutremurătoare în timpul asediului — eraţi surorile înfocatelor inscripţii ale Revoluţiei!

Citeai lozinci revoluţionare pretutindeni — pe tot ce era în oraş piatră, zid şi gard. Mai numeroase ca oriunde le găseai la periferie: pe porţile fabricilor şi uzinelor, pe zidurile lor, pe dărîmăturile secţiilor de poliţie şi, cu toată străşnicia şi naivitatea Revoluţiei nou-născute, chiar

și pe aceste depozite joase de cărămidă netencuită, pe care și le clădise negustorimea. Îmi aminteam perfect de aceste lozinci. Se mai deslușeau încă în perioada n.e.p.-ului, în timpul primului cincinal, și le citeam de cîte ori trebuia să mă duc de acasă, de dincolo de barieră, în oraș, la universitate, adică numai cu unsprezece ani în urmă. Acum însă nu se mai vedeau de loc — doar ici-colo frontoanele arcuite mai păstrau urme abia vizibile de litere. Mergeam printre șirurile de depozite, pe linia de tramvai — tramvaiele nu circulau — iscodind cînd într-o parte, cînd în alta, dornică să revăd inscripțiile de pe vremuri, dar nu dădeam de nici una... Cînd, deodată, am descoperit pe unul din frontoanele de cărămidă roșie cîteva litere — mai degrabă umbre — încovoiate, înguste. M-am oprit în loc și am descifrat anevoie: „Apărați revoluția!“ Am simțit cum mă înnăbușă plînsul. Erau însă lacrimi de fericire!

...În aceste pagini revine prea des cuvîntul „fericire“, dar în ziua aceea nici una din durerile mele fără număr nu mai erau prezente în mintea mea, nu mai erau stăpîne pe inima mea — nici moartea fiicelor mele, nici învinuirea nedreaptă din anii 1937—1939 — dureri pe care înainte de război le purtam veșnic în mine... De nimic din toate acestea nu mi-am adus aminte, îmi pierise din suflet orice mîhnire, orice amărăciune. Călcam numai pe piscuri, mă stăpînea tot ce era la noi frumos, înălțător, numai fericirea și dragostea de viață. Și știam, eram convinsă că nu numai cu mine se întîmplă astfel, dar și cu

Nikolai, și cu tata, cu Dunia, cu prietena mea Galina, cu cei de la „Elektrosila", cu noii mei prieteni de la Comitetul de Radiodifuziune. Aproape că ajunsesem la Staro-Nevski. Îndată aveau să se termine depozitele. Ce păcat că nu se păstraseră toate inscripțiile, ci doar umbra vagă a uneia din ele... Dar eu pe toate le țineam minte! Doar în epoca adolescenței mele au fost așternute pe aceste clădiri de cărămidă, atunci cînd recitam pe de rost versurile lui Lermontov și cînd am auzit că Lenin sosește la Petrograd, iar muncitorii din fabricile și uzinele cartierului nostru s-au ridicat pînă la unul și s-au dus la gara Finlanda să-l întîmpine. Dar ia stai! Ia stai puțin! Ca să ajungă la gară, au trebuit să treacă pe aici, printre aceste depozite mohorîte! Pe ziduri nu cred să fi fost încă scrise lozincile. Dar ducîndu-se să-l întîmpine pe Lenin, muncitorii au străbătut același drum pe care merg eu acum!

Și tot pe acest drum s-au dus la Lenin, într-o zi viscolită din februarie nouă sute optsprezece, muncitorii de la uzina noastră Obuhov. Luaseră hotărîrea să întemeieze în Altai prima comună muncitorească din lume — dreaptă, sublimă, o comună adevărată, la care oamenii de pînă atunci visaseră numai, sau scriau în cărți — de secole, de milenii. I-au pus numele „Pervorossisk", ceea ce voia să spună „Prima asociație a agricultorilor comunarzi din Rusia". Se duceau la Ilici să-i ceară sfat, cum să-și făurească mai bine comuna și, mai cu seamă, ca să-i ajute să plece în Altai. Da, da, chiar printre aceste

depozite mergeau și totul era întocmai ca acum. Numai inscripțiile abia atunci așternute pe cărămizile frontoanelor erau albe și se vedeau de departe. Afirmau: „Mintea nu poate fi înrobită". Exclamau: „Nu sîntem robi!". Porunceau: „Apărați revoluția!" Iar acum, o fată îmbrăcată militărește și cu bonetă pe cap, un unchiaș și eu străbăteam același drum, drumul lor, și aceleași inscripții scînteiau pe aceleași ziduri — ce-are a face dacă anii le-au șters, o dată ce noi nu le-am uitat, și nu numai că le ținem minte, dar le și apărăm, *apărăm* cu adevărat *Revoluția*. Străbatem drumul lor, pas cu pas, sîntem contemporani cu ei, ca și ei cu noi, căci trăim aceleași vremuri, unice — ale Revoluției — și nu putem fi desprinși, despărțiți: formăm, verigă cu verigă, un lanț...

Lanț, lanț. Stai, ce-i cu acest cuvînt? Ce înțeles are, de m-a izbit fără să vreau? Lanț, lanț... Aha! „Lanțul din Flandra — lanțul fericirii". Răvașele găsite azi dimineață de locatarii casei noastre. Am găsit și eu unul... Adevărat, lanțul există, *dar nu al lor, ci al nostru.* El face ocolul lumii, el o va înconjura nu de trei ori, ci de treizeci și trei ori trei, ca un simbol nu al robiei, încătușării și nevolniciei, ci al unității de nezdruncinat, al succesiunii neîncetate și de nesfărîmat a vieților și înfăptuirilor noastre — înlănțuind verigă cu verigă, zi cu zi, pas cu pas, veac cu veac, viață cu viață, generație cu generație, popor cu popor, revoluție cu revoluție. Lanțul *nostru* nu poate fi rupt, pentru că este lanțul vieții, eu sînt o verigă a lui, și tot

lanțul — pornit de la obîrșia-i neștiută și pierzîndu-se în infinit — e al meu.

Ca un ecou al acestui gînd izbucni limpede și voios, cu toată forța celor cîteva difuzoare de pe stradă, fanfara: semnalul de încetare a alarmei!

Și numaidecît Staro-Nevski se umplu de lume. Clincăniră scurt și porniră zăngănind, sunînd și scrîșnind tramvaiele, autobuzele își reluară goana, claxonînd de zor, totul prinse viață, mișcare, sunet; se părea că pînă și razele aurii ale soarelui tomnatic prinseră a țîrîi, chiar și geamurile de la ferestrele caselor, care împrumutaseră ceva din azurul cerului, chiar și asfaltul de sub picioare, totul, în sfîrșit, era plin de zumzet și alte sunete de o primăvăratică voioșie, dominate de glasul argintiu, puțin nostalgic al alămurilor: ele vesteau încetarea bombardamentului, a groazei, a morții, ele vesteau reîntoarcerea la forfota obișnuită, la viață — ce altceva poate fi mai bun?! Era zgomotul *orașului* cel de toate zilele — ce bucurie să-l auzi. Și de ce ne supăram oare pe el înainte?

„Cînd se va anunța victoria, vom cere cu stăruință să se sune o oră încheiată semnalul de încetare a alarmei“, mi-am zis în gînd, sărind din mers într-un tramvai, străfulgerată de presimțirea că victoria e aproape. Cîtă dragoste simțeam pentru acest tramvai care zăngănea și scrîșnea, pentru taxatoarea morocănoasă, pentru pasagerii care, deși se înghesuiau și își dădeau coate, erau cu toții voioși și însuflețiți — toate mi se păreau atît de plăcute, atît de dragi, și mai

ales — erau ale mele! De vreme ce închei cu cuvintele „ale mele" însemnările despre „Ziua piscurilor", zi care seamănă atît de mult cu aceea de la Uglici, cînd am simțit că iau parte la viața întregii omeniri, hai să-mi țin făgăduiala dată în primul fragment, în capitolul „E al meu!", și să vă spun povestea Arcului din Valdai.

ARCUL DIN VALDAI. Am auzit de el la Uglici, unde am stat cu mama tot timpul cît tatăl meu s-a războit cu albii, în sud. Arcul din Valdai se păstra la muzeul înjghebat în turnul țareviciului Dimitri, o clădire de cărămidă zugrăvită într-un roșu mohorît, cocoțată pe malul povîrnit al Volgăi, în mijlocul unei grădinițe cu arbori deși, bătrîni și îngîndurați, cu tufe întunecate de liliac, atît de mari și stufoase încît împletirea ramurilor lor închipuia adevărate mici peșteri. Sub plîngătoarele crengi ale mestecenilor săditi de cine știe cînd, șerpuiau printre învolburările tufelor de liliac cărărui presărate cu nisip galben-viu, iar înapoia turnului vedeai cadranul solar cu fus, rămas de pe timpul țareviciului Dimitri. Împlinise pe atunci șapte ani și pesemne, cînd se uita la cadran, putea înțelege cît e ceasul după cum cădea umbra. Iar din grădina de pe malul prăvălatic își lăsa desigur privirile să alerge pe țărmul celălalt al Volgăi, unde se întindea falnic o pădure de pini puțin obișnuită: arborii crescuseră deși de tot și se înșirau trunchi lîngă trunchi de păreau soldați încre-

meniți în poziție de drepți. Nemișcat, albăstriu, cobora malul pe trei trepte, mai bine zis terase, toate deopotrivă — ai fi spus că trei regimente de uriași ostași roșii cu coifuri țuguiate în vîrf, așa cum purtau cavaleriștii lui Budionnîi, s-au postat umăr la umăr în fața Ugliciului pentru a-l apăra. Terasele pădurii semănau cu ostași roșii mai ales în timpuriile amurguri de iarnă, cînd îndărătul pinilor scăpăta într-o pîclă înghețată, violacee, soarele roșu și atunci vîrfurile pinilor, asemenea unor coifuri, apăreau scăldate în purpură.

Iarna nu te puteai plimba prin grădinița turnului — troiene cît casa, părînd și ele străvechi, prietenoase și îmbietoare, dar de netrecut, o învăluiau toată. Ne zbenguiam în grădinița turnului numai în zilele dogorîtoare de vară, cînd adia dinspre Volga un vîntuleț răcoros și înviorător, iar din adîncul peșterilor întocmite de crengile liliecilor se răspîndea un iz înmiresmat de pădure jilavă. Ne simțeam minunat aici și, fără să știm de ce, ne înfioram la gîndul că umblăm pe aceleași poteci pe care și-a purtat pașii țareviciul Dimitri — așa cum îl văzusem într-o iconiță : îmbrăcat cu cămașă lungă, albă, își ținea palmele trandafirii desfăcute deasupra umerilor, în chip de aripioare, iar capul îi era încercuit de inelul de aur, geometric pictat, al aureolei.

Aflasem între timp cum fusese ucis : într-o zi caldă de primăvară, la fel ca asta, se plimba pe cărările grădinii, tot așa, cu palmele ridicate și

aureola rotindu-i-se deasupra capului, cînd deodată, din desișul tufelor buiace de liliac, a țîșnit Danila Biteagovski avînd în mînă un cuțit lung, tăios, strălucitor, pe care i l-a înfipt în beregată.

Noi ocoleam tufele de liliac; ni se părea că de acolo ne pîndește Biteagovski, gata să se repeadă... E drept că noi nu-i făcusem nici un rău, dar parcă țareviciul fusese vinovat de ceva ?! Nu trebuia să-l omoare, măcar că era țarevici — și asta, cum am aflat după răsturnarea țarului nostru de la Petrograd, nu e tocmai bine — dar el era încă mic și nu putea să priceapă că nu e bine să fii țarevici — ce poți să ceri unui copil care poartă încă mărgele la gît, ca o fetiță! Și tot cu mărgele îl momise Biteagovski ca să-l facă să se apropie și să ridice capul.

A trecut o bună bucată de vreme de la sosirea noastră, un an aproape, pînă ne-am dus să vizităm muzeul instalat în odăile unde locuise pe vremuri țareviciul. De cîte ori o rugam pe mama să ne ducă — n-avea timp: ba se încadra la școală, ba se agita cu al nu știu cîtelea mutat, ba trebuia să sădim cartofi sau ne duceam la muncă voluntară — adunam conuri de pin pentru uzina electrică și lăcrămioare pentru farmacie. Dar iată că a venit și ziua mult așteptată: proaspăt spălate și cu fundulițe în cozi, am pornit la muzeu cu mama și cu două cunoștințe de la Petrograd. Custodele muzeului, un bătrîn uscățiv și impunător, cu părul ca neaua, ne-a primit foarte politicos. Mai întîi ne-a plimbat în

jurul clădirii explicîndu-ne ce fusese aici mai înainte, apoi l-am urmat la subsol, unde ne-a arătat un felinar ciudat, în formă de paraclis, și o căruță de lemn, mare și urîtă, un adevărat coșciug pus pe roți uriașe. Era căruța cu care fusese adus în Rusia coșciugul cu rămășițele pămîntești ale lui Kutuzov. Custodele ne-a explicat cum a ajuns ea la muzeul din Uglici, dar mi-a intrat pe o ureche și mi-a ieșit pe alta, pentru că în clipa aceea privirea îmi fusese atrasă de un alt obiect, care se afla îndărătul căruței-coșciug. Iar mama, după ce ascultase politicos explicațiile despre rămășițele pămîntești ale lui Kutuzov, l-a întrebat pe custode despre obiectul din spatele căruței — nu cumva e un arc din acelea care se pun la hulube? L-a întrebat așa, poate fiindcă și ei și mătușilor, cînd se adunau serile în casa noastră de după barieră, le plăcea să cînte despre surugiii care goneau, iarna, pe maica Volgă, și în clinchetul zurgălăilor și clopoțeilor plîngeau de dorul mîndrelor de care se despărțiseră, își jeleau logodnicele care degeraseră în stepă sau uneori degerau și ei, cu numele soției iubite pe buze, rugîndu-se numai pentru fericirea ei. În cartierul nostru de dincolo de barieră, toată lumea știa astfel de cîntece despre troici și despre surugii — unele sfîșietoare cîntece de jale, altele de o veselie îndrăcită, pline de foc. Le știam aproape pe toate, dar cel mai mult îmi plăcea cîntecul despre surugiul care degera undeva departe, în stepa pustie...

Iar nevestii să îi zici
Că am înghețat pe-aici,
Sub al cerurilor cort,
Și că dragostea ce-i port
Nu e-n stepă-nmormîntată,
Ci cu mine-n moarte luată.
Iar pe urmă poți a-i spune
C-o dezleg să se cunune,
Cu un alt bărbat spătos,
Nu să-mi plîngă de prisos.

— Aha... Asta... Da, e un vechi arc de hulube, din Valdai, a răspuns custodele, și un zîmbet ușor i-a luminat chipul uscățiv încadrat de păr coliliu.

Ne-am apropiat. Enorm, larg, cu o încovoiere lină, arcul își licărea mocnit în penumbră podoabele-i stinse, dar cu atît mai autentic evocatoare de basm — trandafiri albaștri, purpurii și verzi pe un cîmp de aur mat, palid. Părea un mic curcubeu de lemn. Iar în mijlocul curcubeului atîrna un clopoțel mai mare care-și pierduse luciul, avînd în dreapta și în stînga clopoței mai mărunți, zurgălăi rotunzi, pictați. Nu mai încăpea îndoială — era chiar arcul din cîntec:

Și se tînguie sub arc,
Clopoțeii din Valdai...

Cu același zîmbet pe buze, custodele muzeului a întins mîna și a legănat ușor arcul, de vreo două-trei ori, apoi l-a smucit — și s-a pornit arcul să se tînguie, să rîdă, să cînte, să clincăne, de ziceai că-i viu, și în ropotitul lui răsunau toate

deodată: şi jale sfîşietoare, şi veselie plină de foc. Tot vălmăşagul argintiu de sunete a ţîşnit spre bolţile de piatră și s-a prăbușit de acolo, ca o ploaie scînteietoare, umplînd totul: hruba în care ne aflam, inimile noastre, viața!

Din clipa aceea n-am mai ascultat şi n-am mai auzit nimic din tot ce ne spunea custodele. Am strecurat printre dinți, către Musia, amenințător: „E al meu!" Și rămăsesem cu ochii la arcul din Valdai... Iar cînd custodele ne-a anunțat că putem să ne ducem și sus, în odăi, inima mi s-a strîns și l-am implorat pe bătrîn:

— Nene, mai scutură-l o dată... Te rog!

A zîmbit și a mai scuturat o dată arcul meu — arcul-cîntec, arcul-basm. Ropotul său scurt, înfocat, îl mai aud și azi...

Răsare-mi o dată măcar,
În viață, în cîntec, în lacrimă chiar,
Iubirea mea — arc din Valdai!
Dar slab zurgălău e al inimei grai...

...Cînd am fost la Uglici în 1953 și m-am dus la muzeu, în turnul țareviciului Dimitri, n-am mai găsit în pivniță nici carul funebru al lui Kutuzov, nici arcul meu din Valdai. Numai vestitul clopot ciul din Uglici mai era în turn, tot acolo unde îl lăsasem, și cu o scurtă povestire despre acest clopot voi încheia „ziua piscurilor".

CLOPOTUL CIUL. Așa i-a rămas numele de cînd i-a fost ruptă o ureche, adică o toartă, drept batjocură și pedeapsă pentru o crimă săvîrșită

împotriva oblăduirii țarului, și anume: cînd s-a aflat de omorîrea țareviciului Dimitri, oamenii au sărit să-i tragă funia, pentru a da de știre norodului ce se întîmplase. Și a prins a bate clopotul nostru într-o dungă — semn de năpastă. Auzindu-i chemarea, uglicenii au năvălit droaie în grădină, unde au văzut zăcînd pe cărăruia galbenă, într-o băltoacă de sînge, copilașul cu beregata tăiată... Nu-mi propun, desigur, să stabilesc dacă țareviciul s-a omorît singur într-un acces de epilepsie, sau a fost la mijloc o provocare pusă la cale de boierii din familia Nagoi; îmi exprim doar părerea că mînia poporului o stîrnise mila: din pricina sforăriilor de la palat, al căror scop el nu-l putea pătrunde, „a fost obidit un copil", și cum: l-au ucis. Cum să nu se sfîșie de milă și de durere inima omului rus, care din străvechi timpuri ține legea exprimată mai tîrziu de Feodor Dostoievski: „Nu e voie să faci să plîngă un copil!" Iar la Uglici a fost ucis un biet copilaș lipsit de apărare. Și uglicenii, dînd năvală la chemarea clopotului, i-au judecat pe loc pe ucigași: bucăți i-au făcut.

Și din ziua aceea, a omorului unui copil nevinovat, cînd dangătul clopotului răspîndise vestea, au căzut peste oraș năpastele.

„O, Uglice, Uglice, cetate mîntuită de domnul! Pînă în fund băut-ai cupa amărăciunilor pentru pămîntul Rusiei..." scrie în letopiseț.

Și poate cea mai amară fiere din toate cîte au umplut cupa a fost turnată în ziua următoare aceleia în care norodul l-a judecat de capul lui pe Biteagovski. Crunt s-a răfuit Boris Godunov

cu uglicenii! Două sute din ei au fost osîndiți la moarte, învinuiți de omor și trădare. Multora li s-au tăiat limbile, pentru că au cutezat să spună ce gîndeau, iar șaizeci de familii au fost surghiunite în Siberia, la Pelîm.

N-a scăpat de pedeapsă nici clopotul care din primul ceas al marii tragedii vestise poporul că a curs sînge nevinovat de copil: l-au aruncat jos din clopotniță, i-au smuls crucea, limba, apoi i-au retezat o ureche și în mijlocul pieții, de fată cu lumea care se adunase, l-au lovit de o sută de ori cu biciul. Pe urmă clopotul fără o toartă, ciulul (cum a început a i se zice de atunci), a fost osîndit la deportare, trebuind să însoțească în Siberia cele șaizeci de familii din Uglici.

Și au luat surghiuniții drumul Siberiei, tîrînd după ei — cum a fost porunca — și clopotul acela, pe un fel de tîrlie.

Au mers vreme de un an încheiat — o vară și o iarnă, o primăvară și o toamnă; schimbîndu-se la ham, tîrau clopotul avan de greu, pe drumuri bătute și pe drumeaguri desfundate, prin mlaștini și smîrcuri, prin păduri și munți. De multe ori ciulul cădea de pe tîrlie — buza îi era plină de știrbituri, se înnegrise tot, dar nicăieri nu crăpase. Cîți dintre osîndiții uglicenii n-au mai apucat să ajungă la Pelîm! Mulți au fost striviți de greutatea clopotului. Dar pe nici unul nu-l auzeai cîrtind împotriva ciulului — crainicul, bardul, poetul lor. Așa a fost, cu toate că uglicenii nu-și dădeau seama, și a trebuit să treacă două secole și jumătate ca Ler-

montov să amintească despre el, vorbind despre poet:

> Cum clopotul, pe vremuri, suna în turnul Vecii
> Şi la restrişte şi la bucurie.

...În cele din urmă, clopotul răzvrătit a ajuns la Tobolsk cu primul convoi de deportați. Cneazul Lobanov-Rostovski — voevodul de atunci al Tobolskului — a poruncit să fie dus la cancelarie, iar aici l-au trecut în rubricile opisului ca „deportat neînsuflețit din Uglici".

Trei sute de ani a zăcut în deportare clopotul ciul. De cîteva ori, oameni cu mintea luminată, cărora le era scumpă istoria patriei, au rugat guvernul să ordone readucerea clopotului la Uglici. Țarii însă au respins, unul după altul, aceste cereri, timp de un secol și mai bine. Și abia în 1892, cînd s-a demonstrat *juridicește* că „deportatul neînsuflețit" și-a ispășit pedeapsa, s-a permis să fie „trimis la urmă".

Și l-au adus la Uglici cu mare alai. A călătorit pe Volga cu un vapor special trimis și încă de pe drum și-a recăpătat limba și urechea. Îi ieșeau în întîmpinare mai marii clerului, norodul, intelectualitatea. Iar la Uglici, unde se înălțase pentru clopotul răzvrătit, nu departe de turn, un fel de clopotniță mică, l-au atîrnat aici la sosire, la căderea nopții, rămînînd păzit pînă în zori de o gardă de onoare. Dimineața s-a strîns în jurul clopotniței lume de pe lume. S-a oficiat un tedeum și în loc de procesiune religioasă, cum ar fi trebuit să urmeze, uglicenii au trecut, unul după altul, pe sub clopot, fiecare

trăgînd de frînghie, așa încît limba lovea fără încetare buza-i știrbită, și clopotul a vuit și a cîntat ca atunci, cu trei secole și un an în urmă, dar de data aceasta — ore în șir...

Ciulul n-a mai fost urcat la loc în clopotnița turnului. Și fețele bisericești își dădeau seama că relicva readusă la Uglici și primită cu atîta solemnitate nu aparține atît religiei, cît poporului, și evocă răzvrătirea lui. Biserica și guvernul au fost nevoiți să ducă îndărăt clopotul și să-l primească solemn, cu toate onorurile, dar ca să-l lase să cheme iarăși norodul la biserică — chiar atîta încredere nu mai aveau în el! Iată de ce l-au atîrnat la muzeul din turnul lui Dimitri, și tot așa, ca să se poată trece pe sub el. Și-mi aduc aminte că atunci cînd eram cu mama la Uglici și mai credeam încă în dumnezeu, în fiecare an la 15 mai — de ziua țareviciului Dimitri — ne duceam să ascultăm liturghia la biserica Dimitri-sîngeratul, iar după slujbă, în șir cu toți uglicenii, treceam pe sub clopot și trăgeam de frînghie. Și chiar deasupra capului răsuna atunci dangătul său adînc, trist, dar și amenințător, aș spune — un glas *sumbru*, care părea venit din depărtări, din negura vremurilor. Dar în același timp, puteai crede că izbucnește din pieptu-ți. Și în timp ce răsunetul pe care-l trezea în inima mea arcul din Valdai purta în el tristețea și voioșia zăpezilor scînteietoare, sunetul grav al clopotului îmi trezea în suflet o încîntare aspră care-mi da fiori, dar pe care o doream.

...Venind în orașul copilăriei mele, n-am mai regăsit arcul din Valdai, nu i-am mai auzit jeluirea argintie... Grădinița din jurul muzeului arăta cam jumulită și din muzeu lipseau multe. Custodele, un tinerel cu o față rotundă și fără expresie, care nu putea fi nicidecum bănuit că „s-a omorît cu învățătura", m-a călăuzit cu nepăsare prin muzeu, neputînd să-mi explice aproape nimic, astfel că n-am mai avut decît o singură dorință: să nu mai scoată o vorbă, ca să nu pierd nimic din sunetele, miresmele, amintirile dragi și aspre care mă învăluiseră de cînd pășisem pragul. Cînd am intrat în odăița lui Dimitri și am revăzut clopotul acolo unde-l lăsasem, i-am auzit și glasul răsunînd în mine... Mă întrebam însă dacă nu i-am uitat sunetul, după toată viața pe care am trăit-o, după Marele Război pentru Apărarea Patriei, după asediul Leningradului, și doream să mă conving. Știam că obiceiul de a trece pe sub clopot dispăruse de mult, poate fusese și uitat... Dar dorința bizară mă cuprinsese și nu mă mai puteam împotrivi. Eram numai noi doi în sală — custodele și cu mine. L-am întrebat:

— S-ar putea să-l fac să sune o singură dată?

S-a uitat la mine ca la o nebună — nu auzise de obiceiul de pe vremuri și mă îndoiesc să fi cunoscut în general istoria clopotului.

— Poftim! a bîiguit omul speriat.

Am făcut cîțiva pași și, oprindu-mă exact sub clopot, am tras o dată tare de frînghie. Și el a a început a cînta și a vui exact ca *atunci*, dar

glasul său avea de astă dată, pentru mine, o nouă forță, o nouă semnificație: acel glas îi prevenea pe toți care mai plănuiesc să năpustească asupra copiilor urgia războiului, a foametei, să le răpească părinții, lăsîndu-i orfani, că răzbunarea cumplită stă de strajă și clopotul-poet va suna cel dintîi dezlănțuirea ei.

Atingînd ușor buza ciobită a clopotului care vibra adînc și amenințător, am rostit în gînd, nu încet ca în copilărie, ci răspicat, cu o matură hotărîre: „E al meu!“

Mergeam deci spre oraș în acele zile uscate și aurii de la începutul lui octombrie 1941, venind de dincolo de Bariera Nevei, neînfricată și nespus de fericită, îmbătată de conștiința nemuririi mele, a nemuririi tuturor lucrurilor ce mă înconjură și m-au înconjurat vreodată, chiar și înainte de a se fi născut în mine ținerea de minte.

Dar nici eu, nici nimeni, nimeni din noi toți nu bănuia că aceleași drumuri ale exaltării, spre piscuri, spre lumină, noi, leningrădenii, le vom străbate cu totul altfel, și asta în curînd...

MĂ DUCEAM LA TATA... Și iată-mă, peste numai patru luni, mergînd pe același drum, dar în sens invers: plecasem din oraș și mă duceam dincolo de Bariera Nevei, la tata. Era la începutul lui februarie, una mie nouă sute patruzeci și doi.

Mergeam la tata, nu-mi ştergeam obrazul,
Şi să ridic o mînă-mi era greu;
Prin gheaţa lacrimilor şi privazul
Îndurerării,-naintam mereu.
Zăpadă multă, rece, cenuşie...
Te lupţi să scapi din dinţii ei fierbinţi,
Te poticneşti şi calci peste sicrie,
Nu poţi să le-ocoleşti şi strîngi din dinţi.
Prietene, prietene, ca tine,
Cu sutele, prin gerul cel vrăjmaş,
Călcam peste sicrie, ca şi tine...
O! neuitaţi rămînă aceşti paşi,
Cu cinste fie veşnic pomeniţi!
Cei care-aţi plîns cu lacrime de gheaţă,
Călcînd peste sicrie, mîndri fiţi —
V-aţi cucerit un drept mai mult la viaţă!

Sînt din versurile pe care le scrii, sau mai precis le notezi în jurnal, pe marginile Cărţii de căpetenie. Mie, însă, rar mi se întîmplă asta, n-aş putea spune de ce. Adică le înscriu și eu, dar nu pe hîrtie ci... să spun în inimă? Prea pompos... Să zicem mi se întipăresc în memorie. Cînd și cînd le mai bolborosești numai pentru tine — cînd ești singur. Sau uneori te pomenești că le reciţi fără voie celor mai dragi.

Multe din aceste poezii, hai să le zicem, de jurnal, nu mi le-am notat. Cea de mai sus a fost și ea de atîtea ori uitată, ca să revină singură, pe neașteptate, clar. Cîte ceva i se adăuga, ceva dispărea din ea, de la sine — și iată că în sfîrșit am așternut-o pe hîrtie. Ca și în oricare din poeziile aparţinînd acestei categorii, aici totul e

adevăr curat, în afară de un singur vers: nu plîngeam în ziua aceea cînd m-am dus la tata. În timpul asediului am plîns o singură dată — cînd mă întorceam de la spital, unde murea Nikolai...

M-am echipat bine pentru drumul ce aveam de mers. Tovarășii de la Comitetul de Radiodifuziune, unde eram de mult ca și încazarmată, m-au ajutat fiecare cum a putut. Mi-au turnat într-o sticluță gradată, care apăruse nu știu de unde (în sticluțe ca asta se dă la dispensare laptele pentru copiii hrăniți artificial), niște ceai slab de tot și abia îndulcit, cineva și-a făcut pomană și mi-a dat două țigări, mi-am luat și rația de pîine — care ajunsese să fie de două sute cincizeci de grame de cap. Îmi făgăduiam s-o mănînc cu încetul, nu toată o dată, deși bucata de pîine cu adausuri — exact două sute cincizeci de grame — pusă, ca și celelalte, în cutia măștii de gaze, mă obseda. Da, purtam la șold cutia aceasta, care nu mai departe ca în octombrie i se părea Avdotiei că te poate feri de toate ororile războiului. „La o adică, Lialețka, te bagi în mască și ai scăpat", mă învăța ea... Tot pe atunci se credea în puterea salvatoare a crucilor de hîrtie de pe geamuri. Cu cîtă sîrguință le lipeam noi în vara lui 1941 — să fi trecut numai șapte luni de atunci? Unii, mai originali, nu se mulțumeau cu cruci, ci tăiau din hîrtie niște figuri complicate, tablouri în toată legea. Și acum se lăfăiau la fereastra unei case de pe strada Fontanka niște palmieri tropicali, iar făpturile de hîrtie stînd la umbra lor erau

probabil maimuțe. Poate că locatarii voiseră să ia astfel războiul peste picior, și-or fi închipuit că asta o să-i ajute mai bine?

Nimic n-a ajutat! Nimic n-a împiedicat moartea să pătrundă în casele noastre: nici crucile de hîrtie, nici arabescurile oricît de întortocheate, nici pozele, fel de fel, lipite pe geamuri; n-au ajutat nici măștile de gaze verificate cu grijă, ale căror cutii le deschideam îndată ce suna alarma aeriană, ca să ne fie mai la îndemînă. Niciodată n-a trebuit să ni le punem, moartea nu ne-a suflat în față gaze asfixiante, ci s-a strecurat în fiecare din noi în chip de sleire maximă a trupului, de foame aprigă, de fiori de gheață ce ne zgîlțîiau neîncetat...

În loc de mască de gaze oamenii purtau măști făcute de ei, care le apărau de ger toată fața sau numai partea superioară — măști de toate culorile, unele împletite din lînă, altele croite din postav — care cum a avut. Întîlneam măști roșii, negre, verzi, albastre, toate avînd crestături înguste pentru ochi.

Masca de cauciuc a fost aruncată de mult. În cutia ei țineam de obicei „mica garnitură a distroficului“, cum i se spunea: unul sau două borcănașe de jumătate de litru, o lingură și — cine avea — de-ale gurii.

Cînd am pornit la drum, băgasem în cutia măștii sticluța aceea cu ceai, un borcan gol și pîinea, pîinea — două sute cincizeci de grame de pîine!

Știam că drumul va ține mult. Trebuia să ajung mai întîi pînă la uzina „Lenin“, apoi mai

aveam de mers și de mers pe bulevardul Schlüsselburg. Trebuia să trec chiar Neva și dincolo, să urc malul abrupt. De la Comitetul de Radiodifuziune erau vreo cincisprezece sau poate chiar șaptesprezece kilometri buni. Mă pregătisem cu multă rîvnă pentru drumul ce-l aveam de făcut și, în general, raționam cu o luciditate ciudată și eram cu totul calmă. Mai bine zis, nu era calm ci apatie, ori mai degrabă un fel de moliciune neîncercată pînă atunci, ca o ciudată smerenie. Nu eram sigură că voi ajunge, dar am hotărît să nu mă gîndesc atît de departe și, cît va dura drumul, să-mi impun mici sarcini. De pildă : iată-mă lîngă un felinar. Acum, trebuie să ajung la următorul. Și din nou la următorul. Iar pe urmă — pînă la gara Moscova. Acolo văd eu ce fac ! Picioarele trebuie să mi le mișc încet, pas cu pas, să nu mă grăbesc și să bag de seamă ca nu cumva să alunec de pe pîrtie și să mă înfund în zăpadă.

Și am pornit. Mai întîi pe Nevski. De la un felinar la altul. De la un felinar la altul...

„ANTON IVANOVICI E MINIOS". Chiar în ajunul declarării războiului trebuia să ruleze la Leningrad o comedie muzicală cu titlul de mai sus, și aproape de fiecare stîlp de felinar se fixase un panou de placaj, destul de mare, pe care sta scris cu litere înflorite, de-o șchioapă : „Anton Ivanovici e mînios". Atît. N-am apucat să vedem filmul, n-am apucat nici să scoatem afișele în primele zile de război. Și așa au ră-

mas, sub felinarele stinse, pînă la sfîrşitul blocadei.

Mergînd pe Nevski, ori de cîte ori ridicai privirea, vedeai aceste afișe care, cu cît dura mai mult războiul, asaltul, blocada și suferințele abătute peste oraș, începeau să sune a prevenire, a învinuire aruncată în gura mare, deveneau un memento: „Bagă de seamă — Anton Ivanovici e mînios!“ Pînă la urmă închipuirea noastră a zămislit un personaj real, viu, nespus de bun la suflet, care nu pricepe tot ce se întîmplă, dar nu are dorință mai mare decît să-i vadă pe oameni fericiți — și se mînie pe ei, cu blîndețe și amărăciune, că se expun prostește unor chinuri absurde, inutile, groaznice.

După fiecare atac de artilerie, aici, la picioarele felinarelor, erau trase trupurile schilodite ale orășenilor. Distroficii cuprindeau în brațe stîlpii de felinar, căznindu-se din ultimele puteri să se țină pe picioare, pe urmă lunecau încet de-a lungul lor, ca să nu se mai scoale niciodată... Anton Ivanovici se mînia. Se mînia foc, dar îl și durea cînd vedea toate astea! Iți venea să-i spui și din parte-ți și în numele tuturor oamenilor din lume: „Anton Ivanovici, blîndul și dragul nostru Anton Ivanovici, nu te mînia pe noi! Noi sîntem buni. Vom face să dispară aceste ticăloșii. Vom trăi omenește.“

In ziua aceea însă nu i-am adresat lui Anton Ivanovici această tiradă sau rugă mută. Nu aveam în sufletul meu destulă tărie să-i vorbesc. Nici în fața lui n-aș fi putut îngăima o dezvinovățire, și în general nu-mi ardea de el;

mă stăpînea un singur gînd: să mişc cu socoteală, metodic, picioarele, pas cu pas, de la un stîlp la următorul.

Iar Anton Ivanovici era mînios foc și tot mai trist...

Iată-mă în sfîrșit la gara Moscova. M-am uitat la ceas — stătuse.

Am luat-o pe Staro-Nevski. Și iarăşi — de la un stîlp la următorul... La stînga gării, tocmai pînă în lavra Aleksandr Nevski, acoperite cu gheață și omăt, se înșiruiau troleibuze, moarte ca și oamenii. Unul după altul, zeci și zeci, un lanț întreg. Stăteau. Iar pe liniile de lîngă lavră, un lanț de tramvaie cu geamurile sparte și cu nămeți pe bănci. Înțepenite și ele. Vor sta așa de-a pururi pesemne. Cu neputință să-ți închipui că va veni o zi cînd toate aceste vehicule se vor urni din loc și vor porni clincănind sau fîșîind pe asfalt. Să fie adevărat că, mai demult, se putea merge cu astea? Ciudat! Treceam de-a lungul șirurilor de tramvaie și troleibuze moarte și mă simțeam aparținînd unui alt secol, unei alte vieți. Nu știam însă dacă trăiesc cu o sută de ani în urma zilei aceleia, sau cu o sută de ani mai tîrziu. Dar mi-era totuna.

Pe mijlocul străzii șerpuia în zăpadă o pîrtie. Aici era destul de largă. La un moment dat am auzit în urma mea scîrțîit de tălpici. M-am oprit și am întors capul: o femeie trăgea o săniuță cu un bărbat în ea. Omul era legat cu un prosop, ca să nu cadă, dar ședea în sus, se vedea bine că trăiește. Unde l-o fi ducînd? mă întrebam așa, într-o doară, căci tocmai înce-

peau să se înșire de ambele părți depozitele acelea printre care trecusem cu patru luni înainte — o veșnicie! — și trăisem atunci cele mai luminoase, mai înălțătoare clipe — „ziua piscurilor". Dar nici nu mi-am adus aminte de ea. Văzînd magaziile mi-am spus numai atît: „Sînt magazii. Depozite de cereale. Pe vremuri toate erau pline cu grîne — boabe de secară. Chiar și între ele, și pe sub șoproane vedeai movile de boabe. Țin bine minte. Cînd treceam pe aici, vedeam munți de secară."

Îmi simțeam gura plină de salivă rece. Mi-am adus aminte cum jucam noi spicele în palme, vara, la Zarucevie, acolo, unde aflasem despre stelele de zi. Am simțit o clipă mireasma lanului de secară... Un singur spiculeț de-aș fi avut, să-l răsucesc în palme, și boabele să mi le răstorn toate în gură, să le macin în dinți, nu repede, ci încet, ca să țină mai mult. Cu atîtea supe, tare mai tînjeam noi după „hrană solidă"!

„Scot pîinea și o mănînc toată acum, pe loc!" Mi s-a făcut deodată negru înaintea ochilor. M-am oprit, am smucit capacul de la cutia măștii de gaze... dar am izbutit să sugrum această senzație de om viu, singura care se aprinsese în mine de cînd pornisem la drum. Am rostit încet, dar ferm:

— Nu aici, mai încolo, lîngă uzina „Lenin". Am să stau să mă odihnesc. Am să sorb un gît de ceiuț și am să mușc din pîinișoară.

Gonită pentru o clipă, smerenia aceea dezgustătoare punea din nou stăpînire pe mine. Am luat-o iarăși din loc și îmi mai aduc și acum

aminte că tot drumul m-am simțit supusă, calmă, pregătită să mor. Adică nu chiar să mor, ci să mă dizolv, să devin una cu zăpada, cu troienele cît munții, cu cerul scund, de grafit, cu magaziile de cărămidă de un roșu aprins, înălbit pe alocuri de chiciură.

Cu această smerenie, cum aveam să înțelegem mai tîrziu, începe moartea. În această stare omul vorbește cu diminutive: „o felioară", „o cojiță de pîinică", „apșoară", și se poartă nespus de politicos și de blînd.

E drept că erau unii care deveneau fioroși, dar despre asta, altădată — poate...

UN RAGAZ CIT SA FUMEZ O ȚIGARA. Am trecut de barieră, unde o altă pîrtie se întretăia în zăpadă cu a mea și s-a nimerit ca tocmai la această răspîntie în miniatură să mă ciocnesc de o femeie încotoșmănată în șaluri, care trăgea o săniuță. Pe tălpici era pus un coșciug semănînd mai mult cu un sertar de scrin. Poate era chiar un sertar și fusese acoperit deasupra cu o foaie de placaj bătută în cuie. Femeia abia îl tîra, plecată toată înainte, gata să cadă. M-am oprit ca s-o las să treacă. Oprindu-se la rîndul ei pentru a-mi face loc, femeia și-a îndreptat spinarea și a răsuflat adînc. Am dat să trec, dar în clipa aceea a smucit și ea de frînghie... Iar m-am oprit. Însă ea nu izbutea să mai urnească săniuța — o fi fost din pricina unui mic hop sau a vreunei movilițe ascunse sub zăpadă — și iată că mă pomenesc cu coșciugul la pi-

cioare. Femeia m-a privit dușmănos și crunt dintre șalurile ei și a strigat abia auzit:

— Haide, treci odată!

Am încercat să trec, dar neputînd face un pas atît de mare, era cît p-aci să cad pe spate. N-am căzut, dar m-am așezat pe sicriu fără să vreau. Cu un oftat femeia s-a lăsat și ea lîngă mine.

— Vii din oraș?

— Da, i-am răspuns.

— Ai pornit de mult?

— De mult. De vreo trei ceasuri, cred.

— Cum e acolo? Mor mulți?

— Mor.

— Vă bombardează?

— Acum nu. Bat cu tunurile.

— Și la noi, tot așa. Mor oamenii ca muștele și tunul bate într-una.

Am deschis cutia și am scos dinăuntru ceva de mare preț: o țigară subțirică de tot, un „cui“ — așa le ziceam noi. Două aveam, cum am mai spus. Una o duceam tatii, iar pe cealaltă plănuisem s-o fumez pe drum, cînd voi ajunge în dreptul uzinei „Lenin“. Dar n-am avut destulă tărie și am aprins-o acolo.

Femeia mi-a aruncat o privire lacomă. În găvanele adînci ale orbitelor, licări ceva.

— Îmi lași și mie? a șuierat printre dinți înghițind în sec.

Am dat din cap. În timp ce fumam, privea ca vrăjită „cuiul“ și, cînd l-a văzut scăzut la jumătate, a întins singură mîna, să i-l dau. I-a ajuns să tragă de două ori.

Apoi ne-am ridicat și, apucînd amîndouă de frînghie, am urnit sania de pe movilița în care se proptise. A dat din cap fără o vorbă. I-am răspuns la fel. Și mi-am urmat drumul, de la un stîlp la următorul. Întîlnirea cu femeia, care tîra prin nămeți coșciugul înjghebat dintr-un sertar de scrin, și cele cîteva clipe cît am stat alături, fumînd din aceeași țigară, n-au trezit atunci nimic în inima mea. Mi-am spus doar atît: „Și acum, nici o oprire pînă la uzina «Lenin». Iar cînd voi ajunge acolo, mușc din pîinică."

TREPTE TAIATE ÎN GHEAȚA. Mergeam cu pas cadențat. Nu mă gîndeam la nimic. Am mai întîlnit multe săniuțe în care se aflau sicrie sau cadavre cusute în cearceafuri, în plăpumi de pichet, am văzut și leșuri omenești zăcînd în zăpadă cu picioarele spre potecă. Aproape toate fuseseră descălțate — ce să-i faci, încălțămintea lor prindea bine celor care mai erau în viață și-și tîrau pașii prin zăpezile orașului mort, încremenit și neînfrînt.

De la uzina „Lenin" începea odinioară „orașul" — e mult de atunci, eram încă o copilă — pentru că pînă la uzină mergea tramvaiul cu cai, iar de aici înainte tramvaiul electric. Cînd am ajuns la uzina „Lenin", fostă „Semiannikovski", am poposit un pic pe banca de beton care ocolea ghereta dispecerului, din beton și ea (construită bineînțeles în stil Le Corbusier), și am mușcat cuminte „o bucățică de pîinică",

băgînd de seamă să nu se piardă nici o fărîmitură; apoi am luat-o mai departe pe Schlüsselburg. Vederea școlii noastre nu mi-a trezit nici un fel de amintiri. Și n-am aruncat nici o privire la dreapta, spre Palevski, unde în urmă cu patru luni murea încet, cu atîta demnitate, în vuietul obuzelor și bubuitul exploziilor, bunica mea, binecuvîntînd tuspatru zările și implorînd mîntuire pentru Moscova; nu mi-a amintit nimic nici acel colț de stradă unde poposisem cu tata privind norii biblici, argintii, și vorbind grăbiți despre Nikolai, despre studiul său „Lermontov și Maiakovski", despre poezie, despre viitor.

Toate acestea *acum* le scriu, *acum* retrăiesc în gînd drumul acela tăiat în ger și gheață. Dar atunci mintea mea nu înregistra nimic, nici faptul că, uite, n-am aruncat măcar o privire înspre casa părintească, nu m-am gîndit o clipă la ființele care o mai locuiau... Țin să repet că atunci aproape nu aveam simțuri, pierdusem și facultatea de a reacționa firesc, omenesc. Mai precis, reacțiile mele se reduseseră rămînînd numai cele elementare.

O singură dată mi-a fost frică — o clipă doar — cînd m-am văzut pe mal, în locul unde trebuia să trec Neva pentru a ajunge la tata, la fabrică. Amurgea, și primele umbre viorii, gingașe, se lăsau pe pămînt. Neva troienită, învăluită într-o pîclă sidefie, apărea ca o pustietate imensă, înfiorătoare. Aici mă aflam parcă și mai departe de tata, cu toate că vedeam fabrica pe celălalt mal și știam că acolo, ceva mai la

stînga de clădirea mare a întreprinderii, se găsește bătrînul său dispensar, din bîrne.

Mai aveam în cutia măștii o bucățică de pîine, mică de tot — nu putea să aibă mai mult de o sută de grame — și-mi spuneam că poate s-o găsi la tata o cană de apă fiartă și atunci o să împărțim felioara și o s-o mîncăm cu ceai. Cum ajung, o mîncăm. Gîndul acesta mi-a dat puteri și am pornit.

„A mai rămas puțin, puțin de tot, dar ce departe e, dumnezeule!“

Fîșiuța pîrtiei care traversa Neva, bătută pesemne în zăpadă de pași nesiguri, prea ușori, era grunjoasă și te poticneai mereu. Malul opus se ridica în fața-mi în chip de munte inaccesibil de gheață, a cărui creastă se pierdea în umbra rozvineție. La poalele muntelui, cîteva mogîldețe înfofolite în șaluri scoteau apă dintr-o copcă.

„Nu voi izbuti să mă cațăr“, gîndii leneș, simțind că tot drumul acesta îngrozitor a fost zadarnic.

Dar nu m-am oprit și, ajungînd la poalele prăvălișului, am deslușit un șir de adîncituri abia schițate care duceau spre creastă. Erau trepte, trepte tăiate în gheață.

Apoi s-a apropiat de mine o femeie — de necrezut cum semăna cu cea care trăgea săniuța cu coșciugul — încotoșmănată ca și aceea în șaluri, cu chipul tot așa cafeniu, ca de pergament. Ducea în mîna dreaptă un bidon cu apă cam de doi litri numai, dar greutatea aceasta mică o făcea să se încovoaie toată spre dreapta.

— Ne cățărăm, ce zici? a întrebat femeia.

— Haidem !...

Am prins a ne sui pe brînci, lipite una de alta, ajutîndu-ne una pe alta cu umerii. Ne cățăram agățîndu-ne cu mîinile de crestăturile săpate în gheață, abia trăgîndu-ne picioarele din treaptă în treaptă și oprindu-ne la fiecare doi-trei pași.

— Doctorul a tăiat scările, mi-a spus la al patrulea popas femeia, abia trăgîndu-și sufletul. Să-i dea dumnezeu... Tot ne e mai ușor... cînd ne ducem la apă...

Nu mi-a dat prin minte că vorbește de tata. Urca mai greu decît mine, căci în timp ce eu mă puteam prinde de treptele de deasupra cu amîndouă mîinile, ea trebuia să mai tragă cu o mînă, din treaptă în treaptă, și bidonul cu apă. In a doua jumătate a urcușului l-am tras cu rîndul — o dată ea, o dată eu, și așa ne-am tîrît pînă sus și tot împreună am mers pînă la poarta fabricii.

Curtea fabricii, dispensarul construit din bîrne, iar în fața dispensarului o grădiniță împrejmuită cu baluștri, unde tata își îngrijea de ani de zile trandafirii... Nu recunoșteam nimic, dar absolut nimic, și am stat mult timp în loc la ușa dispensarului, căznindu-mă să pricep unde am nimerit. Poate am intrat din greșeală la fabrica „Vargunin", de alături, sau... mai știu eu unde ? Ce o fi căsuța asta ciudată, de lemn, și gardul acela știrb ? Nu le-am văzut niciodată... Și doar veneam aici de cînd eram mică. Intr-o zi, cu ani în urmă — era și atunci un ger năprasnic, dar totul în jur scînteia scăldat într-o

lumină trandafirie veselă — am venit să văd cum arată prima mea poezie afișată la gazeta de perete a fabricii, poezia pe care o scrisesem la moartea lui Lenin.

Nu mi-am amintit nici de asta atunci.

Pînă la urmă mi-am dat seama totuși că era dispensarul tatii și am înțeles, deși cu nepăsare, că și lucrurile neînsuflețite — clădirile, gardul, troienele — pot muri. În tăcerea și pustietatea codrului adormit sub mantia de promoroacă, ba chiar și în pustiul cîmpiei întroienite există viață, există suflet. Cele ce vedeam aici n-aveau însă nici viață, nici suflet. Toate erau la locul lor, dar păreau moarte.

O TAINA A PAMINTULUI. În micuța sală de așteptare a dispensarului, în care se strecura din camera de alături o lumină palidă, pe o bancă de lemn cu spătarul înalt, ca acelea din gări, sta culcată o femeie. Îmbrăcată cu o pufoaică și bine înfășurată în șal se culcase pe o parte, cu palmele lipite sub obrazul drept. Așa dorm în gări, între două trenuri, călătorii care au drum lung de făcut. Numai că femeia nu dormea. Era moartă. Mi-am dat seama de cum am intrat. „Tata nici nu le-o mai fi știind numărul“, mi-a venit în gînd pe cînd treceam alături, unde îndărătul unei balustrade din stîlpi micuți, pîntecoși, ședea la o masă tatăl meu.

O lumînare groasă și scurtă care semăna cu un turnuleț („ia te uită ce lumînări are!...“) îi lumina, de jos, fața. Se puhăvise rău, și chiar

la flacăra luminării se vedea cît de lividă îi era pielea cu ape nesănătoase, albăstrii... Dar părul de la tîmple și de pe ceafă, păr de blond, subțire și aproape cărunt, tot mai era zbîrlit și ondulat, iar ochii lui albaștri, mari, ușor bulbucați, păreau în lumina pîlpîitoare și mai mari, și mai albaștri.

Stăteam în partea de dincoace a balustradei și mă uitam la tata fără să spun nimic. El și-a ridicat fața puhavă, m-a privit foarte atent, de jos în sus, și a întrebat politicos:

— Pe cine căutați, vă rog?

M-am pomenit răspunzînd cu un glas fără expresie, pe care-l ascultam de parcă ar fi vorbit altcineva.

— Îl caut pe doctorul Berggolț.

— Eu sînt. Ce vă supără?

Îl priveam fără o vorbă. M-a podidit nu plînsul, nici groaza, ci ceva ce nu mai simțisem vreodată și nici n-aș putea defini, nici chiar astăzi, dar și acel ceva era mort, inert. Văzîndu-mă așa, tata a repetat cu blîndețe întrebarea:

— Ce vă doare?

— Tată, am bîiguit în cele din urmă, eu sînt, Lialia!...

S-a lăsat o tăcere foarte lungă, așa mi s-a părut, dar poate că nu a durat mai mult de cîteva secunde. Tata a înțeles de ce am venit. Știa că Nikolai zace în spital. A ieșit fără un cuvînt de după balustradă, s-a oprit în fața mea și, plecîndu-se adînc, mi-a sărutat mîna. Apoi a ridicat brusc capul, m-a privit drept în ochi — o privire fermă prin care îmi interzicea parcă ceva — și a spus domol:

— Să mergem, fetițo, să bei un ceai. Poate s-o găsi și ceva de-ale gurii!... Și a adăugat cu o umbră de zîmbet: „Că doar ciorba e sărată..."

Am înțeles numaidecît de ce citează aceste cuvinte, rostindu-le cu atîta amărăciune. Ținea mult la Nikolai, dar n-a mai vorbit nimic despre el, nici despre moartea lui.

Am intrat în bucătăria dispensarului — o chichineață abia luminată de un opaiț. Tata adusese cu el lumînarea, dar a stins-o îndată; era un bun al statului, de mare preț, și n-o aprindea decît pentru consultații.

Două femei, cu halatele îmbrăcate peste pufoaice — una măruntă, cu ochi negri, cealaltă, o lungană deșirată, cu trăsăturile accentuate de halul de slăbiciune în care se afla — văzîndu-mă, au încremenit de mirare.

— Vai, Lialecika, a silabisit cea scundă, de parcă ar fi cîntat, ce... ce mare te-ai făcut!...

— E Matrioșa, m-a lămurit tata. N-o mai cunoști? Cea mai bună soră! Iar dumneaei e Alexandra Ivanovna... Nici pe ea n-ai recunoscut-o?

— Bine, tată, sînt cel puțin cinci ani de cînd n-am mai dat pe aici...

— Se poate, se poate... a făcut el, bătînd încetișor din palme: Ia, nevestelor, să vă văd! Niște ceișor pentru mine și fiica mea.

Matrioșa a început să se foiască pe lîngă mașinuța de gătit. S-a auzit sfîrîind ceva în tigaie și bucătărioara s-a umplut de un miros urît care-ți făcea greață. Am bănuit că întrebuințau vreun ulei industrial. Mirosea groaznic, dar în

schimb ce cald se făcuse în odăiță! Mi-am scos șalul, paltonul, căciulița de lînă, basmaua cu care mă legasem sub căciuliță și am rămas în costumul de schi și cu capul gol.

— Ce cald e la tine, tată!

— Cred și eu! a sărit Matrioșa. Gardul să trăiască. Tovarășului doctor i se rupe inima că-l stricăm, dar ce să facem? Intr-un fel trebuie să ne încălzim. Așa-i?

— Așa-i.

— Lialecika, și-a amintit ea deodată. Poate vrei să te speli? Aici te poți îmbăia și pînă la brîu. Și, dacă vrei, te speli și pe picioare... Trag o fugă și aduc apă.

Revăzînd în gînd scara de gheață, aproape verticală, pe care mă cățărasem adineauri, m-am împotrivit cu tărie.

— Nu, te rog, nu-i nevoie. Sînt curată. In privința asta noi, cei de la radio, avem grijă. Nici un păduche n-ai să găsești în camerele noastre. Apa o luăm de la subsol, unde a fost înainte caloriferul. O apă ciudată — un fel de leșie. Țîșnește dimineața o șuviță dintr-o țeavă plesnită. Cîteodată e chiar călduță. Nu, nu, avem o grijă strașnică. Află că femeile de la noi au fost obligate să-și dea chiar cu un pic de ruj pe buze. Și să se mai uite din cînd în cînd în oglindă, dacă nu le-a rămas funingine în nări, în urechi, la coada ochiului. Vezi, dacă o femeie nu se gătește, înseamnă că oglinzile sînt acoperite și a intrat moartea în casă, de aceea le-am obligat pe ale noastre să se privească în oglindă, să fie îngrijite.

Mă cuprinsese un adevărat acces de limbuție. Prea mult tăcusem în ultimele zile, iar căldura sobiței, grija ce mi-o purtau oamenii din jurul meu mă amețea. Deodată mi s-a făcut somn, dar în același timp simțeam o nevoie imperioasă să vorbesc, să vorbesc despre orice ar fi.

Am scos ce mai rămăsese din rația de pîine și ultima țigară-„cui". Tata mai-mai să se înece de bucurie.

— Asta da! a făcut el, ținînd cu o adevărată venerație „cuiul" în mîinile lui mari, îndemînatice, mîini de chirurg. Bine o mai duceți voi, fraților!

Putoarea aceea ciudată din tigaie s-a servit la masă. Bucățica mea de pîine am împărțit-o în patru, ca la farmacie — și cu aceeași grijă am turnat apa fiartă în căni și ne-am așezat în jurul măsuței. Eram înghesuiți și, fără să vrem, ne băgam unul într-altul ca într-un vagon ticsit... Flacăra firavă și neastîmpărată a opaițului făcea să dănțuiască pe pereții odăiței umbrele noastre înfiorătoare, monstruoase, dîndu-ne și mai mult impresia că sîntem într-un tren și călătorim departe, departe. Iar femeia culcată dincolo, în sălița de așteptare, nu era decît o pasageră care-și așteaptă trenul ei. Atîta tot.

Ușa s-a crăpat scîrțîind, lăsînd să apară un chip pămîntiu ca de pergament, înfofolit, îmbrobodit — nu mi-am putut da seama dacă era un bărbat sau o femeie — și mai avea și o căciulă enormă, cu apărători pentru urechi, îndesată peste o broboadă.

De sub căciulă ne priveau doi ochi galbeni, strălucitori.

— Tovarășe doctor, iacă...

— Hai, intră, că se răcește odaia, s-a răstit tata.

Omul (era un bărbat) a intrat cu sfială și a întins mîna. Avea în palmă un pachețel.

Tata și-a umflat nările și a ridicat din sprîncene.

— Tot nu vă mai învățați minte? Iară?...

— Nu ne refuza, tovarășe doctor! s-a rugat omul cu un glas tremurător.

Tata a pufnit mînios, dar a luat totuși pachețelul.

— Ei, mulțumesc, dar să fie pentru ultima oară! La voi ce se aude? Sînt toți teferi?

— Deocamdată, toți, a hîrîit omul. Azi a fost liniște, slavă domnului, ieri însă ne-au zăpăcit cu incendiarele...

— Peste un ceas trec pe la voi, a spus tata. Și acum, du-te. Dar vezi, nu alerga, ia-o domol. Dacă se întîmplă ceva, chemați-mă imediat!

Trăgîndu-se cu spatele spre ușă, omul a deschis-o doar un pic, cît să poată trece, și a pierit fără să ne zîmbească, dar dînd prietenos din cap în loc de rămas bun.

— Pompierii noștri, m-a lămurit tata ridicînd în sus degetul arătător și încruntîndu-se la mine de parcă se aștepta să-l contrazic. Niște eroi! Lei! Ăștia da, oameni! Abia se ține sufletul într-înșii, dar nici un foc mare n-au lăsat să izbucnească. Nici unul! Țin foarte mult la întreprinderea noastră, combinatul „Thälmann".

— Ce ți-a adus, ceva de mîncare?

— Ehei, bucate alese! Fabrica „Viena" o știi, nu?... Fabrica aia de bere e o adevărată exploatare. Oamenii extrag borhotul care zace acolo cine știe de cîți ani. O muncă titanică! După ce-l scot, îl încălzesc și coc turte din el. De la delicatesele astea dau într-o stomatită — mamă-mamă! Nici nu-ți închipui cîte cazuri am pe zi! Le spun să nu se mai îndoape cu porcăria asta, dar parcă ajută? Matrioșa, fii drăguță și încălzește-ne o turtiță!...

Mie mi s-a părut foarte gustoasă. După ce ne-am ospătat, Alexandra Ivanovna s-a dus nu știu unde, iar Matrioșa m-a îndemnat din nou să mă spăl. N-am vrut, aducîndu-mi iarăși aminte de Neva, de scară și am spus atunci, nu cu tot dinadinsul, ci numai pentru că am plecat urechea la un glas aproape uitat, un glas rezonabil:

— N-ai de loc grijă de tine, tată...

— Adică? s-a mirat el.

— Uite, de pildă, cine te-a pus să tai trepte în gheață?...

M-a privit aproape cu milă.

— Dai în gropi de proastă, scumpa mea fiică și ilustră poetă a orașului lui Lenin, m-a zeflemisit el fără răutate. Căci în deșert și fără de credință rostit-ai cuvintele acestea...

După o scurtă tăcere a spus încet, gînditor, de parcă ar fi continuat o discuție:

— ...La noi, dincoace de Bariera Nevei, la nu știu ce uzină — la „Aleksandrovski" îmi pare — lucra la turnătorie un bătrîn formator.

Unul din vrăjitorii aceia care, deși neumblați pe la școli, își cunoșteau atît de bine meseria, încît îi lăsau cu gura căscată și pe inginerii din străinătate. Cum a fost mai de mult turnătorul acela vestit de la Obuhov... Să presupunem că se turna o țeavă de tun. Bun! Acum trebuiau s-o lucreze mai departe — s-o sfredelească sau știu și eu ce să mai facă — eu nu mă pricep. Pe scurt, trebuia muncit și muncit. Dar ce te faci dacă iese piesa un rebut, dacă are... de-alea... sufluri, da, da, sufluri. Știi ce făceau ăia? Îl chemau pe bătrîn și-i spuneau: „Ia vezi, moșule, țeava asta are sufluri ori ba?" Moșul o lovea ușor cu ciocănelul, își lipea urechea de metal și pronunța verdictul: „N-are sufluri, dați-i drumul." Sau: „Are, nu-i bună". Ce crezi? O dată nu s-a înșelat. Unii mai neîncrezători — hai să-l controlăm pe moș! Controale, paracontroale, cu fel de fel de metode științifice din acea vreme — degeaba, tot pe-a lui ieșea. Ei, tot din ăștia era și formatorul de care-ți vorbeam. Cunoștea el o anume taină a pămîntului. Îl amesteca în așa fel, ca piesele turnate să nu aibă nici un defect care să poată fi imputat formatorului. Și într-adevăr, n-a dat greș niciodată. Cînd îl întrebau: „Cum de nu dai rebuturi, moșule?" — zîmbea numai pe sub mustață: „Știu eu niște farmece". Și tăcea. Ei, anul trecut, prin noiembrie, uzina s-a oprit bineînțeles. Oamenii s-au împrăștiat. Numai paza a rămas — ca la noi. Și simte moșul că i se apropie ceasul. Cînd i-au propus să se evacueze, n-a vrut. O cheamă pe baba lui și-i spune: „Sînt un zgîrciob, un

cărpănos, plin de păcate, măcar că nu cred în dumnezeu. N-am împărtășit nimănui o anume taină a pămîntului, iar acum vreau s-o spun și n-am cui. Ție doar. Numai că tu nu ești decît o muiere și încă bătrînă și habar n-ai de turnătorie. Ei, dar faci ce poți cînd ești strîns cu ușa. Ascultă, nevastă, nu mor pînă nu-ți bag în cap taina aia. Haidem." Bătrîna, de colo: „Încotro?" „La uzină, la turnătorie." L-a luat baba de braț și lipa-lipa, lipa-lipa, au ajuns. Acolo a început să facă școală cu ea — compoziție, dozaj... Imaginează-ți: doi bătrîni sleiți de foame, mai mult morți decît vii, singuri în ghețăria aia... Nu era zi de la dumnezeu să nu se tîrască amîndoi pînă acolo și să scurme pămîntul înghețat. Pe deasupra, moșul o silea pe babă să mănînce jumătate din supa lui de seară. „Eu tot am să mor, zicea, dar tu trebuie să te ții zdravan, ca atunci cînd or porni uzina, să poți da în vileag tuturor formatorilor taina asta a pămîntului." Și află că moșul a izbutit! După ce s-a încredințat că bătrîna a prins meșteșugul, a pus-o să prepare compoziția cu secretul ea singură, de cîteva ori, apoi s-a culcat și a spus: „Ei, acum pot să mor, mi-e cugetul împăcat". A doua zi a și murit. Veșnică să-i fie amintirea! Am să-i aflu neapărat numele. Iar bătrîna am auzit că trăiește, cică a fost evacuată și au toți mare grijă de ea — păi nu? un secret ca ăsta...

După o scurtă pauză, tata a urmat și mai gînditor, de parcă ar fi vorbit de unul singur:

— Te pomenești că pînă se va redeschide uzina, n-o să mai fie nevoie de secretul moșului.

Poate se va găsi o metodă mai precisă, o metodă științifică. Dar n-are importanță. Nu despre asta e vorba... A tăcut, a ridicat din umeri. Poate n-o să se găsească. Căci află de la mine, Lialka, mai presus de dragostea omului — ori pentru ce ar fi ea... pentru țara unde s-a născut, pentru oameni, pentru o femeie, sau a femeii pentru bărbat, nu se poate inventa nimic... Nu, nu, n-o să se inventeze... „Că mare e taina asta": taina pămîntului...

Avea și el pesemne mîncărime la limbă în seara aceea, voia să facă un pic de filozofie, chiar și cu mine, un om apropiat, și a sporovăit mult, cu toate că pe atunci toți eram zgîrciți la vorbă — ne cruțam, instinctiv, puterile.

A povestit cum se organiza un staționar la fabrica sa.

— Cutreier Bariera Nevei cu careva din conducerea fabricii și cînd dau de o țesătoare sau de un țesător de-al nostru mai istovit, îl iau pe loc și — hai la staționar! Îi știu pe toți — doar de douăzeci de ani mă țin de fabrica asta... N-am să-i las să moară! La naiba, odată și odată are să se deschidă fabrica — oamenii au să aibă nevoie de stofă, de postav! Hainele de pe ei au să se ponosească pînă la sfîrșitul războiului. Am dreptate?

— Fără îndoială.

Nu știu de ce, mi-era silă să mă gîndesc la postav, iar cînd mi l-am imaginat aspru la pipăit, mohorît la culoare și m-am gîndit — nu știu nici eu de ce — cum o fi cînd îl mesteci, cît p-aci să-mi vină rău...

Eram ca beată de mîncarea infectă pe care o înghițisem, de apa clocotită pe care o băusem în loc de ceai, de căldura moleșitoare din odăiță. Simțeam că tot corpul mi se apleacă într-o parte și sînt gata să adorm, sau poate să mor. Matrioșa a înțeles cea dintîi în ce stare mă aflu.

— Fata dumitale trebuie să se ducă la culcare, doctore.

Și a adăugat, de data asta către mine, pe un ton poruncitor:

— Trage-ți pîslarii, am să te ajut să te speli pe picioare. Am topit totuși aici olecuță de zăpadă și am încălzit-o.

— N-am putere să mă descalț, Matrioșa dragă.

— Ia asta, a spus tata, și mi-a dat să beau ceva amar.

Între timp, Matrioșa îmi trăsese cu dibăcie, deși anevoie, pîslarii și-mi băgă picioarele umflate într-o găleată cu apă călduță. Ce senzație divină — ce plăcere curată, deplină, ca în copilărie! Apă călduță, mîini duioase, iubitoare și fermecătoare, care lunecau sprintene pe gleznele mele chinuite: stînd în genunchi, Matrioșa mă spăla și mă fricționa, și nu înțeleg de ce nu-mi era de loc rușine că altcineva mă spală pe picioare, deși sînt femeie în toată firea — iar Matrioșa mă privea de jos în sus cu ochii ei blînzi, rotunzi, și spunea tărăgănat, de parcă ar fi povestit un basm despre altcineva, iar eu o ascultam ca prin vis.

— ...Că fata a venit de departe, tocmai din oraș și numai pe gheață, și numai pe zăpadă...

Și tare bine s-a gîndit să vie să-l vadă pe tăticu... Și semeni cu tăticu, vai ce bine îi semeni — bucățică ruptă...

Am avut o tresărire, așa cum se întîmplă la trezirea din somn — și am privit-o pe Matrioșa în lumina ochilor : sora se uita la mine cu atîta dragoste, încît am înțeles numaidecît : femeia aceasta îl iubea și ea pe tatăl meu...

PRINȚESA VARVARA. — Și acuma, la culcare ! a poruncit tata.

Am străbătut micul său dispensar din bîrne și am intrat într-o cămăruță. M-am întins pe pat — era un pat de spital — iar el s-a așezat alături, pe un mic taburet, și a aprins lumînarea-turnuleț. Lumina mai bine ca opaițul și răspîndea parcă și căldură.

— Nu ți-e milă de bunul statului ? am îngînat eu, arătînd cu o mișcare din cap lumînarea.

— Ei, pentru o clipă nu-i mare lucru. Tu ai să adormi imediat, iar eu am să mă reped pînă la pompieri, apoi mă duc la staționar, să-i văd pe distrofici... Știi, vreau să fie un staționar model... Tu ce zici, fato, am să izbutesc ?

— Bineînțeles. Ai un personal bun.

— Și încă ce bun ! s-a entuziasmat deodată tata.

Aceste cuvinte le-a cîntat mai mult decît le-a rostit. Și îndată apoi a adăugat, fîstîcindu-se :

— Nu fură !

Iubea atît de mult oamenii — nu omenirea, în întregul ei, ceea ce-i mult mai ușor, ci pe oa-

menii cu care avea de-a face zilnic; îi iubea cu toate păcatele lor și de obicei se sfia să vorbească despre asta, ca și cum ar fi fost ceva profund intim. Tocmai această dragoste nemărginită de oameni îl făcea uneori să-i ocărască și să se mînie pe ei, întocmai ca Anton Ivanovici din film, ori să vorbească despre unii pe un ton voit grosolan, ca acuma de pildă. Acest om cu inimă înflăcărată și curată, de înțelept și de copil mare, nu bănuia că toți din jur îl cunosc, îi citesc pînă și gîndurile... El personal se socotea... un cinic.

— E așa cum spui, sînt femei de ispravă, s-a îndreptat el. *Oameni* adevărați! Află că pe toți pe care-i aducem aici Matrioșa îi spală cum te-a spălat pe tine adineauri... Nu zic ba, se poate lucra cu ele... Totuși, măi, fetițo! S-o fi avut aici pe prințesa Varvara! Ehe...

...Am mai spus o dată că mă știu de mică de tot, încă dinaintea primului război imperialist. Țin minte ziua cînd tata, măreț în uniforma lui cu nasturi strălucitori, cu o sabie uriașă la șold și cu părul lui ca o claie de fire de aur, a plecat la război; țin minte cît au fremătat în ziua aceea cu soare și vînt arțarii și plopii de sub ferestrele noastre și cum răsunau în casă țipetele bunicii Olga, plînsetele mătușilor, bocetele, ca după mort, ale Duniei. Mama, palidă și nespus de frumoasă și ea, stătea lîngă tata și nu spunea nimic. Sau, nu cumva toate acestea mi le-am plăsmuit singură mai tîrziu? Nu, peste putință, sînt aduceri-aminte, deoarece cînd revăd

cum l-am condus pe tăticul nostru, plin de o frumusețe nouă, care mi-l făcea aproape străin, reînvie în mine și simțămîntul de neliniște nelămurită, de teamă, de nenorocire gata să se apropie, simțămînt care mă năpădise atunci, izvorînd din împletirea foșnetului vesel, triumfal parcă, al frunzișului bogat de vară cu plînsul sfîșietor al femeilor. Mama tăcea, iar tata era atît de chipeș...

...La război a fost mai întîi chirurg într-un tren sanitar din zona frontului. La trenul acela a venit din primele zile de război o nouă soră de caritate — prințesa Varvara Nikolaevna B-va. Purta pe cap năframa albă cu cruciuliță roșie la mijloc, ca mătușa Varia, dar, după cum ne-a povestit mai tîrziu mama, ea se trăgea dintr-o familie veche și vestită, era o adevărată domniță rusă. Or, în copilărie, dintre toate personajele basmelor, Musia și cu mine îndrăgisem cel mai mult domnițele ruse. Îl iubeam firește și pe Vulpoiul cel Mic, și pe Lupul Cenușiu, dar ăștia erau sălbăticiuni. Dintre oameni aveam multă simpatie pentru Albă-ca-Zăpada, dar cea mai frumoasă și cea mai dragă era domnița rusă căreia i se zicea prințesa Lebădă. Nici s-o compar nu puteam cu vreuna din prințesele fraților Grimm sau ale lui Andersen și nici chiar cu mica și trista Rusalocika. Nu era alta mai mîndră și mai frumoasă ca prințesa Lebădă.

Luna-n plete-i prinde-a sta.
Iar pe frunte poart-o stea.

Şi-i domniţă mîndruliţă,
Pare-a fi o păuniţă...[1]

Aşa ne-o închipuiam şi pe prinţesa Varvara.

N-o văzusem niciodată, nici măcar în poză, o cunoşteam numai după puţinul ce ni-l povestise mama, din crîmpeiele de conversaţie surprinse întîmplător între părinţi şi diferite cunoştinţe ale lor.

Prinţesa Varvara lucrase ca soră, alături de tata, pe fronturile primului război imperialist; după Revoluţia din Octombrie, tata intrase numaidecît în Armata Roşie şi prinţesa Varvara l-a urmat; cît timp a ţinut războiul civil, ea a fost asistentă de operaţii, soră-şefă în trenul sanitar „Vulturii Roşii", al cărui comandant era tatăl meu. Trenul sanitar „Vulturii Roşii" se războise în sud cu Vranghel, Kaledin şi alţi albgardişti; în două rînduri răzbătuse ca prin minune prin încercuire, fusese bombardat de nu ştiu cîte ori, angajase schimb de focuri şi lupte scurte dar crîncene, iar în tot acest timp prinţesa Varvara s-a aflat mereu, neînfricată, în preajma tatălui meu şi nici o singură dată n-a plecat în permisie, cu toate că avea dreptul.

În patru rînduri tifosul cu tot neamul său — exantematicul, lingoarea, febra recurentă, paratifosul — l-a prins pe tata în încleştarea-i ucigătoare şi în toate patru rînduri prinţesa Varvara a izbutit să-l smulgă morţii.

---

[1] Din „Povestea ţarului Saltan" de A. S. Puşkin; în romîneşte de Adrian Maniu. (Vezi *A. S. Puşkin,* Opere alese, vol. I, Ed. „Cartea Rusă", 1954, pag. 402.)

Trăiam pe atunci în bătrînul orășel Uglici și toate acestea le aflam de la mama: în patru rînduri n-am avut mult timp vești de la tata, apoi venea într-o bună zi o scrisorică scurtă de tot; citind-o o îneca pe mama un plîns amar, apoi mergea cu noi la biserica Dimitri sîngeratul și, punîndu-ne să îngenunchem în fața icoanelor întunecate, ne poruncea cu un glas străin, metalic, pe care nu i-l cunoșteam:

— Rugați-vă, copii, pentru prințesa Varvara, care și de data asta l-a scăpat de la moarte pe tatăl vostru.

Trecuseră trei ani încheiați — o grămadă de vreme — de cînd nu mai existau în Rusia nici țari, nici prinți, nici boieri, ci numai oameni, pur și simplu oameni, cetățeni, tovarăși; țarii, prinții și crăiesele rămăseseră numai în basme. Totuși, vorbind despre infirmiera roșie Varvara Nikolaevna, mama spunea „prințesa Varvara".

Intitulînd-o astfel pe femeia care printr-un concurs de împrejurări îi luase locul în viața și în inima bărbatului iubit, poate că gelozia mamei afla puțină mîngîiere — întemeiată pe orgoliu? Căci, orișicum, cea care-i salvase de la moarte soțul, pe tatăl copiilor ei, nu era o femeie oarecare, ci o prințesă de viță veche.

Apoi a venit tata la Uglici și ne-a dus la Petrograd unde rămăseseră bunicul și bunicele, în cartierul de dincolo de Bariera Nevei, și aici a început o altă viață, umblam la altă școală. Pe prințesa Varvara n-am văzut-o niciodată, numai chipul pe care mi-l imaginasem în copilărie mi s-a păstrat în adîncul inimii, palid ca

secera lunii cînd răsare soarele și abia o mai zărești.

...Tata îmi vorbea pentru prima oară de prințesa Varvara, în ziua aceea cînd, rămasă văduvă, venisem la el, din oraș.

— Unde-i ea acum, tată? l-am întrebat.

A zăbovit puțin înainte de a răspunde.

— Nu știu. De cînd v-am adus din Uglici aproape că nu ne-am mai văzut.

Și atunci am înțeles că de dragul nostru s-a despărțit de ea, după terminarea războiului civil, din ziua aceea, cînd s-a întors la familia sa, mai ales la noi — la Musia și la mine... Nu l-am mai întrebat nimic despre prințesa Varvara, dar în semiîntunericul înghețat care domnea în odaie, ca pretutindeni sub blocadă, mi s-a înfiripat, pentru o clipită, imaginea unei femei zvelte, fermecătoare, pe care scurgerea timpului n-o îmbătrînise...

...Aveam s-o cunosc la trei ani după terminarea Marelui Război pentru Apărarea Patriei, la spitalul unde zăcea tata. Tifosul din războiul civil, foametea și tot ce îndurase în timpul blocadei, urmate de o formă gravă de hipertensiune, îi zdruncinaseră organismul și în cele din urmă l-au răpus. Era un medic bun, și-a dat seama că zilele îi sînt numărate. Suferea cumplit că trebuie să-și ia rămas bun de la viață, de la tot ce i-a fost drag pe lumea asta: munca, oamenii, zările de necuprins, animalele, trandafirii... Nu se temea de moarte, numai că uneori nu izbutea să ascundă cît îi părea de rău după viața ce avea să i se curme în curînd. Și,

într-o zi, m-a rugat cu același glas de băiețaș supărat pe care-l avusese cînd mi s-a plîns că nu vor să-l ia în miliția populară:

— Lialka, fetico... Tu ești cineva, o celebritate... Ei, pune mîna pe condei și scrie cui știi tu să-mi facă rost de jen-șen[1] veritabil, hai? Spune așa: vă roagă tatăl meu, un bătrîn medic.

— Bine, tată, i-am răspuns ascultătoare, îi scriu lui Samuil Iakovlevici Marșak. Își va da toată osteneala...

— Știu! Știu că va face tot ce va putea...

A, era o poveste întreagă! În pragul deceniului patru, în 1931 și 1932, cînd Samuil Iakovlevici Marșak redacta primele mele cărți pentru copii, mă pomenesc într-o bună zi cu tata dînd buzna acasă la mine. Părea foarte însuflețit. Ce tînăr era încă pe atunci! Și cît de des izbucnea în rîs, dar nu un rîs obișnuit, ci în cascade, un rîs fericit căruia i se dăruia tot!

— Lialka, a strigat el de la ușă. Am buchisit în ditamai ziarul vostru că Marșak al tău pleacă în Germania.

— Așa e, dar de ce te bucuri?

— Cum adică — de ce? Uite aici niște rețete. Una e pentru mercusal, cealaltă e de luminal. Înțelegi, nemții au o industrie farmaceutică grozavă! A lui Bayer. Iar ai noștri n-au învățat încă să prepare asemenea leacuri. Pricepi?

— Deocamdată nu pricep nimic.

---

[1] Plantă foarte apreciată de orientali pentru unele proprietăți curative. (N. ed.).

— Ei, doamne! Toate le vreți mură-n-gură! Uite ce se întîmplă. O țesătoare de la noi — trebuie să știi că e o femeie tare vrednică — se umflă ceva de speriat. Pentru ea îmi trebuie mercusal. Iar de luminal am nevoie pentru un țesător — om de treabă, vrednic și el. Are niște crize ca de epilepsie și mă gîndesc că poate luminalul o să-i facă bine. Asta-i. Să-mi aducă Marșak al tău din Germania mercusal și luminal. Dar să bage de seamă să fie marca Bayer.

— Bine, tată, dar... îmi vine greu, ar însemna să abuzăm. Gîndește-te că va trebui să plătească medicamentele în valută. Nu, nu pot!

— Ba poți. Spune-i așa: vă roagă tatăl meu, un bătrîn medic. Marșak e un om inteligent, pe toate le înțelege. Și ce frumos scrie. Stai să-mi aduc aminte. Aha! „Crocodil, crocodil, coșcogeamite crocodil!"

— Asta-i de Ciukovski, nu-i de Marșak.

— Așa e, ai dreptate. Le-am încurcat. Dar nici Marșak nu scrie mai rău. Uite, asta-i despre voi, despre toată tagma scriitorilor:

Cască știuca botul ud,
Dar ce-mi cîntă nu aud.

— Asta n-a scris-o despre noi Samuil Iakovlevici! Ești pur și simplu un demagog.

— Ba despre voi! Eu, ca cititor, pot să-mi dau mai bine seama... Și, în general, îl știu că-i om de ispravă. O dată ce versurile sale plac copiilor... Ține rețetele. Și pune și tu o vorbă bună. Spune-i așa: vă roagă tatăl meu, un bătrîn medic. Pentru țesătorii lui.

Cu toate că-mi venea să intru în pămînt de rușine, l-am rugat pe Samuil Iakovlevici, dar el a luat atît de firesc rețetele, și cu atîta bunăvoință, încît stinghereala mea s-a spulberat. Și de atunci a mai adus de vreo două-trei ori tot ce îl ruga tata... Cred că nici azi el nu bănuiește cîți țesători și țesătoare au fost vindecați, scăpați de la moarte cu ajutorul lui...

— Îi voi scrie negreșit, tată, am repetat, dar n-am scris nimic, de vreme ce știam de la medici că tata n-o mai duce mult — o săptămînă, cel mult două. Ar fi trebuit să telegrafiez Musiei și mamei, să vină să-l vadă, dar îmi era teamă că tata va înțelege de ce ne-am adunat în jurul lui. Nu știam ce să fac.

Într-una din serile cînd părea mai deprimat ca de obicei și răsuflarea îi era mai gîfîitoare, mi s-a spus că mă așteaptă cineva pe sală.

Am ieșit. La vederea mea, o femeie pe care n-o cunoșteam s-a ridicat de pe canapeaua din sală și a făcut cîțiva pași în întîmpinarea mea. Era înaltă și trupeșă ; părul, pe jumătate încărunțit, și-l pieptăna lins, cu cărare la mijloc și un mic coc pe ceafă, cum se purta pe vremuri. Necunoscuta avea o față mare, deschisă, de femeie din popor, și nu știu prin ce anume semăna mult cu Dunia noastră, numai că Dunia avea nasul ca de rață, pe cînd al femeii era puțin cîrn. Și ochii îi erau altfel — de un cenușiu catifelat și cu o căutătură tristă și înțeleaptă.

Mi-a întins mîna :

— Bună seara, Lialecika...

— Bună seara.

Mă întrebam cine poate să fie bătrîna asta?

Mi-a luat mîna dreaptă între palmele ei amîndouă și a ținut-o mult timp așa, scrutîndu-mă, în timp ce o urmă de zîmbet îi juca în colțurile gurii mari — probabil frumoasă odinioară — și în ochii triști, inteligenți.

Intr-un tîrziu a rostit domol:

— Ce mult semeni cu tata, Lialecika, și, parcă trezindu-se, a adăugat: Iartă-mă, uitasem că ne cunoaștem doar din auzite și e mult de atunci. Sînt Varvara Nikolaevna B-va.

Nu mi-am putut stăpîni o tresărire. Am ridicat brusc capul și fața îmi exprima, cred, uimire, sau poate chiar spaimă, pentru că ea a adăugat cu un zîmbet trist, care-i flutură o clipă pe buze:

— Da, sînt eu. Am venit să te rog — să te ajut să-l îngrijești pe tatăl dumitale. Am aflat că e foarte bolnav.

Aceasta era, așadar, infirmiera roșie — prințesa Varvara, domnița Lebădă a copilăriei noastre?

Bătrînă, cu tristețea întipărită pe față și îmbrăcată într-o rochie simplă de stambă. Nu aducea de loc, dar de loc, cu prințesa Varvara a cărei imagine o purtasem în suflet în străvechiul Uglici, în anii războiului civil și ai copilăriei mele grele, această femeie prea grasă, puțin chiar stîngace în mișcări... Și totuși avea ceva de domniță Lebădă. Nu-mi dădeam seama ce anume, dar îi sorbeam cuvintele, glasul.

— Am vorbit cu medicii. Ei au consimțit să-l veghez... Să mergem la el, Lialecika... Iartă-mă, dar nu-ți pot spune decît așa.

— Să mergem, am răspuns aproape mecanic.

Tata răsufla greu și ținea ochii închiși, dar se vedea că nu doarme.

— Tată, l-am strigat, a venit cineva să te vadă.

A întors capul și, cînd a văzut-o pe Varvara Nikolaevna, chipul i s-a înseninat ca de o lumină dinăuntru, și un zîmbet de fericire l-a făcut deodată să pară mai tînăr.

— Variușa, a rostit el tărăgănat, cu nespusă duioșie. Scumpa mea. Ești lîngă mine?

— Lîngă dumneata, dragul meu doctor, a răspuns ea plecîndu-se și acoperindu-i cu sărutări mîinile, în timp ce el își lipea buzele de palmele ei, lîngă dumneata, firește, unde oare aș putea să fiu?

— Atunci... tovarășă prințesă... din nou ca în trenul „Vulturii Roșii"... sîntem împreună și privim moartea în față.

— Da, ca în trenul „Vulturii Roșii", tovarășe comandant, a răspuns ea, și deodată a rîs, un rîs potolit, scurt, fericit, ca în trenul „Vulturii Roșii" — nu ne temem de nimic...

Am tresărit. Era glasul arcului din Valdai, glasul iubirii, glasul vieții.

...De astă dată prințesa Varvara n-a izbutit să-l smulgă morții. Dar de la venirea ei tata se înseninase, era liniștit. Nu se mai zbuciuma ca înainte, nici nu mai avea stările acelea de

deprimare, de parcă ar fi fost sigur acum că se va face bine. Niciodată nu m-a mai întrebat dacă-l rugasem pe Marșak să-i trimită jen-șen, iar cînd au venit mama și Musia, nu s-a speriat, ba chiar a glumit cu ele. S-a stins sub semnul arcului din Valdai, în brațele infirmierei roșii din gloriosul său tren sanitar...

GLORIA MUNDI[1]. În seara cînd am înnoptat la dispensarul tatei, el a stat mult timp lîngă mine, mîngîindu-mă pe mîini, pe cap, ca în copilărie cînd eram bolnavă de pojar sau de amigdalită.

Și pentru că ședea așa la căpătîiul meu, mîngîindu-mi mîna, fruntea, și pentru că venise vorba de prințesa Varvara, al cărei chip de basm străluci o fărîmă de secundă în semiîntunericul rece care domnea în cameră, ca pretutindeni sub blocadă — am simțit deodată adierea copilăriei și mi-am adus aminte de Palevski.

— Ce se mai aude pe Palevski ? Mătușa Varia ce face ? Dar Dunia ?

A rămas multă vreme tăcut, privind țintă flacăra lumînării. În sfîrșit a spus :

— Au murit amîndouă de foame. Mătușa Varia — pe cînd se ducea la spital. Avdotia — la fabrică, tocmai cînd era de serviciu. Iar casa, a străpuns-o un obuz.

— Și... nu mai stă nimeni acolo ?

— Cum să stea... Acolo... nu-s decît troiene.

---

[1] *Gloria mundi* — gloria lumii (lat.). (N. t.)

A tăcut din nou. Nu spuneam nici eu nimic. Deodată, cu claritatea proprie halucinațiilor, am auzit-o pe Dunia cîntînd:

„Dragi mi-s plaiurile mele..."

Acel crîmpei de cîntec pe care Dunia îl începea cu osîrdie, tărăgănat și subțire, după care o sugruma plînsul, și o împiedica să continue. A murit deci mătușa Varia, „pe cînd se ducea la spital", adică pe drumul pe care am venit eu, adineauri... A murit și Dunia... n-a apucat să-și termine cîntecul-jelanie și nici să-și înnoiască năframa de culoarea aurului şi a argintului, la Gujovo, satul cu codru des și cu viteazul bădiță — n-a apucat să se ducă în gubernia Skobului ocupată de nemți și îngropată sub nămeți, cu licăriri argintii și glaciale, nămeții de netrecut ce se așternuseră și peste casa noastră moartă, pustie, peste Rusia toată — nămeți, nămeți peste tot și peste ei jalea mută, fără margini, ca a mea. Încet, încet. mi se trezea în suflet durerea, deci și viața, numai că atunci nu mi-am dat seama.

M-am pomenit spunînd:

— Știi, tată, cred că nu mai trăiesc...

— Bați cîmpii, mi s-a răstit el. Trăiești. Altfel zăceai acolo și nu mai veneai pînă aici.

— Vorbesc serios, tată. Nu mai vreau de loc să trăiesc. Mai bine zis, mi-e totuna...

M-a dojenit cu un glas trist și duios:

— Ești o proastă! Eu unul țin foarte mult la viață... Știi, m-am făcut chiar colecționar.

— Zău? Și ce... colecționezi?

Mi-a răspuns stingherit:

— Ia, tot felul de fleacuri... O fi și asta o psihoză, mai ştii... Colecţionez ce pot: ilustrate, nasturi, semințe de trandafiri.

— Nasturi? Pentru ce?

La flacăra luminării abia îi zăream fața. M-a privit din întuneric, din nu ştiu ce vremi, ce secole, apuse ori viitoare, cu ochii lui albaștri necrezut de senini, și a mărturisit abătut:

— De, poate că-i urît, poate nu se cade, mai ales acum, la Leningrad, dar m-a cuprins o sete de viață! Mistuitoare ca prima iubire. Nu, cuvîntul exact ar fi aviditate. Asta e, sînt lacom de viață. Și atît aș dori să păstrez totul, să... să strîng totul la piept, aici, lîngă inima mea! Tot ce se vede pe lume: poze, cărți poştale, semințe de trandafiri. Chiar și cel mai prăpădit nasture, ca nimic să nu se piardă...

Cu cîtă încredere îmi împărtășea aceste absurdități, această „teribilă nerozie" a vremilor noastre, iar vorbind mai departe avea glasul unui conspirator:

— Mi-a făgăduit cineva să-mi trimită niște semințe de trandafiri, de un soi nemaivăzut. Se cheamă *„gloria mundi"*. Fac flori mari de tot, aurii, cu o dungulița pe margini bătînd în portocaliu. Înfloresc încet, încet. Trandafirii aceştia cresc în sud, dar nici acolo nu-i găsești peste tot locul. Eu însă mi-am pus în gînd să-i cultiv chiar aici, lîngă dispensar. Păcat că peste iarnă Matrioșa o să pună tot gardul pe foc. Dar nu-i nimic, facem altul. La primăvară îi semăn. Sper să înflorească peste vreo doi-trei

ani... Ai să te repezi într-o zi pînă aici să-l vezi? Ce zici — o să fie frumos?

— Da, o să fie frumos, am răspuns îndată, uimită că în inima mea, pe lîngă durerea tot mai ascuțită, se mai înfiripa și o altă simțire, nedefinită.

Poate pentru că Matrioșa m-a spălat pe picioare ca o mamă sau ca o soră mai mare, pentru că pompierul acela a adus o turtă plămădită din humă — darul nepreţuit al flămîndului către alt flămînd, pentru că tata îmi povestise adineauri despre bătrînul formator, iar acum îmi vorbea de trandafirul *„gloria mundi"* și m-a întrebat dacă am să mă reped pînă aici să-l văd, ceea ce înseamnă că „o să fie chiar și tramvai" — de la acestea toate și de la multe altele neînțelese încă încolțise în inima mea, alături de durere, și un simțămînt calm, ferm. Aducea parcă a mîndrie, fără să fie astfel. Repet, abia acum înțeleg că toate acestea însemnau revenirea la viață. „Tata are dreptate, desigur — trăiesc, umblu, am venit pînă aici... La naiba, să nu mă mai analizez atîta tot timpul. Să fac tot ce-mi stă în putere. Doamne-dumnezeule! Era să uit! Am două emisiuni de pregătit — una pentru oraș, cealaltă pentru transmisie în afară. Trebuie să le fac bine... Acum trag un pui de somn, iar mîine sau poimîine cel mai tîrziu o să mă duc la Radio și reîncep să lucrez. Mai bine să mor mergînd, lucrînd. Dar nu, n-am să mor. Mă voi ține tare, deși s-au abătut atîtea asupră-mi, asupra plaiului meu drag, asupra țării mele. E vie țara mea şi va rămîne în picioare, ca şi

mine... Iar acum, să dormim... amîndouă. Sîntem ostenite. E noapte. Să dormim."

— Cred, tată, că am să pot dormi. Stinge odată lumînarea statului...

Mi-a pus ușor, pe obraz, palma-i mare de medic și eu am sărutat-o, cum făceam în copilărie...

— Hai, dormi, dormi. E cel mai bun lucru... Și ai să vezi mai tîrziu înflorind în grădinița mea trandafirii *„gloria mundi"*...

S-a ridicat în picioare, dar înante de a sufla în lumînare, i-a cuprins flacăra firavă între palmele făcute căuș, vrînd să-mi arate, cu mișcarea aceea învăluitoare, cît de mari vor fi trandafirii și cum vor înflori.

— Uite, atîta! Vezi? Ma-a-ari, aurii, îmi explica el mișcînd din degete. Grozav, ai?

Mă uitam la mîinile lui: așa cum erau luminate pe dinăuntru, aproape transparente, părea că din ele iradiază lumina roz-aurie, mai închisă pe margini, și de o strălucire aproape orbitoare; mîinile unui medic, ale unui chirurg rus, care au scăpat de la moarte mii de vieți, de ostași și de alți oameni, care au cioplit în gheață trepte spre ochiul de apă și păreau acum aidoma unei flori uriașe, măiestre;

frumoase, cum au fost și mîinile bunicii, parcă turnate în fontă, cu vine negricioase împletite pe dosul palmei, mîinile noduroase și bătucite cu care ne binecuvîntase în zilele asediudiului, pe mine și țara noastră toată;

blînde și autoritare ca mîinile Matrioșei;

mari, iscusite și curajoase ca mîinile bătrînului formator despre care îmi povestise;

mîini ce emană lumină și forță, care cunosc și împărtășesc unele altora și viitorului tainele pămîntului, mîini muncitoare — supremă, adevărată și eternă glorie a lumii.

„Da, voi vedea trandafirii tatii", mi-am făgăduit în gînd, simplu, hotărît, ca și cum ar fi fost vorba de ceva cu totul normal, de la sine înțeles — așa cum îmi vorbise și tata despre asta...

DRUMUL DE INAPOIERE. La fel de calmă și de hotărîtă eram și a treia zi dimineață, pe cînd mă întorceam în oraș, pe același drum pe care-l străbătusem cu două zile înainte, mai mult moartă decît vie, și pe care mai mersesem nespus de fericită, exaltată, nemuritoare, cu patru luni în urmă. Dar nu mă gîndeam la ce a fost alaltăieri și nu simțeam nimic care să amintească de „ziua piscurilor".

Acum știam că durerea mea e pe viață, că voi rămîne văduvă pînă la sfîrșit, chiar de voi iubi pe un altul. Cu toate acestea voi trăi. Eram la fel de sleită de puteri ca și acum două zile, dar știam că trebuie să merg, că sînt datoare să trăiesc, să muncesc, fiindcă munca mea este necesară oamenilor. Repet, acest gînd nu mă făcea nici mîndră, nici fericită. Mergeam, cum aș fi mers în orice altă zi și creierul îmi lucra în mers: îmi pregăteam în gînd emisiunile, întrerupîndu-mă brusc pentru a bolborosi

versuri și strofe ce se înfiripau ca de la sine și pe care trebuia să le scriu de Ziua Armatei Roșii — tot din însărcinarea Comitetului de Radiodifuziune...

Știam de pe acum despre ce vor vorbi versurile: iată — despre ziua de astăzi a Leningradului, despre mine, ca una din atîtea și atîtea leningrădence, despre ceea ce s-a petrecut esențial în noi toți de-a lungul celor opt luni de război, despre simțămintele noastre și felul cum luptăm acum, despre faptul că, deși flămînzim, deși pierdem pe cei ce ni-s dragi, deși abia ne mai ținem pe picioare, iubim viața și de aceea vom învinge, negreșit.

Ardeam de nerăbdare să scriu despre asta, să aștern pe hîrtie adevărul tot, fără să mă cruț, fără a-mi cruța cititorii și doream ca tot ce voi scrie să fie izbutit, vrednic de compatrioții mei, doream să le dau gîndurile acestea lor, cît mai repede. Lor — femeii de colo, bunăoară, care trage săniuța unde stă întins un cadavru înfășurat în cearceaf, militarului care vine din direcția opusă — se duce desigur pe front, regimentul cutare — și Matrioșei, și tatei, și femeilor cu care m-am cățărat pe dealul acela de gheață.

Revăzînd în minte cele trei drumuri — întîiul de dincolo de Bariera Nevei spre oraș, apoi cel străbătut spre cartierul de după Bariera Nevei și ultimul, de înapoiere — îmi vine în minte o maximă indiană cu care m-am mai întîlnit după victorie, în tălmăcirea lui Ivan Bunin... O expun aici mai simplu și nu atît de

subtil ca el, dar tîlcul sînt sigură că-l redau întocmai.

Această maximă indiană spune că omului îi e dat să străbată pe lumea asta două drumuri: unul de ducere, celălalt — de înapoiere. La ducere, viaţa lui e îngrădită în limitele personale, cuprinzînd numai *o parte* a vieţii unice; omul trăiește atunci mai cu seamă pentru el însuși, îmboldit de egoism acaparator, ros de dorința de a „apuca", de a „acapara" pentru el, pentru neamul, pentru poporul lui. Pe drumul de înapoiere, însă, hotarele dintre „eul" său individual și cel social se șterg, setea de a „lua" dispare, în locu-i crește din ce în ce nevoia imperioasă de a „da", de a „restitui" ceea ce a luat naturii, oamenilor, lumii. În felul acesta conştiinţa și viaţa omului se contopeşte cu Viața unică, cu „eul" unic, și atunci începe existența lui adevărată, spirituală.

Atrag din nou atenţia că expun aici cu aproximaţie o maximă pe care o cunosc dintr-o altă tălmăcire și se înțelege că această cugetare nu poate fi aplicată întocmai vieţii noastre, vieții mele, așa încît toate punctele să coincidă.

Totuși, mi se pare că drumul de ameţitoare fericiri pe care-l străbătusem în octombrie 1941, venind de după barieră, a mai fost într-o oarecare măsură „un drum de ducere", cu toate că mă simţeam şi atunci una cu viaţa tuturor; drumul cînd veneam de la tata şi doream mai presus de orice să mă dăruiesc, să dau compatrioţilor și ţării mele tot mai multe forțe și slove trebuincioase cauzei pentru care luptă — mi-a

prilejuit, bănuiesc, primii mei paşi pe „drumul înapoierii".

Nu, n-aş putea spune că „dorinţa de a lua", de la prezent sau de la trecut, se stinsese de tot în mine, însă „dorinţa de a înapoia ceea ce am luat" precumpănea.

Să înapoiez, plămădind ceea ce am luat în cuvinte trecute prin inima mea, devenite o parte din ea, esenţa ei.

Despre aceasta — dar cu alte cuvinte — am vorbit şi la începutul însemnărilor mele, în capitolul „Şi ziua sînt stele", şi tot cu aceasta le întrerup, ca de obicei, cînd nici eu nu mă aşteptam... Ajungînd la capătul însemnărilor mele, unii vor exclama poate: „Ei bine! Dar unde sînt stelele făgăduite?"

La care răspund: „Mi-am deschis sufletul în faţa voastră, cum aş fi ridicat capacul unei fîntîni descoperind tot ce e înăuntru umbră şi lumină. Priviţi dar! Şi dacă veţi desluşi în adînc fie şi numai o părticică din voi, o părticică a drumului vostru, înseamnă că aţi văzut stelele de zi, înseamnă că ele s-au aprins în fiinţa mea şi vor străluci şi mai puternic în Cartea de căpetenie, cartea aceea mare din viitor, pe care o scriem toţi împreună, neîncetat, fără răgaz..."

1958—1959

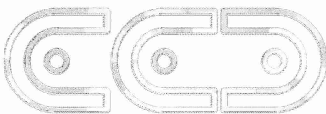
CUPRINS

Redactor responsabil : CRISTEA INA
Tehnoredactor : IONESCU AURICA

Dat la cules 10.03.1962. Bun de tipar 28.04.1962. Apărut 1962. Tiraj 15.145 ex. broşate. Hîrtie Tipar înalt tip. B. mat. Format 700×920/32. Coli editoriale 9,66. Coli tipar 8. A. nr. 0145. C.Z. pentru bibliotecile mari 8S. C.Z. pentru bibliotecile mici 8S–31=R.

Întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918", str. Grigore Alexandrescu nr. 93–95, Bucureşti – R.P.R. Comanda nr. 867.

Scanare și prelucrare digitală

de

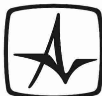
Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2023

